استاد زیار

د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری

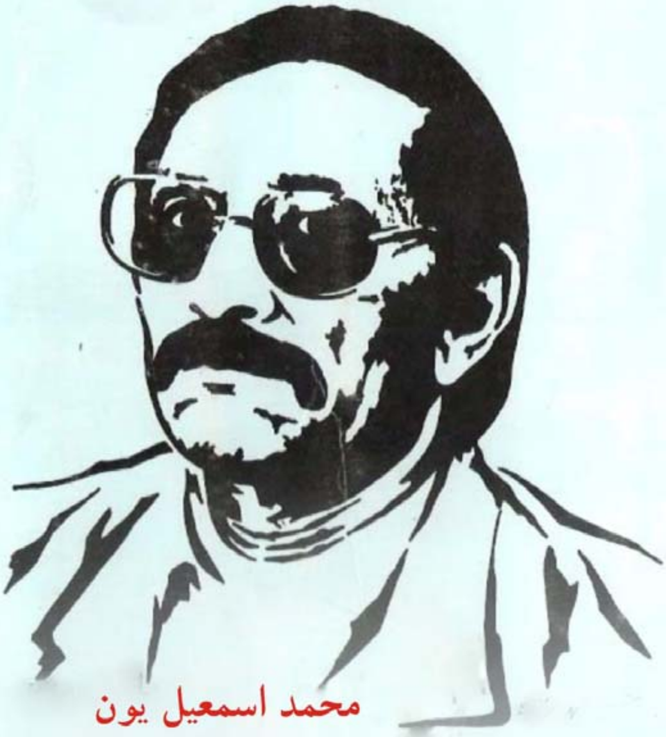

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ ل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار
د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری

ليکوال

محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

پخپله استاد زيار ته
چې د پښتنې مينې راکښون يې زما په
زړه کې د دغه اثر د کښلو هيله وروزله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری
لیکوال:	محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۸ل کال
دویم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال پرله پسې نومره:	(۷)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۷)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سرلیک	مخ
ددې اثر دویم چاپ	۱
سریزه	۳
ژوندلیک	۷
ژورنالیست زیار	۲۱
شاعر زیار	۲۹
څېړنیال زیار	۵۸
کره کتونکی زیار	۸۰
داستان لیکونی زیار	۸۸
ژبپوهاند زیار	۹۹
ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار	۱۱۳
ژباړونکی زیار	۱۳۷
یادښت (سریزه) لیکونکی زیار	۱۴۹
راډیویي مرکې	۱۵۸
تر هېواده دباندې	۱۵۹
یادونه (مرکه)	۱۲۲
ځانپېښې	۱۸۳
اخځونه	۲۰۰
د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه	۲۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر دويم چاپ

دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی، ما د خپل تحصيل په بهير کې ليکلی دی. زه د پوهنځي د لومړي ټولګي محصل وم، چې دا کار مې پيل او تر څلورم ټولګي (۱۳۷۰ل کال) پورې مې بشپړ کړ، هغه وخت په کابل کې کتابتونو او ځينو نورو اخځونو ته لاسرسی څه ناڅه اسانه و، نو ځکه ما وکړای شول ګڼ شمېر اړتيا وړ مواد پيدا کړم. که هغه مهال مې دا کار نه وای کړی، نو په دې اثر کې، چې د کومو اخځونو يادونه شوې، تر جګړو وروسته يې پيدا کول ناشوني وو. ددې کتاب هر څپرکی چې ما بشپړاوه، نو استاد زيار ته مې د بيا کتنې او تدقيق لپاره سپاره، هغه په کې زياتون او سمون راوسته او په پای کې تري دغه اثر جوړ شو. کله چې څوک دا اثر لولي، نو ليکنې سبک کې به يې، د استاد زيار د ژبنې سبک سيوری څه ناڅه حس کړي، ددې علت دا و، چې ددې اثر د کتنې پر وخت زيار صيب په کې ځينې کلمې اړولي را اړولي دي.

دا اثر بيا وروسته پر ۱۳۷۲ل کال په لاهور کې چاپ شو. ددې کتاب له ليکلو بيا تراوسه (۱۳۸۷ل کال وروستۍ مياشت) پورې، نږدې شل کاله تېرېږي، د شلو کلونو په بهير کې استاد زيار ګڼ شمېر نور اثار هم ليکلي، لکه پښتو سيندګی، پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې، پښتو ليکلار ښود او ځينې نور څېړنيز او تخليقي آثار، دغه راز د استاد نورې ګڼ شمېر ليکنې هم په چاپي او برېښنايي خپرونو کې خپرې شوې دي، چې ددې کتاب د دويم چاپ پر وخت پر هغو بحث او بيا دلته ددې بحث ځايونه ماته شونې نه وه، نو ځکه مې د دې کتاب د تېر شلکلن تاريخي اصالت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې، په خپله بڼه د هغه بيا چاپ مناسب وګاڼه. زه دا يادښت نور نه غځوم، يوازې دومره يادونه کوم، چې ځوان ليکوال بايد د خپلو مخورو او محسنو ليکوالو زيات قدر وکړي او که غواړي د هغو په باب څه وليکي، نو ښه به دا وي، چې د هغوی د ژوند پر مهال، پر هغوی څه وليکي، ددې ډول ليکنو ګټه داده، چې يو خو به زموږ مشران پر ژوندوني، خپل قدر او ارزښت ووينې او بله دا چې دا ډول ليکنه يا ليکنې به له خپل نظره تېرې کړي، د نيمګړتياوو او غلطيو مخه به يې ونيسي او تېروتنې به يې په خپله سمې کړي.

د مړو ستاينې د زړې عنعنې د بدلانه، د ژوندي ستاينې د نوي دود د پيل په هيله.

په درنښت

پوهندوی محمد اسمعيل يون

ارګ، د جمهوري رياست ودانۍ

کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د سلواغې، ۲۲مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د خوشال قدر که اوس پر هېچا نه شته
پس له مرګه به يې ياد کا ډېر عالم

نن راته د هغه چا د احساس تاو قلم په ګوتو کې راکړی، چې ډېر کلونه د مخه ورسره په نا اشنايي کې اشنا وم، زه لا کوچنی وم، چې د هغه نوم مې اورېدلی و. خلکو به يې ډېره ستاينه کوله. له همغه مهاله مې په زړه کې د هغه مينې او پښتني ولولو ځای نيولی و. په زړه کې به مې دا هيله ځو ځلې د خيال او خوب په شان وګرځېده، چې ګوندې داسې وخت راشي چې استاد زيار مې ښوونکی شي او د هغه له اورنيو پښتني ولولو څخه مې زړه تودوخه او فکر روښانتيا ومومي.

ډېر وخت تېر شوی و، خو هيله مې لا نه وه زړه شوې. يو وخت ما په خوشال خان لېسه کې زده کړه کوله، له شعر او ادبياتو سره مې زياته مينه پيدا شوې وه، کله کله به زه هم هغو فرهنګي ځانګو، چې ادبي غونډې او مشاعرې يې جوړولې، خبرولم.

يوه ورځ د افغانستان د ليکوالو انجمن له خوا د کره کتنې يوه غونډه جوړه شوې وه او د يوه شاعر پر شعرونو خبرې کېدلې. زه هم هلته تللی وم، له نېکه مرغه مې هلته استاد زيار هم وليد، چې له بهر څخه تر يو اوږده سفر وروسته تازه راغلی و، دده عالمانه لوښې او کمينې زما هيله لا پياوړې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ورځې وروسته مې ورسره د ليکوالو انجمن د ځوانو شاعرانو او ليکوالو په کانون کې بيا وکتل، دا ځل ورسره پوره بلد شوم. خپله پته يې ماته راکړه، بيا نو زه ادبياتو پوهنځي ته ډېر ورتللم او خپلې ليکنې او شعرونه به مې وراوړل او ده به په ډېره سړه سينه راته اصلاح کول. زما هيله خو پوره شوې وه، ځکه چې هغه زما ښوونکی شوی و، يو ډېر خوږ او مهربانه ښوونکی.

خو زما هيلې هغه وخت لا پسې د خوښۍ په اوبو ولامبل چې زه د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل شوم، لومړی ټولګی و او لومړی ساعت، کله چې ټولګي ته ننوتم، پر يوې څوکۍ کېناستم، څو شېبې لا نه وې تېرې شوې، چې استاد زيار ټولګي ته راننوت او تر پېژندګلوۍ وروسته يې پر لوست پيل وکړ.

اوس نو چې زما هيله پوره شوې ده، پر ځای بولم، چې د دغه پياوړي استاد د ژوند په باب د خپل توان په کچه يو څه وليکم. سره له دې چې دا کار بايد هغه ليکوال او څېړونکي کړی وای چې د ځواکمن قلم خاوند وای، خو هغه څه چې د استاد پر ما حق دی، بايد ادا يې کړم.
سره له دې چې دا کار زما لپاره ډېر ګران دی او نه شم کولای څنګه چې ښايي، د استاد د ژوند او اثارو د څرنګوالي په باب وړنده معلومات وړاندې کړم او د هغه پر ټولو ادبي، هنري او علمي کارونو باندې په ټول ټال او کره ډول خپل ځان او نور خبر کړم.

زه دا کار ددې لپاره سرته رسوم، يو دا چې د استاد حق مې ادا کړی وي او بل دا چې تراوسه پورې پرته له (استثناتو) په پښتو ادب، فرهنګ او زموږ په ټولنه کې دا خبره باب ده، چې په ژوندوني د شاعر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادیب او هنرمند درناوی نه شته هغه د افغان سید جمال الدین خبره چې وايي: ((په شرق کې ادیب د ژوند پر وخت مړ دی او تر مرګه وروسته ژوندی کېږي)). ښېښي پرځای خبره ده (دوکتور عبدالحکیم طبیبي: تلاش های سیاسی سید جمال الدین افغان، **۱۳۵۵**ل کال ۲۰ مخ).

زما موخه داده، چې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند په لړ کې د هغه پر اثارو لیکنه او د هغه پر ژوند لیکنه به له څو اړخونو څخه غوره او مثبته پرېوځي.

یو دا چې شاعر یا لیکوال او یا هنرمند به په ژوندوني د خپل کار ثمره په خپلو سترګو ویني، دویم دا چې لیکوال به د خپلې دغې ثمرې د لیدلو په پایله کې لا نور هم ددې زغم او ځواک پیدا کړي، چې خپلې پنځونې او نوښتونه لا پسې زیات کړي، درېیم دا چې موږ به د لیکوال او هنرمند حق ادا کړی وي او څلورم دا چې موږ به په څېړنو او لیکنو کې له تېروتنو سره مخامخ نه شو او که مخامخ هم شو ، هغه به ډېرې کمې وي.

خو اوس دا خبره باب ده، چې کله شاعر یا لیکوال له نړۍ څخه سترګې پټې کړي، بیا نو د قلمونو څوکې تېرې کړي او متې راونغاړي او تر هغه چې یې له لاسه کېږي، زړونه تش کړي او داسې شیان ولیکي، چې ارواښاد په ګور کې نا ارامه کړي.

په ځینو ځایو کې خو لا داسې هم لیدل شوي دي، چې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې دمعلومولو په باب کتابونه لیکل شوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالې کښل شوي، خو بیا هم په بشپړ او جوت ډول د هغه د ژوند یا مرګ نېټه نه ده زباته ((ثابته)) شوې.

په دې توګه په ښه دا وي، چې په خپله د لیکوال په ژوندوني د هغه د ژوند او اثارو په باب څه ولیکل شي او د تېروتنو پر وخت په خپله له هغه څخه مرسته وغوښتل شي. بیا به نو ددې اړتیا نه وي، چې یوازې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې د جوتیا لپاره کتابونه او رسالې ولیکو. بېخرته غونډې پرې جوړې کړو او له دې سره سره پرې بېځایه لګښتونه وکړو.

دا زما لومړنی کار دی، چې ښایي نیمګړتیاوې به ولري، خو زما هیله دا ده، چې نور لیکوال په دې برخه کې په پوره ځیرتیا کار وکړي او د خپلو مشرانو او نوښتګرو لیکوالو حق ادا کړي. زه په دې لیکنه کې د استاد زیار د ژوند او اثارو په باب غږېږم، هیله ده، هغه څه چې مې راټول کړي دي، څه ناڅه د استاد له اندو ژوند سره سمون ولرلای شي.

په پښتنه مینه
اسمعیل یون
د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل
۱۳۶۸ل کال، پسرلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند لیک

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د عجب ګل زوی پر ۱۳۱۴ل کال د سپین غر د مزینې رود پر غاړه د اخون کلي په یوه بېکوره او بې ځمکه بزګره کورنۍ کې وزېږېد. د ښوونځي په دربیم ټولګي کې یې د یوازیني ګټندوی پلار سیوری له سره پرېوت. پاتې درې ټولګي یې له کوچاني ببوزله ژوند سره د یو بل په مزدورۍ پای ته ورسول. تر ځلور کلنې خوارۍ مزدورۍ وروسته ورته د کابل د لیلیه ښوونځي چانس برابر شو، له ۱۳۳۵ تر ۱۳۳۲ کال یې د زده کړې ترڅنګ د هلمند په ناوه کې کار کوه.

پر ۱۳۳۷ کال یې دولس کلنې زده کړې پای ته ورسولې او پر ۱۳۳۸ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې پر زده کړه بوخت شو. پر ۱۳۴۱ل کال یې له دغې څانګې څخه لیسانس واخیست او د همدغه پوهنځي په کدر کې پر تدریس او ژبنیو څېړنو بوخت شو.

پنځه کاله یې د هېواد په غرو، رغو، ځنګلو، میرو، کلیو او باندېو کې د ۱۴ ژوندیو او نیم ژوندیو ژبو ۱۰۴ ټوکه ګړدودي څېړنې ترسره کړې. بیا سویس ته واستول شو او هلته یې د ((برن)) پوهنتون د ژبپوهنې، ادب پوهنې او ګړپوهنې په څانګه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علومو دوکتورا واخیسته. پر ۱۳۵۱ل کال یې هېواد ته له راستنېدو سره خپلې استادۍ ته دوام ورکړ او ترڅنګه یې د څانګې ۲ میاشتنۍ مجله (وږمه) وچلوله.

پر ۱۳۵۷ل کال ورته د استادۍ ترڅنګ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز ریاست دنده ورترغاړې شوه. څه مهال وروسته زنداني شو. بیا یې د سولې او پیوستون د سازمان د رئیس او مرستیال په توګه دنده ترسره کړه. څلور کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي رئیس پاتې شو. بیا یې د المان په هومبولت پوهنتون کې د مېلمه استاد په توګه د افغانستان پوهنې د تدریس دنده پرمخ یوړه او د ۱۳۲۵ل کال له منې راهیسې بیا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د ژبپوهنې او ادب پوهنې پر تدریس بوخت شو.

دوکتور زیار له ننه اووه ویشت کاله د مخه واده کړی دی، یو زوی او یوه لور لري. زوی یې په المان کې د لوړو ریاضیاتو او لور یې دلته د طب په څانګه کې زده کړه کوي او مېرمن یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د الماني څانګې استاده ده.

استاد زیار یو ډېر کاري او څو اړخیز انسان دی. کله چې د ده د ژوند پاڼې اړوو را اړوو، ان له وړکینې څخه یې څو څو کاره پرمخ وړي دي، هم به یې له ځمکوالو سره مزدوري کوله او هم به یې ورسره د ښوونځي او جومات زده کړه غبرګه پرمخ وړله. لو او لور او نورې راز راز موسمي خوارۍ او ورځ مزدورۍ خو یې په هره توګه د زیار کښې لوښې نه بېلېدونکی توک و. د منځنیو زده کړو په دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې دغې بوختيا بيا نوې بڼه وموندله. د تعليمي کال په بهير کې يې د شعر ليکنې او ژباړنې له لارې مطبوعاتي فعاليت کاوه.

د ورزش په برخه کې له اووم ټولګي څخه د بېلابېلو ورزشي ډولونو لېوال و او د باسکټبال په توګه د کابل او ان د بهرن پوهنتون د اړوندې لوبډلې (ټيم) رسمي غړی پاتې شوی دی. د ښوونځي په رخصتيو کې ددې پرځای چې کلي ته ستون شي او له خپلې کورنۍ سره په ارامه واوسېږي، د هېواد په ځينو پروژو، لکه د هلمند وادي په هغه کې پر کار بوخت شوی او په ګټلو پيسو يې هم د خپل تعليمي ژوند جيب خرڅ برابر کړی او هم يې له خپلې بېوزلې کورنۍ سره مرسته کړې ده.

د پوهنتون په دوره کې يې لږ تر لږه شپږ ډوله بوختياوې (مصروفيتونه) پرمخ وړل. د هېواد د ورځپاڼې خبريال، د اصلاح، انيس، ژوندون، عرفان او پوهنې او د مرکز او ولاياتو د خپرونو قلمي همکار، د پوهنې مطبعې مصحح، د رحمان بابا، بيهقي ښوونځي او پښتو کورسونو حق الزحمه يي ښوونکی، د پوهنځي د پښتو مجلې (وږمې)) مرستيال، د پوهنتون د باسکټبال د ټيم غړی، په کابل کې د مصر سفارت د عربي کورس شاګرد او د ثقيله ورزش د کلوپ غړی او داسې نور.

استاد زيار په دې ګروهه دی، چې ژوند د زماني د بهير پر وړاندې ډېر لنډ او تنګ دی او هغه څه چې يو انسان يې بايد په خپله ژوند کې ترسره کړي، نه ترسره کېږي، نو له همدې کبله تل په تلوار او منډو رامنډو کې دی او نه غواړي د ژوند يوه شېبه خوشې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړي. هېڅکله يې په ياد نه دي، چې د زينې پوړۍ يې يو په بل پسې تر پښو لاندې کړې وي، بلکې تل يې کله يوه او کله دوه په منځ کې پرېښې دي. پلى تګ يې له نورو سره توپير لري. پر پليو لارو هم، چې هر څومره ګڼه ګوڼه وي، د شتې غونډې خپله لاره باسي او له ټولې پاملرنې سره سره يې له يو بل سره ټکر هم راغلي، همدا سې يې بايسکل ځغلول او موټرسايکل چلول هم درواخله.

په ژبنيو څېړنو کې يې پوره څلور کاله له دغو دوه ارابه يي وسيلو څخه تر وروستي بريده کار اخيستى او ډېر يې ژوبل کړي هم دي. له همدې کبله يې موټر اخيستو ته مېرمن نه پرېږدي. له دې ټولو منډو رامنډو او بېړندويې سره بيا هم يو روغتيايي اوډلې او مهالوېشي ژوندون لري او دا هم په دې موخه چې وخت يې هسې خوشې له لاسه ونه وځي. خوب و خوراک، کار، ورزش او هوساينه هر څه يې پر مهالوېش برابر دي.

په الکولي څښاک، څکاک، توندو، تورشو خوراکونو او نورو ناوړو عادتونو، نه خپل اقتصاد ويجاړوي او نه روغتيا. په ټوليز (ګُلي) ډول يې ساده ژوند خوښ دی، خو دومره هم نه چې څوک ورته ساده ووايي. سهارنی کړاو (جمناستيک) او تشناب تر وسې وسې، که پر کور وي که پر بيديا، نه قضا کوي.

شعر او شاعري او نور زېرندويه فعاليت يې له هوساييزو (تفريحي) بوختياوو څخه ګڼل کېږي، د سفر او ان د ناروغۍ د وخت بوختيا يې همدا ده. د يادښت کتابچه يې خو ټول عمر ملګرې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زيار له اوډلي، بيرندويه، ترور، خوځندويه (ډيناميک) او دوديال (اخلاقي) ژوند دود سره يو سرکښ، سرغړانده او ناړامه خوی خصلت لري او له هر راز دوديزو او ټولنيزو بنديزونو او اجبارونو سره نه پخلاکېدونکی دی. کله چې استاد زيار ته جوته شي، چې په يوه خبره کې د حق پر خوا دی، د دوست و دښمن ورم و پند او زور زاري پرې څه اغېزه نه لري. په سپين ويلو او ګوتې نيولو کې نه ډار پېژني او نه لورو وپاس اوزړه سوی او هغه هم زياتره بيا د خپلو نژدې اړوندانو او دوستانو پر وړاندې. استاد زيار له ټول کلکوالي، ناړاموالي او انتقادي او انتقامي لوښې سره سره بيا هم د لوی زغم او سپېڅلي احساس څښتن او په دوستۍ او اشنايۍ کې ډېر ټينګ دی.

له مېرمنې، زوی او لور سره که څه هم په ټولو چارو کې مرستندوی دی، خو بيا هم ترې دومره خوشاله نه برېښي، ځکه په بدل کې ترې دا سترګې لري، چې هغوی هم دده اوډلی بېړندويه ژوند دود ومني، د ساري په توګه يې مېرمن د کور په اوډون، سمون، پاک کارۍ او لوښو پرېوللو کې د مرستې پاسلنه پرځان نه اخلي او هغه يې زياتره د سپېڅلتيايي او اوډلي لوښې او آر (اصل) يوه برخه بولي.

ان تر دې چې د نوي ازاد پښتو شعر او په ځانګړي ډول بيا د پښتو د ليکني معيار لپاره د استاد زيار دا شل کلنې پرله پسې هلې ځلې يوازې دده له پښتونولۍ يا ځانګوالۍ څخه نه، بلکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره د ده له اوډوني او ډینامیکي لوښې څخه سرچینه اخلي، دی وایي:

((هغه بې شمېره ځیلونه (وراینتونه) یا ګړدودونه، چې په ګړنۍ (ګفتاري) پښتو کې دود لري، باید په لیکنۍ پښتو کې یووالی او کره والی ومومي. یا په بله وینا - جوړښتي او ګرامري واریتونه توحید کړ شي او لغوي واریتونه تکثیر کړ شي. په بله وینا خولې ډېرې او بې شمېره دي او کنټرول یې ناشونی، څه چې یو بې سرو بوله کار دی، مګر قلمونه هغومره ډېر نه دي، چې کنټرول نه شي)).

دی لکه څنګه چې د ټولو پښتنو ټبرونو لپاره د یوه ملي یووالي یا (ملیت) په بله وینا د یوه لوړ ټولنیز پرمختګ او بشپړتیا غوښتونکی دی. دغسې د لیکني ژبیووالي لپاره هم ټینګار کوي او څنګه چې لومړۍ موخه د یو واریز (اوښتون) له لارې کېدونکې ده، دغسې دغه ژبنۍ بشپړتیا هم یوې اګاهانه او تینګر هاند او هڅې ته اړتیا لري.

د استاد دا خبره، چې ټولنیزه بشپړتیا او ژبنۍ بشپړتیا سره یو له بله نه شلېدونکي بهیرونه دي، یوه پرځای او په نوي علمي نړۍ لید کره شوې خبره ده. د نړۍ نورې یادې ژبې، لکه (انګلیسي، الماني، پرانسي، یا روسي هغه مهال معیاري بڼې پیدا کړې، چې بېلابېلو ټبرنیو او فیوډالي ډلو ټپلو یې پانګوالي اړیکو ته لوړتیا موندلې ده، یا په بله وینا (ملت) ته رسېدلی دي. استاد زیار پر دې ټینګار کوي، چې (له ټولنیز - اقتصادي انقلاب سره باید فرهنګي انقلاب هم له یاده ونه ایستل شي او ژبه خو د دواړو بیخبنایي - مخبنایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښتونو يو ګډ آر او اړيکى بلل کېږي (د استاد زيار ژوند ليک چې د اکبر کرګر لـه خـوا د استاد زيـار د زېږېـدنې د پنځوسمې کاليزې په غونډه کې اورول شوى و).

استـاد زيـار تراوسـه ۱۳۷۰ پـورې ۳۰ کالـه د ژبـو او ادبيـاتو پوهنځي او په علومو اکاډمۍ کې اکاډيميک خدمت کړى دى. د سـويس لـه بـرن پوهنتـون څخـه يـې د ژبپـوهنې، ادبپـوهنې او وګړپـوهنې لـومړۍ درجـه دوکتـورا اخيسـتې ده. پـه انګليسـي، الماني، روسي، عربي او نورو لرغونو هندو اروپايي ژبو هېږي.

استاد زيار د ښوونځي له نهم ټولګي ۱۳۳۴ راهيسې د شاعرۍ او ليکوالۍ ډګر تـه راوتلى دى، د ټولـو ادبـي، علمـي او تحقيقـي اثارو شمېر يې ۱۳۰ ټوکو (کتابونو) او ۱۱۰۰ ليکنو ته رسېږي. په دې کـې د ګڼـو علمـي، تحقيقـي ليکنـو ترڅنـګ هغـه ژورنالسـتيکي ليکنې هم راځي چې له ۱۳۳۸ کال راهيسې يې د هېـواد ، ننګرهار، وړانګـې، اصـلاح او د ثـور انقـلاب حقيقـت (پيـام) ورځپـاڼو او د پوهنې مجلې د خبريال او د هېواد د نـورو ټولـو مهـالنيو خپرونـو او راډيـو تلويزيـون د همکـار پـه توګـه د هېـواد پـه دننـه او بهـر کـې پـه پښتو ، دري، انګريزي او الماني ژبو خپرې کړې دي. د پوهاند زيـار ادبي، علمي او تحقيقي اثار په لاندې ډول دي:

۱- نومترنګونه يا اسمي ترکيبونه، په الماني ژبه د سويس د برن پوهنتون د ۱۹۷۴ کال خپرونه.

۲- پښتو پښويه (ګرامر) د کابل پوهنتون د ۱۳۶۲ کال خپرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- پښتو لیکلار د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ۱۳۶۰ کال خپرونه.

۵- زنداني نغمې، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د **۱۳۵۹** کال خپرونه.

۶- سوزونه او سازونه (د شعرونو غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ریاست د **۱۳۶۴** کال خپرونه.

۷- اور او وینې (د شعرونو غونډ) د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د خپرونو ریاست د **۱۳۶۵** کال خپرونه.

۸- وینه او مینه (د شعرونو غونډ) د ملي دفاع وزارت د ۱۳۶۰ کال خپرونه.

۹- نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، **۱۳۶۳** کال.

۱۰- پښتانه او ورونه ملیتونه (ژباړه) د چاپ او خپرونې دولتي کومېټې د **۱۳۶۶**ل کال خپرونه.

۱۱- مینه د زړه په وینه (رومان) تر چاپ لاندې.

۱۲- اندو ژوند (شعري طرحې او څلوريزې) د سرحدونو چارو وزارت د **۱۳۶۸**ل کال خپرونه.

۱۳- پښتو- دري فرهنګ تر چاپ لاندې.

۱۴- ګلکڅونه (شعري غونډ) د افغانستان د لیکوالو د انجمن د **۱۳۶۷**ل کال خپرونه.

۱۵- الماني- پښتو فرهنګ- د برلین پوهنتون په غوښتنه د **۱۳۶۷**ل کال خپرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶- د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه (په الماني) ناچاپ.
۱۷- افغان- شوروي فرهنګي اړيکي، په دوستي مجله کې يې برخه برخه چاپ شوې ده.
۱۸- سپين غر (شعري غونډ) ناچاپ.
۱۹- کارپوهه (ارګولوژي) برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.
۲۰- ټولنوال رياليزم برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.
۲۱- پښتو ګړدودونه (لهجې) په وږمې مجله کې چاپ شوي دي.
۲۲- پښتو آر پوهه (اتمولوژي) تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.
۲۳- پښتو بدلمېچ يا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت د ۱۳۶۹ ل کال خپرونه.
۲۴- ليکونه (په پښتو- دري- انګليسي او الماني) ناچاپ.
۲۵- ځان پېښې (په پښتو- دري- انګليسي او الماني) ناچاپ.
۲۶- د هېواد پر ۱۴ ژبو (پښتو-دري، اوزبکي، ترکمني، بلوڅي، براهوي، واخي، پشه يي، پاراسوني، کتي ((نورستاني))، ګوجرو ((ګجراتي))، تيرو ((تيراهي))، شغني، کشمونډي ۱۰۴ ټوکه ګړدودودي (لهجوي) څېړنې، چې د سويس د ملي فونډ له خوا د يونسکو په سپارښتنه، د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دي.
۲۷- پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸- تر ۱۱۰۰ زیاتې علمي، ادبي، تحقیقي او ژورنالیستیکي لیکنې یې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني، تر هېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز یې یو لړ ادبي اثار د شوروي اتحاد په څو ژبو او مجاري، الماني، انګلیسي، بلغاریایي او داسې نورو ژبو اړول شوي او په اړوندو هېوادو کې خپاره شوي دي.

د اثارو ټول شمېر یې له مقالو پرته:

_ ادبي ۱۰ اثره.

_ علمي ۱۲ اثره.

_ تحقیقي ۱۰۴ اثره.

_ مجموعي ۱۳۰ اثره.

(ژوندون مجله، ۱۳۶۷ کال د میزان او عقرب ګڼه).

استاد زیار د پورتنیو یاد شوو اثارو په درلودلو سره په ټول هېواد کې تر ټولو لوړ ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. استاد د هېواد په نویو او زړو ژبو کې پوره تخصص لري. استاد د اروپایي او بین المللي ژبپوهانو د ټولنې، د کابل پوهنتون او د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د علمي شوراګانو او د علومو اکاډمۍ د ژبنیو او ادبي علومو د انسجام د کومېټې غړی دی او د علامه سید جمال الدین افغان د فرهنګي ټولنې مشر هم دی.

همدارنګه استاد زیار په ګڼو ملي او بین المللي علمي او سیاسي غونډو کې ګډون کړی او لیکنې او ویناوې یې په کې اورولې دي.

دا و د استاد زیار د اندو ژوند لنډ جاج. په دې ډول استاد زیار له زیاتو ناخوالو سره سره په خپل کارو زیار او هاند وهڅې نن دې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـه رارسـېدلی دی، چې هېڅکلـه یـې پښـتانه او پښـتانه لیکـوال او ادیبان نه شي هېرولای.

استاد زیار ډېرې لیکنې کړې دي، د ژبې او ادب په هره برخه کې یې هر هر څه لیکلي دي، زیار یې کښلی دی، منډې یې وهلې دي، ستړی شـوی او د پښـتو ادب او پښـتني فرهنګ هـرې برخې تـه یـې یـو څه ورکړي دي. فکر کوم، دی په خپل ټول عمر کې ډېر کم وخت او کـه پـه زغرده وو ایو یوه ګړی هم بې قلمه او بې کاغذه نه دی پـاتې شـوی، خـو دا ټول یې د چا لپاره او د څه لپاره؟ ځواب یـې روښـانه دی، چې دا هـر څه یې د خپلې ژبې، ادب، فرهنګ او خپلو وګړو لپاره کړي دي.

زیار د خپل ژوند زیاته برخه د خپلو خلکو ادبیاتو ته ورکړې ده، دی وایي:

((لیکنه زما د ژونـد نـه جلاکېـدونکی ټـوک دی، لـه هغـې راهیسـې چې خپل ښي او کیڼ لاس مې پېژندلی دی، زه لیکنه کوم او لیکنه مې د ژوند ملګرې شوې ده)).

یو لیکوال دده په باب لیکي: ((زه استاد زیار د یو پرکاره خو دقیـق لیکوال او محقق په توګه پېژنم. دی چې هر څه لیکي، په ژوره توګه یې لیکي، ښـه یـې لیکـي، ښـکلی یـې لیکـي او لـه یـوه ژور احسـاس او پښتني احساس سره یې وړاندې کوي، دده هڅه په دې کې ده، چې پـه لیکنه کې د اړوندې موضوع ټولې پوښتنې او اړوي او نه پرېږدي، چې لوستونکی په تیاره کې پاتې شي (د نورمحمد سهیم مقالـه، د اسـتاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند یو لیکوال ((سادهن مکرجي)) د خپل کتاب ((افغانستان زوال سی عروج تک))، چې پر ۱۹۸۴م کال د هند په نوي ډهلي کې چاپ شوی دی. په ۱۲۲ مخ کې د پوهاند زیار یادونه کوي او هغه د پښتو یو ستر عالم بولي. همدارنګه په ((تاریخ نوین افغانستان)) کې هم د یوه ستر فرهنګي او ټولنیز شخصیت په نامه یاد شوی دی، نو باید د داسې ستر انسان درناوی وشي او په درنه سترګه ورته وکتل شي، چې د خپل زړه په وینو خپل فرهنګ او ادب ته د زمانې له ناخوالو سره سره کار کوي او پرمخ ځي. لکه څنګه چې د استاد زیار له لنډ نوم (تخلص) څخه څرګندېږي، دی یو زیارکښ انسان دی، له همدې امله خو یې نن تر دې ځایه ځان رارسولی دی او پر موږ پښتو مینانو باندې یې د احسان سیوری پروت دی. زه دلته د استاد په باب له زیاتو خبرو تېرېږم، ځکه که هر څومره خبرې ورباندې وکړم، بیا به هم کمې وي. هغه د شاعر خبره دلته سمه راځي چې وايي:

کتاب وصف ترا آب بحر کافی نیست
که ترکنم سر انگشت و صفحه بشمارم

او یا دا پښتو لنډۍ:

ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم کوم ټولومه

تر دې وروسته راځو، د پوهاند زیار لیکوالۍ، اثارو او دده اثارو څرنګوالي ته.

لکه څنګه چې دمخه مو وویل، پوهاند زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل نه، یانې له هغه وخت نه، چې دی لا پنځلس کلن و، بیا تر ننه پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادبیاتو په بېلابېلو برخو کې یې خپل قلم ازمویلی او د پښتو ادب په بڼ په هر ګوټ کې یې زرغون نیالګي ایښي دي. د یوه لیکوال خبره ده چې وایي:

((استاد زیار د خپلې هغې مینې له مخې چې د خپل فرهنګ له غوړېدا او سمسورتیا سره یې لري، د پوهې او ادب هېڅ یوه خوا بې برخې نه ده پرېښې او د هغې هر نیالګی یې د زړه په وینو خړوب کړی دی، روزلی یې دی، پاللی یې دی او ثمر ته یې د رسېدو په هیله پر خپل ځان باندې کړاوونه ګاللي دي او اوس هم لګیا دی، کړاوونه ګالي، پر ځان سختۍ تېروي او بې خوبۍ زغمي، چې په دې توګه دغه نیالګی زموږ راتلونکو پښتونو (نسلونو) ته له خوږو او په زړه پورې مېوو سره وسپاري)).

لکه څنګه چې ښکاره ده، استاد زیار د ژبې، ادب او فرهنګ په بېلابېلو برخو کې ډېر ګټور او ارزښتمن کارونه کړي دي. نو که موږ اوس د استاد ټولې لیکنې او اثار په ځیر سره وګورو، ویې څېړو او مطالعه یې کړو، نو د هغو څرنګوالی او شننه به موږ ته استاد زیار په لاندې نومونو راوپېژني:

۱-ژورنالیست زیار ۲-شاعر زیار ۳-څېړنیال زیار ۴-کره کتونکی زیار –۵-داستان لیکونکی زیار ۶-ژبپوهاند زیار ۷-ژباړونکی زیار.

دا ډلبندي ما له خپل فکره کړې ده، ښایي نور یې پر نورو برخو ووېشي، خو له دې سره سره بیا هم د استاد نورې لیکنې شته، چې د څرنګوالي له مخې د استاد په پورتنیو نومونو کې نه راځي، خو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولیز (عمومي) ډول یې زیاتې لیکنې په پورتني نومونو کې په یوه نه یوه کې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیست زیار

استاد زیار د خپلې وینا له مخې لومړی ژورنالیستیکي کارونه پرمخ وړل او ژورنالیستیکي لیکنې به یې کولې، هغه هم په ډېره زیاته کچه. دې کار بېلابېل لاملونه (عوامل) درلودل، یو دا چې استاد زیار د هغه وخت د ځینو لیکوالو، چې دا کارونه یې پرمخ وړل، تر اغېزې لاندې و او بل دا چې د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله دې ته اړ و، چې له ورځپاڼو سره همکاري وکړي، د هغوی د خوښې مطالب وربرابر کړي او ورسره ورسره خپله پښتني مینه خړوبه کړي.

یوه بله د یادولو وړ خبره داده، چې پر یوه مهال د ژورنالیستیکي لیکنو ترڅنګه د ده شعرونه هم چاپېدل او له راډیو خپرېدل او ځینې لا تر ژورنالیستیکي لیکنو دمخه چاپ شوي دي، یانې استاد زیار مخکې تر هغه چې ژورنالیست شي، شاعر و، خو اصلي خبره چې مونږ ورباندې ټینګار کوو، هغه داده چې استاد زیار له **۱۳۳۵** کال راهیسې د هېواد اخبارو او مجلو ته بې کچه ژورنالیستیکي مطالب کښلي او تیار کړي دي او له ۱۳۳۸ کال څخه یې د (هېواد) د ورځپاڼې د لومړي خبریال په توګه دنده ترسره کړې ده.

استاد زیار پر **۱۳۳۵** - **۱۳۴۵** کلونو له انیس ورځپاڼې سره قلمي همکاري لرله او همدارنګه به یې اصلاح ورځپاڼې ته مطالب برابرول. له ۱۳۳۷ - ۱۳۴۳ کلونو پورې د عرفان او پوهنې مجلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبریال او قلمي همکار و. هغه وخت او راوروسته یې د هېواد په بېلابېلو ورځپاڼو، جریدو او مجلو کې زیاتره مرکې، راپورتاژونه، لیدنې کتنې، هنري او ورزشي لیکنې، خبرونه، گزارشونه، یونلیکونه او داسې نورې ژورنالیستیکي لیکنې خپرې شوې دي.

سره له دې چې استاد زیار تر اوسه پورې کوم ځانگړی تیوریک ژورنالیستیکي اثر نه لري، خو د ژورنالیستیکي لیکنو شمېر یې خورا زیات دی. زه یې دلته د ځینو لاسته راغلو ژورنالیستیکي لیکنو سرلیکونه له اخځونو سره راوړم او پر څرنگوالي یې غږېږم. چې استاد زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل څخه تر اوسه پورې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړې دي. خو د یوه ټکي یادول یې ضرور دي، چې استاد زیار د ډېرې زیاتې ژورنالیستیکي لیکنې چاپ کړې دي او د ټولو راټولول یې لا ډېر گران کار دی او لا بېخي کېدون (امکان) نه لري، په خپله وایي: ((ما به خپل ژورنالیستیکي مطالب په خپله د مرکز ورځپاڼو او مجلو ته ورکول، چې همکاري مې ورسره لرله همدا راز مې په **۱۳۳۵** او **۱۳۳۶** کلونو کې یو زیات شمېر ژورنالیستیکي لیکنې د مطبوعاتو مستقلې ادارې ته ورکولې چې کریم ((روهینا)) یې مسوول او سلیمان لایق یې مرستیال و. هغو زما دا لیکنې د هېواد زیاترو ولایتونو او مهالنیو او ورځپاڼو ته لېږلې او ماته به یې ځای پرځای حق الزحمه راکوله، په دې ډول زما یو زیات شمېر ژورنالیستیک مطالب د هېواد د ټولو خپرني ارگانونو له خوا چاپ شوي دي)). خو زما هیله دا وه، چې زه د استاد ټولې لیکنې راټولې کړم، خو پر دې کار بریالی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوم. زه لومړی عامه کتابتون ته ولاړم هلته مې پر کار پيل وکړ، ځينې مطالب مې پيدا کړل زياتره کلکسيونونه نيمګړي وو او د ځينو کلونو خو لا هېڅ نه شته او د ولايتونو د ځينو خپرونو خو لا هېڅ پته نه لګي. بيا مې د علومو اکاډمۍ کتابتون ته مخه وکړه، هلته مې هم دا حال وليد، په خپله له استاد زيار سره هم د هغو ورځپاڼو، مجلو او جريدو ګڼې، چې د ده ليکنې په کې چاپ شوي، نه شته او له دې کبله يې د ټولو ليکنو راټولول او د هغو اخځ ورکول يو ناشونی کار دی، نو زما دلته هماغه ورځپاڼې، مجلې او جريدې چې په ځينو کتابونو کې او يا له ځينو کسانو سره خوندي دي، تر څېړنې لاندې ونيولې او پر همدې مې بسنه وکړه.

۱- د ميدان کتنه:

دا د استاد زيار د هغه ژورناليستيکي ليکنې نوم دی، چې د وردګو ولايت د يوه راپور تاژ په بڼه ليکل شوی دی. په دې ليکنه کې د وردګو ولايت د ميدان د خلکو دود دستور په باب معلومات ورکړ شوي دي. همدارنګه له دې ليکنې سره يوځای د کرکيلې پر وخت ځينې عکسونه چاپ شوي، چې په خپله يې اخيستي دي. دا ليکنه د وږمې مجلې د ۱۳۴۲ل کال د **۵-۶** ګڼې په **۳۵-۴۳** مخونو کې خپره شوې ده.

۲- د سږ کال د ښوونکي د ورځې ګزارشونه:

د پوهاند زيار د هغه ژورناليستيکي ليکنې نوم دی چې د يوه خورا اوږد ګزارش په بڼه برابر شوی، په دې ليکنه کې يې د ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډو ګزارشونه راغلي، چې د ښوونکي دورځې په وياړ جوړې شوې وې. دا ليکنه د پوهنې مجلې د **۱۳۳۹** کال د **۹** ګڼې په **۲۷-۷۴** مخونو کې خپره شوې ده.

۳- د ازموينو ګزارشونه:

دا د استاد زيار د يوې ژورناليستيکي ليکنې نوم دی، چې په هغه کې له **۹** تعليمي موسسو څخه د نهايي ازموينو د اخيستلو ګزارشونه برابر شوي دي. دا ليکنه د پوهنې مجلې د **۱۳۳۹** کال د لسمې ګڼې په **۵۷-۲۲** مخونو کې چاپ شوې ده.

۴- د خوښ او سوله ييز ژوند يوه بېلګه:

دغه ليکنه د المان په ديموکراتيک جمهوريت کې پر فاشيزم باندې د برې د څلوېښتمې کاليزې په وياړ د جوړو شوو خوشاليو او جشنونو يو لنډ راپورتاژ دی، چې د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼې د **۱۳۶۴** کال د **۲۵۵**مې ګڼې په **۵** مخ کې چاپ شوی دی.

۵- اګاهانه هرکلي:

دا ليکنه چې د اساسي قانون د طرحې د اعلان په اړوند تيا له ننګرهار ولايت څخه د يوه راپورتاژ په بڼه کښل شوې ده. په دې راپورتاژ کې د اساسي قانون په باب خبرې شوي دي. دا راپورتاژ د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼې د **۱۴-۷-۲۲** نېټې په لومړي او درېيم مخ کې چاپ شوی دی.

۶- د استاد ميوندي ويرمن شهادت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د پوهاند زیار بله ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د پوهاند میوندي د شهادت په باره کې لیکل شوې ده او په هغه کې د میوندي د ژوند او شخصیت په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ ګڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۷- د سویس له برن څخه لیک:

د پوهاند زیار یو لیک دی، چې د سویس له برن پوهنتون څخه یې کابل مجلې ته رالیږلی دی، دا لیک د کابل مجلې د ۱۳۴۹ کال د ۴ ګڼې په ۵۷-۵۸ مخونو کې چاپ شوی دی.

۸- د وږمې اتلسم خپرنی کال:

د استاد زیار یوه سرلیکنه (سرمقاله) ده چې د وږمې مجلې په باب یې کښلې ده. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۳کال د لومړۍ ګڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۹- زموږ ملي واکمني بل الترناتیف نه لري:

دا د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د یوې مرکې په ترڅ کې وړاندې شوی او د کابل پوهنتون اوونیزې د ۱۳۲۷ کال ۱۲ ګڼې په ۲ مخ کې چاپ شوې ده.

۱۰- د ثور انقلاب لسمه کالیزه د افغانانو د نېکمرغۍ کالیزه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم يو ډول ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د کابل پوهنتون د اوونيزې د ۱۳۲۷ د ثور د اوومې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۱- جنګيالي ځوانان بايد د پوهې او زده کړې په ډګر کې هم مخکښ اوسي:

يوه ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د (درفش جوانان) جريدې د ۱۳۲۰کال د ۱۱مې مياشتې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۲- د ثور انقلاب او افغاني مېرمنې:

يوه ژورناليستيکي او څېړنيزه ليکنه ده، چې د ((زنان)) مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۲ ګڼې په ۱۹ او ۲۰ مخ کې خپره شوې ده.

۱۳- ټول ملي او هېواد پال ځواکونه دې د يوې نوې نېکمرغې ټولنې د جوړولو لپاره سره يو موټی شي:

دا هم د پوهاند زيار يوه ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال د ۱۰ مياشتې د ۲۳نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۴- پراخه پلار وطنه ملي جبهه:

د ملي جبهې په باب د پوهاند زيار يوه ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۰ کال د دربيمې مياشتې د ۱۹مې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۵- د شوروي ليدنه کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد زیار په وینا تر یاد شوي سرلیک لاندې یې د ورمې مجلې د ۱۳۵۲ کال په یوه ګڼه کې یو راپورتاژ خپور کړی دی. خو د دغه کال د اړتیا وړ ګڼه زما لاس ته رانغله. همدارنګه استاد زیار وایي: د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال په یوه ګڼه کې یې د هند سفر په نامه یو راپورتاژ خپور کړی دی.

دیموکراتیک المان د سولې او سوسیالیزم په سنګر کې:

دا هم د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له دیموکراتیک جمهوریت څخه برابر شوی دی او د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه کې چاپ شوی دی.

دیموکراتیک المان د تېرو تاریخي خوږو ترخو د پاتوړي (وارث) په توګه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۶۱ کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

ټولنیزه هوساینه:

د استاد زیار یو بل راپورتاژ دی، چې له ختیز المان څخه یې برابر کړی او د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۶۱ کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

هیتلري وژنځایونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له ختیځ جمهوریت څخه برابر شوی دی او د هېواد ورځپاڼې د هماغه کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر زیار

شعر زمونږ د ادب یوه غوره برخه ده او ځانګړې ځپرکی تر او سه پورې په پښتو ادب کې تر نورو ټولو ادبي ژانرونو او برخو د شعر برخه زیاته ده، زیات مینه وال لري، زیات لیکونکي لري او زیات لوستونکي. استاد زیار زمونږ د ادب په دغه برخه کې نه هېرېدونکي کارونه کړي دي او کوي یې. ده زیات شعرونه لیکلي، د وخت حالات یې په کې ښه ترا انځور کړي دي او تل ترتله د پښتو شعر د بهیر د مخکښانو په ډله کې پاتې شوی او لا کله تر ې د مخه شوی هم دی.

استاد زیار د اوسني لیکوال لیکونکي استاد ((بېنوا)) په غوښته پر ۱۳۴۱ کال خپل ژوند لیک داسې کښلی و:

((له لسم ټولګي څخه نوی بریالی شوی وم، چې د تېر با مشقته کړکېچن یا له خواږه سوزه ډک ژوند خاطراتو مې د تحت الشعور له پردو څخه د شعور صحنې ته پرله پسې په راوتلو پیل وکړ، چې ورو ورو یې زما له معصومانه عشقي احساساتو سره اړخونه بدل کړل. دې احساساتو زما له فطري او کسبي انکشاف څخه الهام واخیست، لومړی یې زما ژبه وخوځوله او بیا د قلم په ژبه د (شعر) په نوم راښکاره شول)). (عبدالروف بېنوا: اوسني لیکوال ۳ ټوک، ۱۳۴۲ کال، ۱۱۰۸ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار په زیاته کچه شعرونه لیکلي او وخت پر وخت یې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. د ده لومړنی شعر پر **۱۳۳۵** کال د زیري جریدې له خوا خپور شوی او وروسته یې بیا د هېواد، انیس، اصلاح، ننګرهار... ورځپاڼو او د پوهنې، کابل، عرفان په مجلو کې په زیاته کچه شعرونه چاپ کړي او له راډیو څخه یې خپاره کړي دي او په دې توګه د څومره والي (کمیت) له پلوه هم له خپلو هم مهالو څخه وروسته نه دی پاتې شوی. په دې ډول استاد له پښتو شاعرۍ سره یوځای- پارسي شاعري هم کړې ده، خو راوروسته یې پرې ایښې ده.

استاد لومړی پارسي شعر د **۱۳۳۳** کال د کب پر میاشت ویلی او د **۱۳۳۴** کال د نوروز پر ورځ یې د ابن سینا منځنې ښوونځي له خوا په جوړه شوې غونډه کې اورولی دی. د سر مصرع یې په دې ډول ده:

اوان وقت گل رسید بشگفت گلها تازه تر

استاد زیار په بېلابېلو برخو کې خپل قلم ازمویلی دی او د پښتو شعر په زیاتو برخو او زیاتو فورمونو کې یې شعرونه لیکلي دي. څلوریزې یې کښلې دي، نظمونه یې لیکلي او اوس خو یې په زیاته کچه د ازاد شعر د مخکښۍ دنده پر غاړه اخیستې ده.

دلته د ده د شعر پر ټولو اړخونو باندې غږېدل او خبرې کول ډېر کار غواړي او زما غوندې د کم منګي او کم ازمېښتي کار هم نه دی او غټو غټو لیکوالو او کره کتونکو ته اړتیا لیدل کېږي، چې د استاد زیار د شاعرۍ د اړخونو د څرنګوالي په باب څېړنې او لیکنې وکړي، خو زه دلته یوازې دومره څه لیکم، چې نورو ته یې لرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لږه د شاعرانه هلو ځلو د پرله پسې بهير يو لنډ انځور هومره وړاندې کړم.

استاد زيار له ډېر پخوا راهيسې، يانې له ۳۲ کلونو راهيسې شعرونه ليکي، خو بيا هم تر ډېره وخته پورې يې د شعرونو ځانګړې مجموعه نه وه چاپ شوې. متې يې پر ۱۳۵۹ کال لومړې شعري غونډ ((زنداني نغمې)) چاپ شو. دغه کار البته ځينې عوامل لري، چې زه يې دلته له څېړلو ډډه کوم، يوازې د ده پر شاعرانه فعاليتونو رڼا اچوم او هغه شعري غونډونه يې درپېژنم، چې تر اوسه پورې چاپ يا چاپ ته چمتو دي.

يو بل ټکی هم د يادولو وړ دی او هغه دا چې استاد زيار يو زيات شمېر شعرونه په بېلابېلو وختو کې د بېلابېلو جريدو، مجلو او ورځپاڼو او راډيو له لارې خپاره کړي دي، د هغو ټولو راټولول يو ناشونی کار دی، خو يو زيات شمېر يې په شعري غونډو کې راغلي دي. له همدې کبله يې يوازې د شعري غونډونو پر پېژندنه بسنه کوو. خو تر دې مخکې، چې د هغه شعري غونډونه وښيو، ښه به وي چې د پښتو شعر او شاعرۍ په برخه کې يې ستر نوښت يانې د ازاد شعر مساله هم له ياده ونه باسو.

زيار د هغو مخکښو شاعرانو سرلاری دی، چې په پښتو کې د شعر نويوالي او نړيوالي لپاره سرسخته مبارزه، هاند او هڅه کوي، کله خو دی د خپلې دغې سرسختې مبارزې او د هغې بې کچه مينې له مخې، چې د شعر له دې ځانګړي فورم سره يې لري، د ادبي چاپېريال د ځينو لنډ اندو او لنډ پارو دود پالو (عنعنه پسندانو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ناوړه چلند او د ځينو نورو له ګوتګسيو سره مخامخېږي. خو زيار هغه دومره ستر خنډ نه بولي، لکه څنګه چې د ده په پېژندنه کې مو وويل، دی په ډېره ګڼه ګوڼه کې هم خپله لار باسي او همدا راز په دې برخه کې هم د هېڅ راز خنډونو خيال نه ساتي.

دی په ځانګړې توګه زياتره ځوان شاعران د بېته هڅوي، چې ازاد شعرونو ته مخه وکړي، خو دا په دې مانا نه ده، چې ګڼې زيار زموږ د ادب او په ځانګړي ډول د شعر له پخوانيو فورمونو سره دښمني ښيي، بلکې دی وايي:

((موږ بايد د شعر په نورو پخوانيو جولو (فورمونو) کې داسې شعرونه وليکو، چې تر مخکنيو غوره وي او قافيه او رديف زموږ فکر او سوژې ته ضرر پېښ نه کړي. خو که چېرې د غزل غوندې د شعر په نورو پخوانيو چوکاټونو کې مو شعر ليکنه زموږ ترمخه شاعرانو ته نه شي رسېدی، نو ښه به دا وي، داسې يوه لاره وسنجوو، چې هم تر پخوانيو شاعرانو د مخه شو او هم زموږ لپاره نوی وي او هم په کې خپل فکر او خيال په ښه ډول ځای کړو)).

د استاد زيار پورتنۍ خبرې که ځينې غزل بول او دوديزوال شاعران را باندې راونه پارېږي، تر ډېره ځايه درستې دي. همدا اوس زه د يوه غزل بول شاعر، چې تر ټولو زيات ازاد شعر د رامنځته کېدو مخالف دی، تر ۸ ټوټو څخه زيات تش په نامه غزلې وړاندې کولای شم، چې په يوه قافيه، يوه رديف په يوه محتوا او مانا او هغه هم په لا ډېره زړه او سولېدلې بڼه چې په سلګونو پلا زموږ په ادب کې تکرار شوې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له دې سره جوخت موږ له ښه مرغه داسې شاعران هم لرو، چې د غزل په فورم کې یې ډېر پیاوړي اندو خیال رانغښتي دي او داسې شاعران بیا د ازاد شعر د رامنځته کېدو خندړ کېږي هم نه او د هر ادبي ژانر رامنځته کېدو ته په درنه سترګه ګوري. په هره توګه هر څوک چې د شعر په هر چوکاټ کې څه لیکي، باید ښه یې ولیکي او تر پخوانیو یې ډېر ښه ولیکي.

ازاد شعر په پښتو ژبه کې یوه نوې پدیده ده، نوې پدیده که هر څومره د خلکو په ګټه هم وي، په پیل کې بیا هم له مخالفتونو سره مخامخېږي. په هر ډول استاد زیار په پښتو کې د ازاد شعر د یوه مخکښ او زړور مبلغ په توګه باید له مخالفتونو سره مخامخ شي. خو راتلونکې یې روښانه ده او د پښتو ازاد شعر د لومړۍ مستقلې چاپي مجموعې د چاپوونکي او درلودونکي په توګه دا حق لري، چې د خپلې تاکلې لارې دفاع وکړي او پر مخ ولاړ شي. لوی استاد ((حبیبي)) لا هغه وخت د استاد زیار په باب کښلي وو:

((د پښتو د اوسني شعر د تنکي بڼ یو بل غوړېدلی ګل دوکتور زیار دی. په زړو قالبونو کې نوي موضوعات ځایوي، خو په دې وروستیو کې یې د شعر فورم هم اوښتی او د فورم او فون په لحاظ منظومې نوې والی لري...)). (د اصف بهاند مقاله- د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه)

اوس راځو د استاد زیار شعري غونډونو ته:

خو تر دې مخکې چې د هغه د شعري غونډونو پر پېژندنه پیل وکړم، خپله یاده شوې خبره بیا راغبرګوم، هغه دا چې استاد ګڼ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېر شعرونه پخوا په ورځپاڼو، مجلو او جریدو کې خپاره کړي دي. د هغو ټولو راټولول یو ناشوني کار دی، ځکه چې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو کلکسیونونه نیمګړي دي، دا دی دلته بیا یو ځل د هغو خپرونو نمونه اخلم، چې د استاد شعرونه په کې په زیاته کچه په انفرادي ډول خپاره شوي دي:

د هېواد، انیس، پیام ورځپاڼې، د پوهنې او عرفان مجلې، د ننګرهار، کندهار او پکتیا مجلې، زیري جریده او نورې زیاتې خپرونې، چې له د پرشو کلونو راهیسې یې خپرونې کړې دي. اوس یې دلته یوازې پر هغه شعري غونډونو، چې تراوسه پورې چاپ او یا ناچاپ دي، رڼا اچوو:

تر ټولو مخکې یې د لومړي شعر لومړۍ او وروستۍ مسره چې د زیري اوونیزې د **۱۳۳۵** کال په مني کې خپور شوی، راوړو:

ځو به یو موړه له کاروانه پاتې

(لومړۍ مسره)

د وطن غم کې شه کوشانه پاتې

(وروستۍ مسره)

زنداني نغمې:

زنداني نغمې د استاد زیار د شعرونو لومړی چاپي غونډ دی چې پر **۱۳۵۹** کال د بیهقي موسسې له خوا په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دغه شعري غونډ کې، چې ټول ۱۰۰ مخونه لري **۳۵** ټوټې شعرونه راغلي دي. د دې مجموعې په شعرونو کې هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زيار د نورو شعرونو په شان د ده سياسي کرښلاره او سياسي مفکوره له ورايه ښکاري. د دې مجموعې شعرونه د فورم لـه مخې ازاد او ځينې نيمه ازاد او ځينې يې په نوروفورمونو کې راغلي دي. پر دغه شعري غونډ باندې د (زنداني نغمې) تر سرليک لاندې د اکبر کرگر له خوا په ۴ مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده.

همدارنگـه د مجموعې پـه پيـل کـې پـه ۲ مخونـو کـې د (زنداني نغمې) په نوم په خپله د استاد زيار يادښت راغلی دی. د ا دی دلتـه له دغه شعري غونډ څخه يو دوه بېلگې را اخلو:

ازاده مينه

ســـتا لـــه خـــوا نـــه بېلېـــدی نـــه شـــمه زه
ســـتا لـــه مينـــې صـــبرېدی نـــه شـــمه زه
چـــې نيـــولې مـــې ده ســـتا د وفـــا لاره
لـــه دې لارې کږېـــدی نـــه شـــمه زه
نـــا اميـــده ســـتا د ســـترگو لـــه ککونـــه
لکـــه اوښـــکه څڅېـــدی نـــه شـــمه زه
يـــم رنځـــور ســـتا د پېغلوټـــو کرشـــمو زه
بـــې وصـــال دې رغېـــدی نـــه شـــمه زه
لـــه خپـــل ځانـــه تېرېـــدل ماتـــه اســـان دي
خـــو لـــه تانـــه تېرېـــدی نـــه شـــمه زه
زه يـــم ســـتا هغـــه ازاده مينـــه زيـــاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په جبل کې ځايېدی نه شمه زه !

د زندان پسرلی

راغله مې خواته غلې غلې وږمه
د تور زندان له وسپنيزو پنجرو
د ننګرهار د سپرلنيو ګلو
دلمر دوړانګو پر زرينو وزرو
دلته پراته دي پر د فاشيزم دښنه
د مينې مينې په ګناه بنديان
د يو ولس د يرغملو په نوم
د ستر بري په هيله ګالي زندان
دلته بنديان د هغو زړو ځښتنان
چې د وطن په عشق ټوپونه وهي
چې سر ترپايه يې په رګ رګ کې
انساني مينه غورځونګونه وهي.

وينه او مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینه او مینه د پوهاند زیار د شعرونو هغه غونډ دی، چې پر ۱۳۷۰ کال د ملي دفاع وزارت په چاپ خونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی.

په دغه شعري غونډ کې د استاد ځینې هغه شعرونه راغلي دي، چې د ۱۳۳۹-۱۳۷۰ کلونو په اوږدو کې یې ویلي دي. دا مجموعه په ښکلې ډیزاین او انځور ښکلې شوې ده او د نورو کتابونو په پرتله په وړوکي (جیبي) کچه له چاپه راوتلې ده.

ددې غونډ په پیل کې د (سخن کوتاهی در باره وینه او مینه) د دوکتور اسدالله حبیب له خوا په دري مخونو کې د شاعر او د دې مجموعې د شعرونو د ځرنګوالي په باب یوه سریزه کښل شوې ده. په دې شعري غونډ کې چې ټول ۱۳۲ مخونه لري، ۱۱۹ ټوټې شعرونه ځای شوي دي، چې زیات شمېر یې څلوریزې او ځینې یې ازاد شعرونه او اډانې یا سپین شعرونه دي.

دا شعرونه د استاد زیار د اندو ژوند د څو اړخونو هندارې بلل کېږي. په تېره یې بیا د سیاسي ژوند، لکه چې وایي:

((زما دغه وینه او مینه زما د ۲۲ کلن ژوند او اند د بشپړتیایي بهیر یو نیمګړی غونډې انځور دی. له یوه لنډ تنګ ولسوال نړۍ، لیده نیولې تر ټولنوال او پرګنوال هغه پورې...)).

دلته به له دغه شعري غونډ سره د لا بلدتیا په موخه دوه ټوټې شعرونه را واخلو:

سم هوډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـازبدل لـــه زمـــانې ســـره اســـان دي
زمانـــه ســـازول ځـــان ســـره زه غـــواړم
ســـاز ناســـازې زمـــانې ســـره بـــه نـــه شـــم
څـــه پـــروا کـــه راغلـــم راغلـــم، لاړم لاړم.

چپه زمانه

زمانـــه راتـــه چپـــه غونـــدې ښـــکاريږي
چـپ تـه ښـي او ښـي تـه چـپ چـې ويـل کېـږي
((لېـــونی خانـــدي پـــر کلـــي پـــر ده کلـــی))
د هوښـــــيارو دا متـــــل دلتـــــه جـــــوړيږي.

سوزونه او سازونه:

د پوهاند زيار د شعرونو يو بل ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۲۴ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په دولتي چاپخونه کې په افسېټ ډول د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. د استاد دا شعري غونډ د کميت او کيفيت له پلوه پوره بډايه دی. په دې شعري غونډ کې ۷۳ ټوټې شعرونه راغلي دي، چې د فورم له مخې ازاد - نيمه ازاد او يو شمېر يې په پخوانيو شعري فورمونو کې ويل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه شعري غونډ په پيل کې د پيلامې په توګه د ((زما سوزونه او سازونه)) تر نامه لاندې په درو مخونو کې په خپله د استاد زيار يو يادښت راغلی دی، چې د دغه شعري غونډ په باب وايي:

((هسې خو د مانا او محتوا له مخې دغه شعري انځورونه د يوه ربړېدلي او کړېدلي انسان د ژوند يو داستان دی، چې د رنګارنګو مهالونو او چاپېريالونو رنګارنګيو په کې اړخونه بدل کړي، هر سوز يې د يوه مهال او هر ساز يې د يو چاپېريال ښکارندويي کوي، د هر هغه مهال او چاپېريال چې زه يې ستاسې او نورو مليونونو همځېلو (همنوعانو) د يوه استازي په توګه يو نه جلا کېدونکی ټوک يم او له همدې کبله يې اوس د همدغه رنګين داستان آر لوبغاړی او اتل يم)).

پر دې شعري غونډ باندې په شپږو مخونو کې د ((زيار شاعري)) په نوم د اجمل ښتک له خوا يوه سريزه کښل شوې او همدارنګه (د سوزونه او سازونه په باره کې څو خبرې) تر سرليک لاندې په درېو مخونو کې د دوست شينواري له خوا هم يوه سريزه کښل شوې ده.

اجمل ښتک د استاد زيار په باب وايي:

((زيار په سينه کې د شاعر زړه هم لري او ژبه هم، د يو داسې شاعر زړه چې د ښکلا او مينې خوندونه او دردونه هم محسوسولای شي او د ژوند او محنت ارمانونه او محروميتونه هم. دی داسې شاعر دی، چې ژبه يې د خپلو خواهشاتو له تاوه نه تاوېږي، بلکې د خپل محيط او انسانيت په غم ککړه ده، د انسان د ژوند له هرې موضوع، مضمون او کار سره خپل تعلق څرګندوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هر تعصب او تنګ نظرۍ نه پرته په خلوص، بلکې لېونتوب سره خدمت کوي.)) دی همدارنګه زیاتوي: ((زیار د خپلو شخصي خواهشاتو په خوب ویده شاعر نه دی، د خپل هېواد او ولس په غم لړلی، بیدار لیکوال دی. زه هر وخت زیار صاحب او د ده ذهن د تحقق او څېړنې په کار کې مصروف وینم. د ده شعرونه د ده د ذهن پیداوار دي...)).

یوه بله خبره چې د دغه شعري غونډ په باب د یادولو وړ ده، هغه دا ده چې په دغه شعري غونډ کې راغلي دوه سریزې د کتاب په پای کې راغلې دي، یانې د شعرونو تر پای ته رسېدو وروسته. که چېرې له دود سره سم دا سریزې د کتاب په پیل کې راغلی وای، ښه به وای او له لوستونکو سره به یې ډېره مرسته کړې وای. دا استاد زیار دا یاد شوی شعري غونډ د خپل هغه درونډ ارزښت له مخې چې لري یې، پر ۱۳۵۸ کال د خوشال خان لومړۍ درجه جایزه وګټله.

دا شعري غونډ له سریزو او ویي پانګې پرته ۲۲۵ مخونه لري. د کتاب پای ته په شعري غونډ کې د راغلو وییونو ۲۲ مخه ویي پانګه هم راغلې ده، چې له لوستونکو سره د ستونزو په حل کې پوره مرسته کولای شي. دلته ترې یو ښکلی شعر را اخلو:

مین ارمانونه

دا مې او ښکې ورتې ورتې...
را خوټکېږي او بهېږي
د لیمو له سرچینو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر باړخو باندې مخ کښېنته...
که بهير دی رانه لېږدي د نيمګړو ارزوګانو.
دا زما بېلتون ځپلې
ارمانځپلې، ځورېدلې
سرتر پای ناکامه مينه
اوبو وړې شانې هيله...
په ارمان د يوه څرک د چا د مخ د رڼاګانو.
په دې زړه د تورې شپې کې
په تورتم تورو تيارو کې
د مينو ارمانونو...
برېښنا نه شته، ځلا نه شته
ورک را ورک او راورکې
نه بندړاو د سونګ د شمعې نه کړاو د پتنګانو
ګوري ګوري تورې ورېځې
چې دهسک مخ يې نيولی
پنا کړې يې له سترګو
دې د ستورو سترګکونه
پلوشې د وړمکی...
يا که سيورې دې چې ښورې د شهيدو ارواګانو !
لار لودن راځنې ورک دی
غورځم، پرځم، ټپر بېږم...
لار ښودنه لرم د مينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مې بوځي تر درشله
د زړه سواندي خوارۀ يار...
پخسوي مې، ځوروي مې ياد د تېرو پېرزوګانو !

اور او ويني

د پوهاند زيار د ازادو شعرونو يو ښکلی غونډ دی، چې پر **۱۳۶۵** کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ په دولتي چاپخونه کې په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دې غونډ کې ټول **۴۳** ټوټې شعرونه راغلي او ټول يې ازاد دي.

دا غونډ **۱۹۱** مخونه لري. د شاعر دې شعرونو هم د نورو شعرونو په څېر د ده اندو خيال په ښه ډول څرګند کړی دی، چې دا يې په شعرونو کې د بريالیتوب يوه ستره نښه ده. په پيل کې د سريزې پرځای (ازاد شعر ته رابلنه) په نوم يو ښکلی ازاد شعر راغلی دی. د اور او ويني غونډ د ازاد نوي پښتو شعر لومړی بېلګه ده، چې د ځوانو زېږندويانو لپاره يو ګټور لارښود ګڼل کېږي.

دا غونډ د ژبني سبک له پلوه د (يوې نړه، خوږې، لنډې، روانې او بشپړې کره) پښتو تر ټولو غوره بېلګه ګڼل کېږي او نوې رغونې او ترکيبونه په کې زيات راغلي دي.

د هنري پرداز، ايماژونو او انځورونو او په تېره د اساتيرو له پلوه ډېر لوړ او د فکري محتوا له مخې ډېر زور دی په دې توګه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تېوله مانا د ژوند ((شعار)) پر ((شعر)) بدل شوی دی. دلته د هنري ارمان او ټولنيز ارمان، يا په لنډ ډول د شکل او محتوا ترمنځ ډيالتيک په رښتيني ((ډياليکتيکي)) مانا ټينګ دی. د ترخه ټولنيز واقعيت له ځلونې سره سره په کې پر ارمان برې او ايمان هم يو ځای انځورل کېږي.

استاد زيار په دغه شعري غونډ کې زيار کښلی، چې (ادب د ادب يا هنر د هنر لپاره) او بل (ادب يا هنر د ژوند لپاره) دواړو بهيرونو ته پيوند ورکړي او په دې توګه د ښوونکي او کره کتونکي په توګه يوه نوې لاره پرانيزي. د استاد دا شعرونه د کوم اروپايي يا شرقي ازادو شعرونو پېښې نه دي، بلکې زېږندوی او نوښتګر يې په دې ګروهه دی، چې دلته د فولکور او منظومو ادبي دواړو ډولو شعرونو له تونيک سيلابيک خصوصيت څخه ګټه اخيستل شوې، له قافيې پرته چې د نړۍ د هېڅ کومې ژبې د شعر بنيادي شرط نه دی، نور ازاد شعر له منظوم ادبي او فولکوري هغه سره کوم توپير نه لري، په دې مانا چې وزن او سېلاب د نړيوال بنسټيز شرط په توګه تر دا منځ يو شان واکمني لري.

دلته د شعر د څرمې (فرعي) ځانګړتيا په توګه قافيې قيد و بنديز نه شته او نه د مسرو د لنډوالي او اوږدوالي قيد. د ساري په توګه قافيه وال (يا بې قافيه ولسي شعرونه) په اوو څپيزو مسرو پيلېږي. حال دا چې په نوي ازاد شعر کې له څلورو څپيزو مسرو څخه پيل مومي او ان تر ۳۹ څپيزو رسېږي. تر دې البته زيات

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمله) او (سا) نه شي اوږدېدلای، په تېره سا ایستنه چې مسره سره ځای پرځای دروي.

استاد زیار د دې مجموعې د نوم په باب وایي:

دا چې ما بیا هم د دې دفتر نوم شعار ډوله ټاکلی، زما د سر صفحې شعر یې ځواب وایي:

ټول دفتر مې شو د مینې اور و وینې
ستا د سرو سکروټو شونډو له غزله!

د دغه غونډ ستر نوښت په دې کې دی، چې په پښتو ژبه کې د ازادو شعرونو لومړنۍ، ځانګړې بشپړه چاپي مجموعه ده چې شعرونو یې د پوخوالي زیاتې پوړۍ وهلې دي. یو شاعر د دې مجموعې په باب لیکي: ((د شعرونو سبک یې عاطفي او روښانفکرانه دی او د هنري ارمان او ټولنیز ارمان ترمنځ یاني د شعري شکل او مضمون ترمنځ ژور ډیالیکتیکي اړیکي شتوالی لري. د رسالت دقیق او استادانه رعایت، شاعرانه مسوولیتونو (زماني مسوولیت)، (مکاني مسوولیت)، (ټولنیز مسوولیت) او (ادبي مسوولیت) د محترم زیار شعرونه لا شتمن کړي دي)). (د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، ۱۱/۳/۱۳۶۲ ګڼه، ن. سیوری، اسحق ننګیال).

په هر حال دا غونډ پښتو ژبې ته د نوي فورم او نوې محتوا په درلودلو سره د پوره ارزښت لرونکی دی. باید زموږ ژبې داسې یوه مجموعه لرلای، خو ښه ده چې لري یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه غونډ په باب ډېر څه ويلو ته اړتيا شته او موږ ترې د خپلې ليکنې د ډېر اوږدوالي له کبله ډډه کوو. د زياتو معلوماتو لپاره وګورئ: کابل مجله ۱۳۶۲کال لومړۍ ګڼه (اور او وينې ته يوه کتنه) د نورمحمد سهيم کره کتنه.

يوه بله خبره، چې د دې غونډ په باب د يادولو وړده، هغه داده، چې په پای کې يې له ۱۲۷-۱۸۴ مخ پورې د هغو وييونو پانګه راغلې ده، چې د دې شعري غونډ په شعرونو کې کارول شوي دي، چې بې له شکه د شعرونو په ځينو پېچلو برخو کې له لوستونکو سره مرسته کوي. دا دی، دلته له دې ښکلي شعري غونډ څخه د طلايي شګې په نامه يوه ټوټه ښکلی شعر را اخلو:

طلايي شګې

په وزرو د مينه وړو
او خوږو خوږو شېبو
کړم ګليون د سرو ګلونو
ګلکځونو
دنګو دنګو چنارونو د وارنا...
د الواک نيلی مې ځغلي او راځغلي
کښته پورته
د شنه هسک و شنه درياب په همغاړې او همبريدې
ارتې ارتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ناپايي شنې ورشو کې
سپينې سپينې ښکلې ښکلې
او جوړه جوړه کوترې
سره خاندې او مستي کړي
خوله پر خوله غاړه پر غاړه
پر پستو ((طلايي شګو))
تر تودو زرينو وړانګو
د لمر لاندې...
او زه ناست ورته پر غاړه
جوړوم د طلايي شګو کورونه
په پر غز، غر څپه راشي
بېړۍ ډوبه مې د اند شي
کړي را وران خيالي کورونه.

ګلکڅونه:

د پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د شعرونو هغه ښکلې غونډ دی، چې د افغانستان دليکوالو د انجمن له خوا په دولتي مطبعه کې په ښکلې کچه او سکښت د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلې دی. دا غونډ ټول ۱۳۲ مخونه لري او د شاعر ۲۰ ټوټې شعرونه په کې راغلي دي. ددغه غونډ زياتره شعرونه غزل دي. يو شمېر نيمه ازاد او يو لړ يې په نورو پخوانيو فورمونو کې ليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. پر دې غونډه باندې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا په څلورو مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده، چې په هغه کې د استاد زيار د ژوند او د ده د شاعرۍ په هکله رڼا اچول شوې ده او په خپله د همدې غونډه په باب خبرې شوي دي. په دغه غونډه کې د استاد زيار د زلميتوب د وخت ځينې شعرونه راغلي دي، چې استاد بېنوا په دې باب ليکي:

((ده دا خپل ګلکخونه يوازې د زلميتوب د مينې او هوس لپاره حصار کړي نه دي، بلکې د خپل هېواد، د خپل ولس او د اوسنۍ نړۍ د ټولنيزو نابرابريو هغه نارې سورې او کوکې يې هم په کې وهلې دي، چې د ده انساني عواطف يې لړزولي او بشري احساسات يې راپارولي دي)).

دا دی، دلته يې يو ښکلی غزل را اخلو:

د استاد حمزه په ژبه

پرون دې پرېکړې د جرګو په ژبه
نن دې هر څه د ولولو په ژبه
درنه پښتو ده هېره شوې که څه
چې اوس غږېږې د وسلو په ژبه
څو به په څو يې زما وينو ته ناست
څو به مې وژنې د دښنو په ژبه
که وو تربرونه خو پردو ته يو وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولــــې پـــردي شـــو د پـــردو پـــه ژبـــه
لـــه ولـــس وځـــه خولـــه نـــرخ مـــه وځـــه
درتـــه يـــم ســـر د پښـــتنو پـــه ژبـــه
خيـــر دی کـــه کـــړم درتـــه د زړه خبـــرې
د اوښـــکو وينـــو د ســـلګو پـــه ژبـــه
وايـــم رښـــتيا درتـــه، ترخـــه کـــه هـــم وي
د اوســـمهال د اســـويلو پـــه ژبـــه
پـــرې چـــې پيغـــام د ژونـــد دروا ســـتومه
د انقـــلاب د پلوشـــو پـــه ژبـــه
ځـــم د اســـتاد حمـــزه پـــه لار درســـره
ګونـــدې شـــې پـــوه مـــې د شـــعرو پـــه ژبـــه.

ګډه نړۍ:

دا د يوې درې کسيزې مشاعرې بڼه لري، چې له ۱۳۴۰-۱۳۴۴ پورې د زيار، ممنون او فنا له خوا پرله پسې تر سره شوې او پر خپل وخت د مېرمن مجلې او هېواد ورځپاڼې له خوا خپره شوې ده او په راوروسته کلونو کې سېلاب ساپي او نصرالله حافظ هم په کې برخه اخيستې ده.

دلته له دغو درې کسيزو مشاعرو څخه لومړۍ مشاعره، چې د استاد زيار د شعرونو په دې طرحې جوړه شوې، راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا مې ښکلی یار په زړه وربېږي نن
ګاڼې مې د سترګو پسې لوېږي نن

د محمد جان فنا شعر په دې ډول دی:

اندېښنه

ساز د محبت راته غږېږي نن
پېغله د هنر راته نڅېږي نن
یو نظر مې ستا د مخ ښایست ولید
یو جهان رڼا پر ما وربېږي نن
تش چې تصور دې د بشر وکړم
ټول جهان مې خیال کې نه ځایېږي نن
خوب کې چې مې ستا سترګې لیدلې دي
څاڅکی د ماتم پر ما تویېږي نن
ویې کتل په ناز راته ښو لاندې
ځکه مې اغزي په سترګو کېږي نن
ښکل مې کړې خوږې سرې خندنۍ شونډې
زړه مې اور د مینې کې سوځېږي نن
مرګ او ژوند ((فنا)) راته جنون ښکاري
خیال چې د لیلی راته پسخېږي نن

دا هم د ممنون شعر:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناکامه هیله

غم مې بیا د خیال په کور ګډېږي نن
هیله مې ناکامه شوه ژړېږي نن
ما د زړه په وینو چې ابادہ کړه
دا د محبت مانۍ نړېږي نن
مسته ښه ورشو د اسماني مینې
زړه لکه هوسۍ ورنه تېرېږي نن
ستا د تصور درشل به پالمه
تېرې زمانې راته غږېږي نن
ستا د مکېزونو رڼاګانو کې
پرېږده دا ((ممنون)) چې وسوځېږي نن

اندو ژوند:

اندو ژوند د استاد زیار د کوچنیو ټوټو د لړۍ دویمه شعري مجموعه ده، چې په هغه کې د جولې له مخې زیاتره ځلوریزي او ((سپین)) شعرونه راغلي دي او انتقادي، طنزي او حماسي رنګ لري. دغه غونډ پر ۱۳۲۸ کال د سرحدونو چارو وزارت له خوا په اریانا چاپخونه کې چاپ شوی دی. دلته یې دوه بېلګې راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلهاري

ما په مينه کې زده کړې   له پتنګه بلهاري ده
ولــولــه مــې پــښتنه او   اراده مې منصوري ده

لړم، ۴۳ کال

نکريزې او رانجه

دزړه وينـــــې مـــــې نکريــــــزې
شـــوې د پېغلـــو هيلـــو پښـــو تـــه
شـــــو رانجــــه راتــــه ګرومونــــه
غـــږ مـــې نـــه رســـې غـــوږو تـــه

۲۲-۹-۱۸

ګلو ييو نه:

د استاد زيار يو ناچاپ غونډ دی، چې په هغه کې د فورم له مخې د ګلکخونو شعري غونډ ته ورته شعرونه راغلي، دي چې زياتره يې غزليز رنګ لري.

سپين غر:

د استاد زيـار هغـه شـعري غونـډ دی، چـې پـه هغـه کـې د ده لـه ۱۳۳۸-۱۳۴۵ کلونــو پــورې ځينــې شــعرونه راغلــي دي، چــې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

((پښتونستان)) او ټولنيزو موضوعاتو په باب يې ويلي دي. په دې شعري غونډ کې اوږده نظمونه راغلي دي، چې يو شمېر يې په راډيويي مشاعرو کې ويل شوي او يو شمېر يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي. دلته له دغه شعري غونډ څخه يوه بېلګه را اخلو:

پښتني غمونه

زه پښتون د پښتونخوا يم
پښتونخوا کې پښتون غواړم
پښتني دردونه ژاړم
افغاني غمونه ژاړم

✵✵✵

بيا مې وينې راخوټېږي
د زخمي زړه له پرهاره
ځوربدلي تلوسې مې
له درد سوزه وهي څړيکې.
په خوګلن کې د ګوګل مې
د مړو ژواندو ارمانونو
آواره واړه بڅرکي
په ورو ورو راتازه کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اســـوېلي مـــې لمبـــه اخلـــي..
د پلرونـــــو او نيكونـــــو
د آ تېـــــرو پرتمونـــــو
هغـــه تېـــرې خـــاطرې بيـــا
هغـــه هېـــرې خـــاطرې بيـــا
زمـــا زړه بانـــدې ورېـــږي
دا لمبـــې بـــه پټـــې پټـــې
نـــور پـــه زړه كـــې څنګـــه نغـــاړم
پښـــــتني دردونـــــه ژاړم
افغـــــاني غمونـــــه ژاړم

❋❋❋

پـــه ترپكـــو مـــې شـــي زړه كـــې
پښـــــتني ســـپېڅلې مينـــه
لېـــونى شـــانې احســـاس مـــې
كـــومې لـــور تـــه لېـــږدوي بيـــا
د هوښـــيارو پـــه نـــړۍ كـــې
لېونتـــوب راتـــه پيغـــور شـــي
چېرتـــه ښـــه هلتـــه بـــه ځمـــه
كـــه وي ســـمې او كـــه غرونـــه
كـــور و كلـــى بـــه پرېږدمـــه
وايـــم ځـــان مـــې كـــړای ازاد
لـــه هـــر قيـــد او لـــه جنجالـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپـــل غـــم چـــې د ځـــان مـــل کـــړم
پـــــرې بــــه پـــــام غلطومـــــه
مـــرګ تــــه شـــپې بـــه تېرومـــه
ځـــوک بـــه نـــه نیســـي مـــې ستونی
پـــه خپـــل واک اختیـــار بـــه ژاړم
پښـــــــــتني دردونـــــــــه ژاړم
افغـــــــــاني غمونـــــــــه ژاړم

✵✵✵

چېـــــرې مینــــه چـــــې ګنــــاه ده
چېـــرې زړونـــه چـــې ســـاړه دي
چېـــرې ژبـــه او قلـــم چـــې
ښـــورول دار تـــــه ختـــــل دي
چـــې پـــه نـــوم انســـان یـــاد ېږم
او انســـان نـــه بلـــل کېـــږم
یـــو موجـــود ددې د جهـــان یـــم
او جهـــان کـــې بـــې اختیـــاره
د شـــمال پـــه یـــوه ربـــړه
لکـــه پاڼـــه هســـې رپـــم
د نـــانځکې غونـــدې هســـې
لـــه هـــوس ســـره لـــوبېږم
ټـــول کـــار زیـــار مـــې بـــل لپـــاره
هـــېڅ مـــې واک د خپـــل ځـــان نـــه شـــته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځـــو مره شـــرم و ځـــو مره ننـــګ دی
کـــه پـــر دې ژوند انـــه ویـــاړم
پښــــــــتني دردو نـــــــــه ژاړم
افغـــــــاني غمو نـــــــــه ژاړم

❋❋❋

چـــې یـــو ځـــل پـــه حقـــه مینـــه
دار پـــه خپلـــو ســـترګو ښـــکل کـــړم
د خپـــل ســـر او مـــال پـــه بیـــه
پښـــــتونوا له کـــــړم ترســــــره
د خوشـــال لـــه ســـپینې تـــورې
د ایمـــل، دریـــا لـــه ننګـــه
د تیـــارو ګوګـــل شـــي ځیـــرې
د خیبـــر لـــه دنګـــې ځـــوکې
د شمشـــاد لـــه هســـکه ســـره
پلوشـــې د ژونـــد خـــورې شـــي
د بـــاړې او ســـوات ســـیندونه
اباســـین لـــره بیـــا یوســـي
د خپلـــواک ژوند انـــه زېـــری
لـــه خپلـــواک پښتونســـتانه
ځـــه ارمـــان بـــه مـــې بیـــا نـــه وي
لـــه دنیـــا کـــه زیـــاره ولاړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتـــــــــــتني دردونـــــــــــه ژاړم
افغـــــــــــاني غمونـــــــــــه ژاړم.

استاد زیار د پورتني شعر په باب وایي: ((د ۴۴/۲/۹ کال د پښتونستان په راډیویي مشاعره کې وار راونه رسېد. همدا سې مې د موسی شفیق په غوښتنه په سټډیو کې واوراوه. یو کال وروسته ۴۵/۲/۹ قدیر، فهیم اورولی و. په دغه کال سویس ته تللی وم. له دې سره سره دا زما تر ژباړلي شعر ((بلنه)) ۱۳۴۰ وروسته لومړی نیم ازاد شعر دی او تر دې راوروسته مې دغې خواته ورو ورو هڅه زیاتېږي. دغه راز د ((ګلولې)) په نوم د استاد زیار د ازادو شعرونو دویم غونډ هم چاپ شوی دی.

دا شعري غونډ پر ۱۳۲۹ل کال د افغانستان د لیکوالو د ټولنې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په شمېر خور شوی دی، چې د استاد ۲۰ ټوټو په شاوخوا کې ازاد شعرونه په کې خوندي دي. دغه راز یې د ازادو شعرونو د لړۍ درېیم غونډ ((د سبرونو نڅا)) او د کوچنیو ټوټو د لړۍ درېیم غونډ چاپ ته چمتو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېړنيال زيار

پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د خپلې هر اړخيزې ليکوالۍ په ترڅ کې علمي څېړنې او پلټنې هم له ياده نه دي ايستلي او په دې برخه کې يې زياتې مقالې کتبلي او ليکنې يې کړې دي. په حقيقت کې څېړنه د استاد د ليکوالۍ يوه زياته برخه را اخلي. موږ به دلته له ګړدودي څېړنو پرته د ده نورې ژبنۍ څېړنې دده په ژبپوهنيزه برخه کې راوړو او دلته به يې هغه تحقيقي ليکنې له اخځ او څرنګوالي سره يادې کړو، چې په بېلابېلو برخو کې يې کړې دي او بيا به يې پر خپلواکو څېړنيزو اثارو رڼا واچوو:

په پښتو کې ازاد وګړنې او ليکنۍ شعر پر سېلابي تونيکو آرونو او ويونو ولاړ دی:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې د پښتو شعر او په ځانګړي ډول د پښتو ازاد شعر او د هغه جوړښت د څرنګوالي په باب په کې هر اړخيز او په زړه پورې معلومات وړاندې شوي دي. فکر کوم دا په پښتو کې د لومړي ځل لپاره د ازاد شعر په باب يوه ژوره علمي ليکنه ده.

دا ليکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ل کال د لومړۍ ګڼې په ۲۲ مخونو کې خپره شوې ده، دغه راز يې د همدغې مجلې د همدغه کال په پنځمه ګڼه کې دغې لړۍ ته دوام ورکړی دی او ترڅنګه يې د همدغه کال په کابل مجله کې يو لړ نورې ورته ليکنې هم خپرې کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (دغــه ليکنــه را وروســته د کتــاب بڼــې (پښــتو شــعر څنګــه جوړېږي؟)) ته لوړتيا موندلې ده).

راوړتيي او پښتو ګرامر يې:

دا يوه څېړنيزه ليکنه او ژباړنه ده، چې د مستر راوړتيي د ژوند او د هغه د پښتو ګرامر په باب معلومات په کې ورکړ شوي دي. دا ليکنه د وږمې مجلې د **۱۳۵۲** کال د **۴** ګڼې په **۵۰-۵۷** مخونو کې خپره شوې ده او بيا پر **۱۳۵۷** کال د (پښتو چاپي اثار په دوو تېرو پېړيو کې) د اطلاعاتو او کلتور وزارت د مقالو په غونډ کې هم راغلې ده.

د امير شېرعلي خان د پښتو بوليو يوه قلمي نسخه:

دا په متنپوهنه کې د استاد زيار يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د امير شېرعلي خان د فرهنګ پالنې او پښتو پالنې په برخه کې په کې زيات معلومات وړاندې شوي دي، دا ليکنه د کابل مجلې د **۱۳۲**ال کال د **۱۱** ګڼې په **۳۴-۴۲** مخونو کې چاپ شوې ده.

پټه خزانه د پښتو د تاريخي ګړدود څېړنې د يوه غوره اخځ په توګه:

دغه څېړنيزه ليکنه په ((د محمد هوتک ياد)) نومي کتاب کې د علومو اکاډمۍ له خوا پر **۱۳۶۲** کال خپره شوې ده.

د ملا درمحمد ځاځي شاعري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې بلې څېړنيزې ليکنې نوم دی، چې د ياد شوي شاعر د شاعرۍ په باب په کې معلومات راټول شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۷-۸ گڼې په ۲۳-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

نوميالی نورسيب:

دا يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې له گڼو بېلگو سره په کې د نورسيب د شاعرۍ په باب هر اړخيز معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۹ گڼې په ۱۴-۳۶ مخونو کې راغلې ده.

د لال پورې شريف:

په دې تحقيقي ليکنه کې له لاسته راوړو بېلگو سره د لال پورې شريف د ژوند او شاعرۍ په باب پوره معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۳ل کال د ۴ گڼې په ۷-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

الفت (۱۲۸۸-۱۳۵۷) د پښتو ادب د نوي ادبي سنتيز پر پېچومي:

په دې ليکنه کې د استاد گل پاچا الفت د ليکوالۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۲ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې راغلې ده.

د سيد راحت الله راحت زاخيلي مهال او چاپېريال:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د سید راحت زاخیلي په باب د استاد زیار یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۶۳ل کال د لومړۍ ګڼې په ۲۹-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه نوموړې لیکنه ((د راحت یاد)) نومي کتاب په ۵۷-۲۵ مخونو کې هم راغلې ده. چې د کابل پوهنتون د فرهنګي شورا له خوا په ۱۳۶۳ کال کې خپور شوی دی.

په افغانستان کې پښتو داستان لیکنه:

په دې څېړنیزه لیکنه کې په افغانستان کې د پښتو داستان لیکنې د څرنګوالي په باب معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۱۲ ګڼې په ۱-۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

د انقلابي شاعر نورمحمد غمجن د شهادت د لومړي تلین په درناوي:

په دې تحقیقي لیکنه کې د پوهندوی نورمحمد غمجن د لیکوالۍ او ژوند په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۹-۱۲ مخونو کې خپره شوې ده.

مایاکوفسکي په هاوانا کې:

د مایاکوفسکي په باب د استاد زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۲ګڼې په ۵۵-۶۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مایاکوفسکي د ستر سوسیالیستي انقلاب د شاعر په توګه:

دمایاکوفسکي په باب د استاد زیار دویمه څېړنیزه لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۴ ګڼې په ۹-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۳ ګڼې په ۸۰-۸۴ مخونو کې هم را اخیستل شوې ده.

نومیالۍ انقلابي لیکواله انازیګر به خپل ادبي شاهکارونه ژوندي وساتي:

دا د یوې څېړنیزې او ژباړیزې لیکنې نوم دی، چې د یادې شوې لیکوالې د مړینې له کبله لیکل شوې ده. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۲ ګڼې په ۷۲-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع ډیالکتیک:

یوه بله علمي لیکنه ده چې په یوې اوږدې لړۍ پورې اړه لري او د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د پوهاند زیار د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې په هغې کې د فولکور او وګړنۍ تکنالوژۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي او په دې لړ کې د کټ اوبدنې په باب څېړنه شوې ده. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۱۱ګڼې په ۱۵۷-۱۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د کرنې لوښي او سامان او د هغوی د کارونې چمونه:

دا هم یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د کرنې سامان الاتو په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د **۱۳۵۵**ل کال د ۳ ګڼې په **۲۵-۳۹** مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (اوبدنې او رغاونې):

په دې لیکنه کې د ولسي کارونو د یو ډول (اوبدنو او رغونو) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د ۲ ګڼې په **۳۹-۴۳** مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لومړۍ لارې چارې او ډولونه:

د فولکور په برخه کې یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د لاسي کارونو د ځینو ډولونو په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د **۱۳۵۵**ل کال د ۴ ګڼې په **۳۲-۳۵**مخونو کې خپره شوې ده.

پسته انځورګري یا رنګونه (رنګریزي):

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ولسي لاسرغاوي (لاسي صنعت) کې یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳ گڼې په ۲۸-۲۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

یوه بله لیکنه ده، چې په هغې کې د ولسي جامو (څادر) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۶ گڼې په ۲۲-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لارې چارې او ډولونه:

دا د تېرې یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۵ گڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه:

یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د (فرهنگ خلق) جریدې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په پاټکیزه (طبقاتي) جگړه کې د هنر ونډه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۲۴-۲۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ټولنوال ریالیزم د ربښتیني ټولنیز هنر استازي (رسالت) پرڅای کولای شي:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د لومړۍ گڼې په ۵-۶ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رښتینې ټولنیز هنر د وګړو زېږونه ده او د همدوی د غوښتنو او اړتیاوو څرګندونه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۸ال کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۸ او ۸۴ مخ کې خپره شوې ده.

د ټولنې په ژغورتیایي بهیر کې د ټولنوال ریالیزم اغېزه او ونډه:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۷-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظام تحلیل او څېړنه د روحیاتو له مخې:

د پورتنۍ یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پوهنې مجلې د ۱۳۴۱ال کال د ۴ ګڼې په ۳-۶مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظم تحلیل او څېړنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پوهنې مجلې د ۱۳۴۱ کال د ۵ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپيتامه زره توشتره يا سپين ځواکي زردښت د بامي بلخ ستر نوميالی بچی:

د ياد شوي شخص په باب يوه تحقيقي ليکنه ده، چې د بلخ مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ ګڼې په ۱۴-۱۵ او پاتې په ۵۱ او ۵۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال رياليزم په رڼا کې د ميتود او موضوع ديالتيک:

يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

پرده پوښي او سپېڅلتيا له ټولنوال رياليزم او ژمنتيا څخه تېښته ده:

دا هم يوه علمي تحقيقي ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

د واقعيت تشې پېښې په وزن او قافيه شعر کېدی نه شي:

يوه تحقيقي او علمي ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د معياري ليکنۍ پښتو اړتيا ، پرنسيپونه او لارې چارې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۱ل کال د ۴ ګڼې په ۴۴-۴۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د ګویتې پر پلونو:

ګویتې په باب یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د ((اجتماعي علوم)) مجلې د ۱۳۲۱ کال د ۳ ګڼې په ۱۲۳-۱۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

کوشاني د یوې آرې (اصلي) باختري ژبې په توګه:

یوه تحقیقي او علمي لیکنه ده، چې د (تحقیقات کوشاني) مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲ ګڼې په ۱۱-۱۱۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي میراثونه:

یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د شوروي اتحاد او افغانستان د ګډ فرهنګ په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲-۳ ګڼې په ۴-۳۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

د ملي سپورتونو په لړ کې (هله داد):

د ورزش په باب یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د (هله داد) لوبه بیان شوې ده. دا لیکنه د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۳۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۲-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د کبډۍ لوبه:

دا هم د کبډي ورزش په باب د استاد یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د بدني روزنې مجلې د ۱۳۳۹ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۱-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د اجباري او اختیاري ودونو کړکېچونه:

دا په ټولنه کې په اجباري او اختیاري توګه واده کول او د هغه د راتلونکې د څرنګوالي په باب یوه څېړنیزه او تحلیلي لیکنه ده. د استاد دا لیکنه د هغه د مېرمنې په نوم ((سکینه زیار)) د مېرمن مجلې د **۱۳۴۴** کال د اسد ګڼې په ۱۱ مخ او پاتې په **۳۳** مخ کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اختیاري او اجباري ودونو کړکېچونه:

د پورتنۍ یادې شوې لیکنې دویمه برخه ده، چې د مېرمن مجلې د **۱۳۴۴** کال د سنبلې او میزان ګڼې په **۲۳** مخ او پاتې یې په **۵۳** مخ کې خپره شوې ده.

دغه ډول یې د هنر په باب یوه بله علمي څېړنیزه لیکنه د اجتماعي علوم مجلې په لومړۍ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړیکې د موسیقۍ په برخه کې:

یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د **۱۳۲۳**ل کال د **۴** ګڼې په **۲۷-۲۹** مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړیکي، د فلم او سینما په برخه کې:

یوه بله تحقیقي لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۸ ګڼې په ۴۴-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان-شوروي فرهنګي اړیکي، د فلم او سینما په برخه کې:

د یادې شوې لیکنې دویمه برخه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۵۱-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د شوروي اتحاد په شپېته کلن پېر کې د افغان- شوروي د دوستۍ پرمختیا:

دا هم د پوهاند زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۱۱ګڼې په ۵۷-۶۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۷۶کلن مصري لیکوال نجیب محفوظ د نوبل سرېنۍ جایزه وګټله:

د استاد یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د مصري لیکوال نجیب محفوظ د اثارو او ژوند د څرنګوالي په باب په کې معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۷ کال د میزان او عقرب میاشتو د ګڼې په ۵۳-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده او همغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهال په دري ایډیشن کې د همده له خوا په دري ژبه هم خپره شوې ده.

ارتوګرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

دا یوه پیشنهادي ډوله څېړنیزه لیکنه ده. دلته استاد زیار د اوښتون په پلمه خپلو هغو الواکونو (نظریاتو) ته یوه ټولنیزه بڼه ورکړې، چې له کلونو راهیسې یې د پښتو د اوسنۍ لیکنې یا الفبایي سیستم د ریفورم یا سمون په برخه کې خپاره کړي وو. ده په دغه وېره څېړنیزه لیکنه کې د عربي سیستم ټولې نیمګړتیاوې په ګوته کړي او دا یې زیاته کړې ده چې یو یوازینی فونیمیک الفبایي سیستم کولای شي د ټولو افغاني ژبو لپاره رامنځته شي او دود ومومي. ده د همدې موخې لپاره پر بېلابېلو لارو چارو رڼا اچولې او د دغه الفبایي اوښتون د ترسره کولو لپاره یې یو لړپلانونه په ګوته کړي دي. دغه لیکنه د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د سرطان-اسد او عقرب-قوس په ګڼو کې له یوه الفبایي جدول سره خپره شوې او ۱۲ مخه یې نیولي دي.

د حمید مومند لیکلار:

دا یوه شپاړس مخیزه څېړنیزه لیکنه ده چې استاد زیار د عبدالحمید مومند د شاه و ګدا د ترجمې د دوه سوه اویایمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کالیزې په سیمینار کې اورولې وه او بیا پر ۱۳۶۶ کال په اړوند غونډه کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

د حمزه ژب- ښکلا پېژندنه:

دا د پوهاند زیار یوه پنځه ویشت مخیزه علمي څېړنه ده چې د حمزه شینواري د اتیایمې کالیزې په سیمینار کې یې اورولې او بیا په ((د حمزه یاد)) غونډه کې پر ۱۳۶۶ل کال د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو له خوا خپره شوې ده.

د رحمان بابا لیکلار:

دا یوه پنځلس مخیزه څېړنه ده، چې د کابل پوهنتون له خوا د رحمان بابا د دوه سوه اتیایم تلین له کبله په جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې او بیا وروسته ۱۳۶۹ل کال په اړوند غونډه کې د نوموړي پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

د تاریخ مرصع لیکلار:

په دې نامه هم د استاد زیار یوه مقاله خپره شوې ده چې په هغې کې د تاریخ مرصع د لیکلار او لیکدود په باب خبرې شوې دي.

هغه انقلابي لیکوال او پوهاند چې اندو ژوند یې د انسان ژغورتیا ته وښندل:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې استاد زیار د الماني لیکوال ګیورک بیوخنر د یو سلو پنځوسم تلین له کبله ترسره کړې ده او د بیوخنر د لیکوالۍ په باب په کې خبرې شوې دي. دا لیکنه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۴۷-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

ژباړه د پښتو پښتنۍ ماتوې او نامعیاریتوب یې کوپړی:

یوه علمي لیکنه ده، چې د (پښتو په ټولیزو رسنیو کې) د سیمینار په غونډه کې چې د علومو اکاډمۍ له خوا په ۱۳۲۷ کال چاپ شوې دی راغلې ده. همدارنګه د بېته ورته مقاله د ژورنالیستانو د ټولنې له خوا د همداسې یوه سیمینار په غونډه کې راغلې ده.

وګړپوهنه (اتنولوژي):

دیوې نیم څېړنیزې او نیم ژباړیزې لیکنې سرلیک دی چې د فرهنګ مجلې د ۱۳۲۸ل کال په لومړۍ (وري-غویي) ګڼه کې خپره شوې ده.

د ډګریزې څېړنې لارې چارې:

دا هم د استاد زیار دیوې علمي لیکنې نوم دی چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د ۱۳۲۷ل کال په سمپوزیم کې وړاندې شوې او په اړوند غونډه کې چاپ ته سپارل شوې ده.

Jams Darmesteter:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد زيار ليكنه ده، چې په پښتو مجله كې په انګليسي ژبه د **۱۳۶۲** كال د **۳** ګڼې په **۴۵-۵۰** مخونو كې خپره شوې ده.

لويه جرګه:

په الماني ژبه ((Der Rat des Jirgas)) د استاد يوه ليكنه ده چې د ديموكراتيک المان د ((ويلت بيونې)) نومي مجلې په **۱۷-۲-۱۹۸۲** ګڼه كې خپره شوې ده.

" The Ethno – Linguistic Composition of Afghanistan"

د افغانستان وګړ- ژبيز جوړښت:

دا ليكنه استاد زيار په انګليسي ژبه د هند ((انجمن فارسي)) اورګان ((بياض)) د **۱۹۸۳**م په لومړۍ ګڼه كې خپره كړې ده او د افغانستان د علومو اكاډمۍ د پښتو مجلې د همدغه كال د دريمې ګڼې په **۲۵-۲۷** مخونو كې هم خپره شوې ده.

نوي ازاد شعر پر وړاندې:

يوه علمي تحقيقي ليكنه ده، چې د كابل مجلې د **۱۳۲۷**ل كال د **۵** ګڼې په **۳۵-۵۴** مخونو كې خپره شوې ده.

همدارنګه يې د نوي ازاد شعر په باب د همدې كال په يوه بله ګڼه كې هم يوه مخ ليكنه خپره شوې ده.

دغه راز يې دوه نورې ليكنې، يوه د سيد حسن حسن په باب او بله د سعدالله جان برق د شاعرۍ په باب د جرګې په مجله كې خپره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ده. همدارنګه يې د استاد خادم په باب يوه ليکنه په ژوندون مجله کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي څېړنيز چاپي او ناچاپي اثار

کارپوهه:

يو علمي تحقيقي اثر دی، چې په پنځوسمو کلونو کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د فولکور مجلې او ((فرهنګ خلق)) له خوا برخه برخه خپور شوی دی. مګر د خپلواک يوځايي چاپ پر وخت يې ښايي دغه او سنی نوم په ((د افغانانو وګړنۍ تخنيکپوهنه)) په نوم سمون ومومي.

ټولنوال رياليزم:

يو علمي څېړنيز اثر دی، چې د ټولنوال يا اجتماعي (سوسياليستي) رياليزم په باب په کې يو لړ تيوريکي څېړنې شوي دي. د دغه اثر يوه زياته برخه د شپېتمو کلونو له پيل سره د هنر او ژوندون په مجلو کې خپره شوې ده.

د افغان – شوروي فرهنګي اړيکي:

د پوهاند زيار يو بل څېړنيز اثر دی، چې د دوستۍ په مجله کې يې ځينې برخې خپرې شوي دي.

د پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې:

د استاد زيار يو څېړنيز علمي اثر دی، چې په هغه کې د يادو شويو ژبو فولکوري څېړنې شوې دي.

ګړدودي (لهجوي) څېړنې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهاند زيار تر ټولو ستر تحقيقي علمي اثر دی چې د څلورو کلو په موده کې يې کښلی دی. دا اثر ۱۰۴ ټوکه لري چې په هغه کې د افغانستان د ۱۴ ژبو د ګړدودونو په باب هر اړخيز معلومات ورکړ شوي دي او له څو کلونو راهيسې د سويس د ملي فونډ له خوا د يونسکو په سپارښتنه ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دی.

ليکونه:

ليکونه د استاد زيار يو بل اثر دی، چې په هغه کې په پښتو، دري، الماني او انګليسي ژبو هغه ليکونه راغلي دي چې استاد ځينو کسانو ته د بېلابېلو ادبي، هنري او سياسي موضوعاتو په باب لېږلي دي. دا اثر تراوسه چاپ ته نه دی ورکړ شوی.

پښتو بدلميچ يا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟

دا کتاب د استاد زيار له خورا نوښتګرانه علمي- تحقيقي اثارو څخه دی. په دغه کتاب کې د پښتو شعر ((سېلابوتونيک)) قواعد وړاندې شوي چې د لومړي ځل لپاره د همده له خوا را ايستل شوي او پر درې ګونو پښتو وګړنيو (فولکوريکو) لکينيو يا ديواني او اوسنيو ازادو شعرو باندې تطبيق شو ی دي.دغه کتاب چې له يادښت، ويې پانګې، سمونليک او نيوليک پرته ۱۷۸ مخونه او يو لړ کليشې، يوه ټېرۍ او د اوستربلونو جدول لري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خپرونو له خوا د ۱۳۶۹ پر اوړي په ښکلې کچه او سکښت له چاپه راوتلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه کتاب د ټټرۍ (واسکټ) پر یوه پېڅکه داسې کښل شوي دي: ((پوهاند زیار د یوه ژبپوهاند ، ادبپوهاند او **۳۳** کلن شاعر او لیکوال په توګه تر خپلو اوږدو څېړنو وروسته دې پایلې ته ورسېد ، چې د هرې ژبې او بیا پښتو پویټیکس او فونیټیکس (شعر پوهه او غږ پوهه) سره نه شلېدونکې اړیکې لري او په دې توګه د پښتو شعر رغښت سېلابو تونیک (څپېز - څجېز) دی، نو دا دی د لومړي ځل لپاره د همدغه سیستم د دودونو او د ویونو (قواعد او قوانینو) پر را ایستنه بری مومي او زړو بېولالو ته د پای ټکی ږدي. څنګه چې دی شعر ((موزونه او مقفی)) نه بلکې ((موزونه او مخیله)) وینا بولي، نو ((نوی ازاد شعر)) رښتیني شعر ګڼي او د رغښت مخیلګه یې ولسي ازاد شعر دی (لنډی، سروکي...) نه اروپایي هغه. دغه کتاب د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ادبي فنونو ، عروضو او قافیې او څه ناڅه متنپوهنې د ټکسبوکونو ځای نیولای شي)).

پوهندوی عبدالحکیم د یوې کره کتنې (کابل مجله د ۱۳۷۰ دویمه ګڼه) په ترڅ کې داسې لیکي: ((... د ژبپوهنې او ادبپوهنې د ګڼ شمېر خپرو شوو لیکنو، څېړنو او تدریس په لړ کې په همدې وروستیو وختو کې د ادبپوهنې د تیورۍ د شعر پوهنې په برخه کې د محترم پوهاند دوکتور زیار یو نوی اثر چې په هغه کې د پښتو شعر جوړونې تیوري وړاندې شوې ده... پوهاند دوکتور زیار د ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) د اثر په لیکلو سره د ادب تیورۍ د شعر پوهنې او شعر جوړونې په برخه کې لومړنۍ ژوره او جامع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنه وړاندې کړه، چې دا څېړنه د نړیوالو ادبي څېړنو په شان یوازې د پښتو ژبې د ځانګړنو او قواعدو پر بنسټ ولاړه ده...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کره کتونکی زیار

وايي چې: ((ادبي کره کتنه د ادبياتو روح دی، کره کتنه د ادبياتو د ودې او تکامل اساسي او عمده عامل دی.))[1] او ((په حقيقت کې د ټولنيز نظارت يوه مهذبه بڼه ده چې د صميميت او خواخوږۍ له مخې روښنفکره ايجاد ګرانه لارښوونه کوي.))[2]

((دا د ادبي کره کتونکي وظيفه ده، چې د يوه ادبي اثر محتوا، تکنيکي اړخونه او بديعي پرابلمونه او ځانګړنې وڅېړي، په ادبي اثر کې ژور ټولنيز پرابلمونه را وسپړي، د هغه ليکوال يا شاعر ملاتړ وکړي، چې په خپل خلاقيت سره د ژوند واقعيتونو او بشري لوړ ارمانونه يې په ښکلې او عاطفي بڼه انځور کړي دي او د دې خلاف هغو کسانو ته چې اشتباه کوي د منطقي استدلال له لارې قناعت ورکړي.))[3]

استاد زيار هم زموږ د ادب دغه ارزښتناکه برخه له خپل زياره بې برخې نه ده پرې ايښې. سره له دې چې ده تر اوسه پورې په دې برخه کې کوم ځانګړی اثر نه دی خپور کړی، خو زيات کار يې پرې کړی دی، په لسګونو مقالې يې ليکلې دي، د کره کتنو په زياتو غونډو

(۱) ژوندون مجله، ۱۳۲۵ل کال، ۵-۶ګڼه، د پينځتي، څلورم مخ.
(۲) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ګڼه، ۸مخ.
(۳) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ ګڼه، ۱۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یې برخه اخیستې او زیاتې ادبي غونډې او مشاعرې یې تر کره کتنې لاندې نیولې دي.

دلته به یې هغه لیکنې راوړم، چې په دې باب یې په بېلابېلو وختونو کې لیکلي او په بېلابېلو خپرونو کې خپرې شوې دي:

ځوان ژمن (متعهد) پښتو ادب ته یوه کره کتنه:

د استاد د هغې لیکنې نوم دی، چې د پښتو ادب بېلابېل فورمونه، چوکاټونه او لیکنې په کې تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۶۲ کال د **۹-۱۰** گڼې په **۲۵-۳۷** مخونو کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

د پوهاند زیار د هغې کره کتنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲** کال د ۱-۲ گڼې په ۱۷۴-۱۸۰ مخونو کې خپره شوې ده. په دې لیکنه کې درې کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.

لومړی د ((فردي او اجتماعي ژوند لارښوونکی)) د سید حکیم کمال شینواري اثر دی.

دویم د چار گل په نوم د همېش خلیل د لنډو کیسو مجموعه ده.

درېیم روسي- پښتو قاموس دی چې (نژدې **۳۲۰۰۰** لغتونه) لري.

د پښتو غزل مشاعرې ته یوه کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار د يوې ليکنې نوم دی چې په هغې کې د پښتو ژبې يوه مشاعره تر کره کتنې او ارزونې لاندې نيول شوې. دغه مشاعره د همده په هڅه د سعدالله جان برق په يوه شعر:

((بيا مې په تيارو کې ستا د خيال لمنه ونيوه
بيا يو سېلاب وړي د يو جال لمنه ونيوه))

د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو رياست له خوا جوړه شوې وه او د کابل مجلې د **۱۳۶۲**ل کال د ۸ گڼې په **۱۵**-**۴۱** مخونو کې خپره شوې ده.

نوی قاموس او نوې لار:

د کره کتنې په برخه کې يوه بله ليکنه ده، چې د کابل مجلې د **۱۳۴۹**ل کال د ۸ گڼې په **۴۴**-**۵۱** مخونو کې خپره شوې ده.

ليکنې که ژباړنې ! ولې زموږ ليکنې د پرديو ژبو رنگ لري !؟

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه بله ليکنه ده، چې د ننگرهار مجلې د **۱۳۵۴**ل کال د حوت گڼې په ۱۰ مخ او **۳۲** مخ کې خپره شوې ده. دغلته تر پورتنۍ کليشې لاندې استاد د کره کتنې په برخه کې نورې ليکنې هم کړې دي.

ليکنې که ژباړنې ! ولې زموږ ليکنې د پردو ژبو يو رنگ لري !؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د سلواغې د ګڼې په ۱۵ او ۳۹ مخ کې خپره شوې ده.

ټولنپوهنه یا د پښتو علمي کېدو یوه غوره بېلګه:

دا هم د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۲۷ او ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرنې پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳ ګڼې په ۴ مخ کې خپره شوې ده. دلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې د کره کتنې په برخه کې د استاد زیاتې لیکنې راغلې دي.

د ژبنیو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرنې پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ ګڼې په ۲۲-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنیو ارونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرنې پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۲ ګڼې په ۱۲ مخ کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار د یوې بلې لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۴** کال د **۳** گڼې په **۱۷۳-۱۷۷** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د **۱۳۵۲** کال د **۷** گڼې په **۸** مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د **۱۳۵۷**ل کال د **۱-۲** گڼې په **۱۲** مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د **۱۳۵۷**ل کال د **۳** گڼې په **۲۸** مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۷ گڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د ليکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د ليکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۵ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

ټولپوهنه يا د پښتو د علمي کېدو يوه غوره بېلگه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار يوه علمي ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د گڼې په ۲۷ مخ او ۳۰ کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

بيا هم تر دغې کليشې لاندې د پوهاند زيار درې ليکنې راغلې، چې په هغو کې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ گڼې په ۱۱۱-۱۱۲ مخونو کې د پښتو ليکونه، مطبوعاتو ته يوه کتنه او برشنا کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

دغه راز يې د کره کتنې په برخه کې څو بېلابېلې ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ گڼې په ۱۲۴-۱۷۸ مخونو کې چاپ شوي، چې په هغو کې د عصبي جهاز توصيفي تشريح، ننني ادبي پښتو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويي پوهنې يادښتونه، د توري شرنګ، مظلومه دنيا ، د ملګرو ملتو منشور او مرغلرې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

دا راز د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۶ ګڼې په ۱۷۶-۱۷۲ مخونو کې خپره شوې ده، چې دلته هم دوه کتابونه (کندهار او کاکړي سندرې) تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

همدا راز د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۳-۴ ګڼې په ۱۵۲-۱۲۴ مخونو کې بيا هم د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې خپرې شوي، چې په هغې کې ابدالي توره او غورځنګ کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په برخه کې يې دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۱۲۱-۱۲۹ مخونو کې خپرې شوي، چې په هغې کې د ((مزارات)) او بلې کې د ((تلوسې)) کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په لړ کې يې د نجيب ديوان او زما سندرې کتابونه هم تر کره کتنې لاندې نيولي دي، دا ليکنه يې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال په ۶ ګڼه کې خپره شوې ده.

نصر الله حافظ دو ديزوال وګړنی شاعر:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه بله علمي ليکنه ده، چې په هغې کې د نصرالله حافظ د شعرونو د ځرنګوالي په باب خبرې شوي دي. دا ليکنه د سباوون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۵ ګڼې په ۳۵ او ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

پيوند د اسطورو او تلميحو شاعر:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د استاد زيار هغه کره کتنه او ارزونه ده، چې پر **۱۳۲۸ل** کال يې د **علي ګل پيوند** پر شعرونو او بيا پر ((سيلۍ)) نومي شعري غونډ باندې کړې وه او د ليکوالو د انجمن په کلوپ کې يې يوې غونډې ته اورولې وه. دا چې ولې ژوندون له چاپه لرې کړه او ترې تم يې له منځه يوړه، تراوسه يې کومه پته ونه لګېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستان لیکونکی زیار

وايي چې: ((کیسه ژوند دی او ژوند کیسه. په ژوند کې کیسې جوړېږي او کیسې له ژونده جوړېږي. ژوند د پېښو یو بهیر دی او پېښې د کیسو اساسي شرط. ژوند پېښې جوړوي او پېښې کیسې. کیسې د ژوند یو تصویر دی او د تصویر یو اړخ په کیسو کې ژوندی کېږي او کیسې هستېږي. یون د ژوند یو نوم دی او که یون نه وي کیسه هم حرکت نه شي کولای او نه شي جوړېدلای.

ژوند او د ژوند هره شېبه تنظیم او برابرۍ ته سخت ضرورت لري او کیسه د همدغسې یو تنظیم لپاره تلاش دی او باید وي.

ژوند د خپل وړاندې تګ په سلسلو کې قهرمانان خلقوي، قهرمانان بیا کیسې جوړوي او په کیسو کې قهرمانان باید خلق شي. ژوند د غورځو پرځو یو نوم دی او کیسې له همدغو حالاتو څخه ایجادېږي.)) [1]

نو استاد زیار هم د کیسې دغو مره ستر ازرښت په پام کې نیولو سره کیسه هېڅکله له یاده نه ده کښلې، تل یې په دې برخه کې کار کړی دی، د کیسو په باب یې علمي او تحقیقي لیکنې کړي، د هغو پر شکل او محتوا پوره غرېدلی دی او ان که وو ایو پوره استادي په کې لري، زیاته به مې نه وي ویلې، نو ځکه یې کیسې لیکلي دي، ډېرې یې لیکلي دي او ښې یې لیکلي دي.

---

(۱) زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، لومړۍ ګڼه، ۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په لنډ ډول د ده پر چاپي او نا چاپي کیسو رڼا اچوو:

د یو ولسم پوړ کړکۍ (مینه د زړه په وینه):

دا یو رومان دی، چې استاد زیار په دیموکراتیک المان کې پر ۱۳۶۴ل کال کښلی دی. په دغه رومان کې له یوې المانۍ پېغلې سره د یوه مېلمه افغاني استاد مینه انځور شوې او په دې ترڅ کې د هیټلري فاشیستي جنګ ناخوالو او پایلو ته ګوته نیول شوې ده. له دې سره سره په کې د افغاني ټولنې جنګ ځپلی اکر هم رانغښتل شوی او په دې توګه په کې د ((ولسیتوب)) او ((ژمنتوب)) توګه له ورایه ځلېږي.

دغه رومان څه د پاسه (۲۰۰) ټایپي مخه او (۱۲) څپرکي لري چې د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ ته وړاندې شوی دی.

او خندا یې راویښ کړم:

د استاد زیار یوه لنډه کیسه ده، چې د سباوون مجلې د **۱۳۶۷**ل کال د **۲** ګڼې په **۱۸-۱۹** مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه همدغه کیسه د مېړمن مجلې د **۱۳۶۴**ل کال په **۵** ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د غرونو او ځنګلونو شپه:

د غرونو او ځنګلونو شپه د استاد زیار یوه داستاني اډانه (طرحه) یا تکل دی، چې په ښکلو الفاظو کې رانغاړل شو ی دی. دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستاني طرح د کتاب مجلې د ۱۳۶۵ کال د ۷-۸ ګڼې په ۷۱-۷۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدا ډول یې یوه بله اډانه د زېري جریدې د ۱۳۶۵ل کال په یوه ګڼه کې هم خپره کړې ده.

پټه پلوشه:

پټه پلوشه یو منځنی داستان دی، چې استاد د څرخي پله زندان تر اغېزې لاندې لیکلی دی. دا داستان شل مخه لري او تراوسه پورې خپور شوی نه دی.

د سترګو دروږ:

د سترګو دروږ د هغې منځنۍ کیسې نوم دی، چې د هېواد د ځوان شاعر باقي بریال ژوند په کې بیان شوی دی. دا کیسه پر ۱۳۶۵ل کال د بریال په ویاړ لیکل شوې ده او د څارندوی مجلې د ۱۳۶۷ل کال د لسمې ګڼې په ۲۸-۷۲ مخونو کې له چاپه راوتلې ده.

په همدې ډول یې د ۳۹-۱۳۴۰ کلونو په اوږدو کې یو شمېر نورې لنډې کیسې لیکلي او په هېواد او اصلاح ورځپاڼو کې خپرې شوي دي. دا دی، دلته یې یوه لنډه کیسه د بېلګې په توګه وړاندې کوو:

او خندا یې راوینښ کړم

د یوه لرې سفر په تکل د برلین ښار د (رڼا غر) لوی تمځي ته ورسېدم. بار بستره مې ښه پوره درانه وو. شاکځورې مې دواړې اوږې سره ټینګې کېښکلې وې، ملا مې ورسره کړوپه کړوپه کېده او سم مې پورته نېغ کتلای نه شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویو او وړو کڅوړو مې لاسونه هم خورا بې دمې کړي وو. په پښو کې مې متره پاتې نه وه او په ډېره خوارۍ مې په ځان پسې راکښلې. دا اند ښنه هم راسره وه، چې که لږه دمه و نیسم او سا هو مره واخلم، نو خپل ټاکلی اورګاډی به راڅخه وخوځېږي. په دې کې مې ناڅاپه پر یوې ښکلې نجلۍ سترګې ولګېدې، چې زما غوندې دا هم له یوه ښاري ګاډي څخه نوې پلې شوې وه او د اورګاډي په هڅه لېږداوه غبرګ بکسونه د تمځي پر وچې کانکریټي ډیوډۍ ورو ورو کښوي او پاپې پاپې پلونه ورسره اخلي، په هغه ګڼه ګونه کې یو زړه سواند لاروی نه پیدا کېده، چې د بکسونو په لېږد کې ورسره مرسته وکړي او تر یوې بلې ډیوډۍ یې ورسره ورسوي.

ما په دغه ښار او ټول هېواد کې وخت ډېر تېر کړی و، ډېرې رنګیزې څېرې مې لیدلې وې، مګر د دغې ښکلې پېغلې سره سپینه او زړه راکښونکې څېره یوازې ما ته نه، بلکې ټولو ښاریانو ته نوې برېښېده، دومره چې تا به ویل له ارمه کومه ښاپېرۍ راغلې او یا له اسمانه کوم پرښته راکښته شوې ده.

زما غوندې پرې د هر چا دا اټکل راته، چې یا خو د کوم بل هېواد ګرځندویه ده او ښايي د کوم یار اشنا یا خپلوان تر لیدنې وروسته بېرته خپل ټاټوبي ته ځي. زړه مې ډېر غوښتل ورسره مرسته وکړم، نه یوازې د هغې د بې سارې ښکلا او بې کچه پېغلتوب په پار، بلکې د یوې پردېسې ښځمنې په توګه، مګر خپل درانه پېټي له دغه ویاړه بې برخې کړی وم. خو نورو تش لاسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوسا لارويانو ته مې له پخساکه يينگۍ ايشيده چې ولې پر هغې ښلکې پردېسې زړه نه سېزي او پېټې ورسره نه سپکوي.

زه هله پوه شوم، چې لوديځيان له پرمختللي کولتور سره سره بيا هم کلک زړي دي. خپلې پردېسۍ ته مې زړه خټه شو چې نه چېرې زه هم له داسې تنگسې سره لاس وگرېوان شم او خپل بار پر خپلو اوږو تر منزله ونه شم رسولای. سره له دې مې هم خپل پېټی دومره نه ژاړه او ځانته مې ډاډ ورکاوه، مگر د هغې ښکلې پردېسې او بېوسۍ مې يوه شېبه هم له زړه نه وته او همدا سودا راسره وه، چې کېږي خپل گاډی لاندې نه کړي او بل ورپسې گاډي ته يوه گړۍ دوه سترگې پر لار پاتې شي.

زما گاډی پر خپلې ټاکلې شېبه له تمځي وخوځېد او زړه مې له هغې پردېسې سره په تمځي کې تم پاتې شو. اورگاډی لکه د ژوند بهير ډېر گړندی او ببړندی له ښکلو غرونو، سيندونو او گلکځونو څخه تېرېده. خنډ و ځنډ يې نه پېژندل او د سيمه ييزو گاډو غوندې هر کلي او باندې ته نه ودرېده په ښکاره د نورو سپرليو غوندې ما هم پر ښکلو شا او خوا منظرو سترگې ښخې کړې وې، خو له زړه مې يو خدای خبر و. د پاتې نيمې ورځې له تېرېدو سره د کوربه هېواد تر پولو واوښتو، مگر د ((ايلبې)) ښکلی سيند مو له خپل ښکلي چاپېريال سره هماغسې ملگری و. تر څو يې د دو ناو په څپانده سيند او د الپ په ننداريزو ځنگلي گلکځونو وسپارلو. لمر را څخه خپلې تودې طلايي وړانگې ورو ورو لېږدولې او د اسمانڅکو غرنيو ونو د څوکو په ښکلولو يې له موږ سره هم مخه ښه کوله او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرته راڅخه مخ پر لويديځ ستنېده، تر څو د سکنې ماښام تياره ولګېده، توري ترورمې شپې رانه هر څه له سترګو پنا کړل، سپرلۍ هم په خپلو څوکيو او سفري کټونو کې ځای پر ځای شوي. ما په خپل کټ کې هسې پښې غځولې وې او کمپله مې نيمکښه غوندې پر ځان راکښلې وه. هرڅه چې مې ځان تلقيناوه، د خوب نړۍ ته پناه يوسم، خو خوب چېرې و. يوازې د ګاډي د ګړب ګړوب له کبله نه، بلکې د پردېسې پېغلې اند ېښنې مې هم لکه ماران په زړه کې کښېنته پورته ځغلېدې راځغلېدې.

شپه به نيمايي ته رسېدلې وه او سترګې مې سره سمې نه وې ورغلې، چې ناڅاپه د ګاډي يوې بوږنوونکې کړيکې بېرته راويښ کړم. کوم همخوني مې د کړکۍ پرده يوې خواته کړه او سترګې مې د پراګ د ښکلي ښار په څراغان تمځي ولګېدې. له تمځي او بيا له ټول ښار څخه له وتو سره مې چې هر څو هڅه وکړه، تښتېدلى خوب مې سترګو ته بېرته کډه راوکړي، خو بريالى نه شوم او هسې مې له نيمکښې کړکۍ څخه د تور مخي اسمان په ناپايه ورشو کې د يونيم ستوري ننداره کوله. په همدې همدې کې ورو ورو د ختيځ له خوا د شلمې يا دوه ويشتمې سپوږمۍ نيمزالې غوندې رڼا د کړکيو ښيښې راوبرېښولې او له يوه اوږده تورتم تونل څخه له وتلو سره بيا د شپې نوراني پېغله د اسمان نيمايي ته رانبغه شوې وه او د هسک په ارته ورشو کې يې راسره تېز تېز ځغاستل. زما لپاره دا رومانتيکه شاعرانه او شپېنۍ ننداره تر ورځنۍ هغې هم ډېره په زړه پورې وه، ځکه له کومه راهيسې چې د يو ګڼ مېشتي اروپايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښار په اسمانڅکو کې مېشت شوی وم. سپوږمۍ ته مې هڅه و پام شوی نه و او د چا خبره ښځې یې راڅخه ونګه هېره شوې وه.

شپه به متې پار نیمه پاتې وه، چې سخت خوب راغلی و، یو له ډېرو رنګینو ډک خوب چې له ډېرو خوږو خوږو خوبونو سره ملګری و. له زړه مې هغه ټولې ورځینۍ اندېښنې او سترياوې لښېدلې وې او د یوه زړه راکښونکي روښان سباوون هیله منو ولولو مې په زړه کې غځونې کولې. خدایزده چې نور به مې څه خواږه خوبونه کتل او خپلې مرورې او تمبېدلې هیلې او اسرې مې پرې غولولې او پخلا کولې، چې یو ناڅاپه یوې مستې زړه وړونکې خندا راویښ کړم.

له کټه مې ورو ورو ځان راښوی کړ، د کړکۍ هنداره مې په بیړه بیړه راکښې ایسته او د باندې مې سر وکیښ. ګورم چې لمر نوی څرک راوهلی او د پسرلني سباوون خوشبویه او پسته وږمه د غرنیو ګلانو عطرونو زموږ پر ګاډي راشیندي.

ترور ترور مې ګاونډیو کړکیو ته غلچکي غلچکي وکتل او سم مې په هماغسې پرونۍ پېغلې سترګې ولګېدې، چې سپینه نرۍ غاړه یې له کړکۍ راکښلې وه او اوږدې ورېښمینې طلایي څڼې او اوربل یې د اورګاډي د تونند باد له څپو سره شیند پر شیند اخوا دېخوا اوښتل را اوښتل.

همدا چې یې هوسۍ وږمه ترندې او برندې سترګې پرما ولګېدې، نو ما پرې هم ببوا که غږ وکړ: سهار مو نېکمرغه ! هغې هم لکه ټول عمر چې لیدلی او کتلی اوسم، په یوه پېژندویه او مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړي شان ګرځېدو د زما د سلام غبرګون وکړ او بېرته د لمر څرک په ښکلي ننداره بوخته شوه، زه هم ترې را شا کوچ شوم. يخ پخ پرځای کېناستم، تندي ته مې يو ټس ورکړ او په زړه کې مې له ځان سره وويل: ((هغه مې چې پر اسمان غوښتله، خدای پر ځمکه را کړه !)).

هو ، ما نوره خپله ورکه او د لارې ملګه موندلې وه، داسې مې انګېرله چې د لمر وړانګې او د سباوون زړه راکښونکي وږمه او بيا شاوخوا غرونه، ځنګلونه، سيندونه او ګلکځونه طلايي کورونه او پرتمين ښارونه را سره يوځای ځغلي او د لمرين ختيځ پر لور زما د پرد ېسو هيلو بدرګه کوي. نور مې نو د ارمانونو غوټۍ باغ باغ غوړېدلې وې او ټوله نړۍ راته د ګل په څېر موسکۍ موسکۍ کېده.

✵✵✵

له کيسه ليکنې پرته استاد زيار يو زيات شمېر ادبي ټوټې هم ليکلي چې ځينې د تکلونو بڼه لري او چاپ کړي يې دي. دلته يې د لاسته راغلو ټوټو يادونه کوم.

د توبې ورونه:

د توبې ورونه د استاد زيار د هغې ادبي ټوټې نوم دی، چې (افراطينو ته) تر سرليک لاندې د کابل پوهنتون اوونيزې د **۱۳۲۲** کال د **۵** مياشتې د **۲۱** نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

تلک:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهاند زیار یوه بله ادبي ټوټه ده، چې د ورېمې مجلې د **۱۳۵۱** کال د **۳** ګڼې په **۶۹-۷۱** مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول د زېرې جریدې د **۶۵- ۶۶** کلونو په ګڼو کې د استاد زیار ځینې نورې ادبي ټوټې هم خپرې شوې دي.

خوب کالي:

خوب کالي د پوهاند زیار د یوې بلې ادبي ټوټې نوم دی چې لاندې به یې متن په بشپړ ډول راوړو:

ز ه په ختیځ کې وم،
ته په لویدیځ کې
لومړی
پر ما ورځ راغله
او بیا پر تا
خو ته،
تر ما د مخه راوینښ شوې
او د مخه ولښېدې
او زه
ځای پر ځای ویده پاتې شوم
ستا د کاروان د غږو غوږ
زما په غوږو کې
هسې خوبولې انګازې شوې
او زما خوب یې نور هم پسې لا درون کړ
تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما له خوبولتيا ناوړه ګټه واخيسته
بېرته راپسې راستون شوې
په خوب کې دې رانه هر څه ولجه کړل
او زه دې
پر وچ ډاګ
ميرات او کور ګډی
ويده پرېښودم...
هو
تر څو چې زما د راويښېدو وار راسېده
او عقل مې سرته راته
بيا پېرۍ اوښتې وې
او پړاوونه پړاوونه
تر تا لرې پاتې وم
اوس نو
که يو خوا
له ډېرې بېوسۍ او نهيلۍ نه
زما د پښو سپينې غوټې شوې
نو بل خوا
تا هم راباندې داسې کوډې کړې دي
چې په سپېره خاورينه کنډواله کې
پر سپينه رڼا ورځ
په غړېدلو سترګو
خوب وړی يم
له کار او ژوند سره هماغسې مرور يم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خوب کالي مې لا
پر کار کالیو نه دي بدل کړي ! !؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبپوهاند زیار

وایـي چـې ((ژبپوهنـه هغـه علـم دی، چـې د یـوې ژبـې داخلـي ساختمان او جوړښت تر څېړنې لاندې نیسي)). (۱) پوهاند زیار هم په دې برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې کله په هېواد کې څوک د ژبې یا ژبنیو مسایلو په باب غږېږي، نو د استاد زیار نوم به یې تـر ټولو لومړی په خوله کې وي.

ده تراوسه پورې په سلګونو علمي او تحقیقي مقالې د ژبپـوهنې په برخه کې په ملي او هم بین المللي کچه لیکلې دي او څکه خو یـې باید لیکلي وای، چې د ده رسمي څانګه او مسلک همدا ژبـه ده او په دې برخه کې یې لومړۍ درجې او علمي رتبې هم اخیستې دي.

ده د ژبپوهنې په برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې ګرد یـې د ده پـر نورو ادبي کـارونو او نوښـتونو هـم پرېوتی دی. ټـول خلک لومړی دا فکر کوي، چې د یو ستر ژبپوهاند نـوم اخلي او د هغـه پـه باب خبرې کوي، خو څینې خلک لا پـه دې پـوه نـه دي، چې استاد زیار نه یوازې په ژبپوهنه کې استاد دی، بلکې پـه شعروشـاعرۍ او داستان لیکنه کې هم استادي لري. موږ دلتـه دده پـه بـاب لـه زیـاتو خبرو څخه تېرېږو. د ده کار ټولو ته ښکار او څرګند دی، زمـوږ د بـرو خبرو او نه خبرو ته حاجت او اړتیا نه شته، هغه د خوشال بابا خبره:

لـمر پـه ګوته پټاوه نه شي خوشاله

(۱) پوهندوی نوراحمد شاکر، ژبنۍ څېړنې، ۱۳۵۰کال، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ منکر مه شه له خپلې عاشقۍ

اوس به دلته لومړی د پوهاند زيار هغه ژبنۍ ليکنې چې پر بېلابېلو وختو يې په بېلابېلو جريدو ، مجلو او ورځپاڼو کې خپرې کړې دي له اخځ سره يادې کړو او د هغو پر ځرنګوالي به لنډه رڼا واچوو او بيا د هغه په ځانګړو ژبنيو اثارو وغږېږو.

د ژبپوهنې نومونې:

د ژبپوهنې نومونې د استاد زيار د يوې اوږدې ژبنۍ ليکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې خپره شوې ده. استاد زيار د دې ليکنې د لومړۍ برخې په پيل کې وايي:

((د لوی ځښتن په نامه د ژبپوهنې په نومونو لاس پورې کوم او په دې توګه په پښتو کې لومړی پلا د نومونپوهنې (Terminology) بنسټ ږدم دا ځکه يوه اړتيا ګڼم، چې زموږ ژبه نن سبا د نړۍ له سترو ژبو سره سيالۍ ته ملا تړلې ده.)).[1]

په دې ليکنه کې د ژبپوهنې نومونې (اصطلاحات) په پښتو ، دري، الماني او انګليسي ژبو کښل شوي دي. د دې اوږدې ژبنۍ ليکنې لومړۍ برخه د وږمې مجلې د ۱۳۵۰ کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۱۲-۱۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ترکيبات اسمی در زبان دری:

ترکيبات اسمی در زبان دري د هغې ژبنۍ ليکنې نوم دی چې په دري ژبه کښل شوې ده. په دې ليکنه کې د دري ژبې د نومونو د

(۱) دوکتور زيار، د وږمې مجله، ۱۳۵۰ ل کال، ۵-۶ ګڼه، ۱۱۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښت او څرنګوالي په باب ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د خراسان مجلې د ۱۳۶۰ل کال د **۵** ګڼې په **۱۵۰-۱۵۳** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د پورتنۍ یادې شوې لړۍ بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د **۲** ګڼې په **۴۷-۴۸** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۲** ګڼې په **۵۵-۵۲** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ګړدودونه ((لهجې)):

پښتو ګړدودونه د هغې اوږدې لیکنې نوم دی چې د پښتو ژبې د بېلابېلو ګړدودونو (لهجو) په باب په کې ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه چې تر ۷۰ ځخه زیات مخونه لري، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړۍ وال سیمینار د مقالو په مجموعه کې، چې پر **۱۳۵۴** کال جوړ شوی و، راغلې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۵** ګڼې په **۵۷- ۵۹** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د ۱-**۲** گڼې په **۱۳۹**-**۱۴۰** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

پښتو آرپوهه د استاد زيار د هغې ژبنۍ علمي څېړنيزې اوږدې ليکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په زياتو گڼو کې په پرله پسې توگه خپره شوې ده. په دې ليکنه کې د هغو لغتونو ريښې له نورو ژبو، لکه هندي، پارسي، بلوڅي، مونجي، سوغدي... سره څېړل شوي دي، چې اوس په پښتو کې کارول کېږي. دا ليکنه د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د ۱-۲ گڼې په **۹۸**-**۱۰۲** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې څلورمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال په **۶** گڼه کې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې اوومه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۵** گڼې په **۲۳**-**۷۲** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې اتمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۶** گڼې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د ۱-۲ گڼې په **۸۹-۹۲** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د **۶** گڼې په **۴۷-۴۸** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د **۴-۵** گڼې په ۱۱۷-۱۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د زیات پیاوړتوب په هیله یوه نوې هڅه:

دا د استاد زیار د هغې لیکنې نوم دی، چې هغې کې ده پر خپلې نوې وظیفې باندې د ټاکل کېدو له امله خپل هوډ ښوولی او د لیکلار په برخه کې یې لږ و ډېر معلومات وړاندې کړي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د **۳** گڼې په ۱-۳ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د **۳** گڼې په **۸۲-۸۸** مخونو کې خپره شوې ده.

ارتوگرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنه ده چې د عرفان مجلې د **۱۳۵۷**ل کال د **۴-۵** گڼې په **۲۱-۲۷**مخونو کې یې یوه یوه برخه خپره شوې ده. همدا سې یې یوه وړه لیکنه کال دوه دمخه په جمهوري پلوشه کې هم وړاندې شوې ده (زیاته څرگندونه: د لومړي څپرکي وروستۍ برخه).

د تذکرة الاولیا ژبنۍ خوا:

دتذکرة الاولیا ژبنۍ خوا د پوهاند زیار د یوې بلې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې په ((د امیر کروړ یاد)) نومي کتاب کې چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا پر **۱۳۴۲**ل کال خپور شوی، په **۳۹۰-۳۹۹** مخونو کې راغلې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۳-۴** گڼې په **۱۲۵-۱۳۲** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو څنگه په پښنو ودربږي او څنگه پل واخلي:

یوه ژبنۍ علمي لیکنه ده چې د کابل مجلې د **۱۳۴۲**ل کال د **۹** گڼې په **۲۰-۳۰** مخونو کې خپره شوې ده.

ژبپوهنه د پښتو په چوپړ کې:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې **۱۳۵۷**ل کال د **۲** گڼې په **۱۲۰-۱۷۰** مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ويي پوهنې ته يوه لنډه کتنه:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

لنډون د ليکنۍ پښتو د يوه معيار په توګه:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ کال د ۲ ګڼې په ۱-۵ مخونو کې چاپ شوې ده. همدارنګه د زېري جريدې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ کال په ګڼو کې هم خپره شوې ده.

مختصری پيرامون وجه تسميهٔ خراسان:

دا يوه علمي ژبنۍ څېړنه ده، چې په پارسي ژبه کښل شوې او د خراسان مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۱۲ ګڼې په ۵۴-۸۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د ويي پانګې په پراختيا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

يوه ژبنۍ مقاله ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لومړۍ ګڼې په ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ويي پانګې په پراختيا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده، چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۳**ل کال د غويي مياشتې د ګڼې په **۲۸** مخ کې خپره شوې ده.

په ويي پانګه کې د ستاينومونو (صفتونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۳**ل کال د غبرګولي د ګڼې په **۳۷-۳۸** مخونو کې خپره شوې ده.

د پکتيا ګړدودونه:

په دې ليکنه کې د پکتيا ګړدودونه تر څېړنې لاندې نيول شوي دي دا ژبنۍ ليکنه د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۵** د وږي مياشتې ګڼې په **۱۵** مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانګې په پراختيا کې د بيا ځلي تړنګونو (تکراري ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۳** کال د لړم د مياشتې د ګڼې په **۲۹** او **۳۲** مخ کې خپره شوې ده.

د ګډې ليکنۍ معياري پښتو پربکړه د نوې تاريخي اړتيا په توګه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د ليندۍ د ګڼې په **۱۳** مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانګې په پراختيا کې د جوړه تړنګونو (جفتو ترکيبونو) ونډه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۳** کال د لیندۍ د ګڼې په **۲۳** مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ویې پانګې په پراختیا کې د تاکنتړنګونو (تعیني ترکیبونو) ونډه:

یوه ژبنۍ څېړنه ده چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۳**ال کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په **۴۸** مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو دایرة المعارف بشپړېدل:

یوه علمي او ژبنۍ لیکنه ده، چې د عرفان مجلې د **۱۳۵۲**ال کال د لومړۍ ګڼې په **۱۴۱-۱۴۲**مخونو کې خپره شوې ده.

راځئ کلیو، باندو او غرو رغو ته ووځو او خپله هېره کړې پښتو بېرته یاده کړو:

یوه ژبنۍ مقاله ده، چې د پکتیا مجلې د **۱۳۵۲** کال د لومړۍ ګڼې په **۱۲** او **۳۷** مخ کې خپره شوې ده.

ګړدودونه (لهجې):

د استاد زیار د ګړدودونو د مقالې دویمه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د **۱۳۵۵** کال د **۲** ګڼې په **۲** مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسمي مشتقات (نوم بېلنګونه) زموږ د ليکنې پښتو ستره برخه ده:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د پکتيا مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۲** ګڼې په **۱۸** مخ کې خپره شوې ده.

موږ او ژبه:

دا يوه بله ژبنۍ څېړنه ده، چې د ننګرهار مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د وږي د ګڼې په **۳۷-۳۹** مخونو کې خپره شوې ده.

خپلسرې معياري پښتو به څنګه وي؟ پښتو که ناپښتو؟

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۳**ل کال د لومړۍ ګڼې په **۱۲۲-۱۲۴** مخونو کې خپره شوې ده.

له ثور انقلاب راهيسې په پښتو کې نوې ويې رغاونه (نيولوګيزم):

دا يوه بله ژبنۍ ليکنه ده، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په يوه جوړ شوي سيمينار کې اورول شوې او بيا په (پښتو څېړنې) نومي غونډ کې پر **۱۳۶۷**ل کال په **۴۱۲-۴۵۹** مخونو کې خپره شوې ده.

د سويس له برنه رالېږل شوی ليک:

کابل مجلې ته د پوهاند زيار رالېږل شوی ليک دی، چې په هغه کې د ژبپوهنې د اصطلاحاتو په باب خبرې شوې دي. دا ليک د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابل مجلې د ۱۳۴۷ل کال د ۱۱-۱۲ گڼې په ۱۰۹ مخ کې خپور شوی دی.

د پښتو پرمختګ د هغې د پرابلمونو په حل کې نغښتی دی:

دا د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د وږي د میاشتې د گڼې په ۲۳مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

سم یې لیکئ او سم یې لولئ، (په) او (پر) یو د بل پر ځای مه کاروئ:

دا هم یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د دوو سربلونو (په) او (پر) د کارولو د ځرنگوالي په باب په کې ځرگندونې شوې دي. دا لیکنه د هېواد ورځپاڼې د وري په ۱۳ گڼه کې خپره شوې ده. دا لکینه د هغې لړۍ یو ټوک دی چې په نومورې ورځپاڼه کې کله نا کله خپرېده.

سربلونه او ستربلونه:

دا هم د استاد زیار د یوې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د پښتو ژبې د لیکلار په باب لیکل شوې ده. دا لیکنه د یوې مرکې په ترځ کې د ((جوانان امروز)) مجلې د ۱۳۶۲ل کال په گڼه کې راغلې ده او هم په ځانگړي ډول په یوه جلا پاڼه کې هم چاپ شوې ده.

((په او سنۍ لیکنۍ پښتو کې د نوې ویې رغاونې اړتیا)):

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۱ ګڼې په ۴۵-۴۷ مخونو کې په الماني ژبه خپره شوې ده.

((پښتو ژبې او ادب ته یوه لنډه کتنه)):

د استاد زیار لیکنه ده، چې د ۱۳۵۸ل کال په کالنۍ کې خپره شوې، په الماني ژبه عبدالغفار ژباړلې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۴ ګڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(پښتو ژبې او ادب ته یوه کتنه):

دا هغه لیکنه ده، چې د عطار له خوا په الماني ژباړل شوې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال لومړۍ ګڼې په ۹۲-۱۰۵ مخونو کې خپره شوې ده.

نومترنګونه- د پښتو ویي رغاونې یو خورا ډېر زېږنډول:

د استاد زیار یوه بله لیکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۳ ګڼې په ۶۵-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ویي پانګه (لغوي ذخیره):

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۳- ۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۲۴-۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۳۳-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ ګڼې په ۲۹-۳۲مخونو کې خپره شوې ده.

زموږ ليکنې او جمله رغاونې:

دا يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۱ل کال د ۱۰-۱۲ ګڼې په ۷۵-۸۰مخونو کې خپره شوې ده.

له اساطيري ضحاکه تر رښتيني تاريخي سهاکه:

دا يوه ژپنۍ او تاريخي څېړنه ده، چې استاد د ابوالقاسم فردوسي تلين په وياړ د جرګې مجلې د ۱۳۷۰ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره کړې ده.

افغاني فرهنګ د پلوراليزم په رڼا کې:

دغه ليکنه د وخت د فرهنګي او په تېره د هنري زېږونو د يوې ارزونې په توګه د وطن مياشتنۍ د ۱۳۷۰ل کال په دويمه ګڼه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په هنري زېږندويۍ کې د نويو هڅو يو لنډ جاج:

دغه ليکنه هم پاسنۍ ليکنې ته ورته منځپانګه را اخلي او د وطن مجلې د ۱۳۷۰ ال کال په څلورمه ګڼه کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار

ويي رغاونه:

ويي رغاونه د پوهاند زيار يو ژبنی اثر دی چې په هغه کې ځينې ژبني مسايل په ځانګړي ډول پښتو وييونه (لغتونه) څېړل شوي دي. دا اثر د کابل پوهنتون له خوا په **۱۳۵۵** کال کې په ګستتنر ډول خپور شوی او په ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ورڅخه ګټه اخيستل شوې ده.

د ژبپوهنې بنسټونه:

دا هم د استاد يو ژبنی اثر دی، چې د کابل پوهنتون له خوا په **۱۳۵۳**ل کال کې په ګستتنر ډول چاپ شوی دی. له دغه اثر څخه د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستل شوې ده.

نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی:

((نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی)) د پوهاند زيار يو بل ژبنی اثر دی، چې پر **۱۳۵۲**ل کال د کابل پوهنتون له خوا په ګستينر ډول په دري ژبه کښل شوی، په عمومي ډول په کې د ژبې او ژبنيو مسايلو او ژبنيو کورنيو په باب معلومات راغونډ شوي دي او د فلسفې ځانګې شاګردانو ترې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو - دري فرهنګ:

پښتو دري فرهنګ یو علمي او سیستماتیک فرهنګ دی که څه هم دغه فرهنګ د دولس زرو (۱۲۰۰۰) پښتو وییو په درلودلو سره منځنۍ کچه لري، خو نژدې ټوله پښتو ویي پانګه په بنسټیزه او کلیدي توګه را اخلي. دا اثر ټایپستي **۱۵۰۰** مخونه لري.

دغه فرهنګ له **۱۳۵۳**ل کال راهیسې حروفي چاپ ته چمتو دی، خو استاد زیار نه غواړي، د چاپي تېروتنو بلهاري شي او داسې کښاند (خطاط) هم ډېر کم پیدا کېږي، چې د غږېزې (فونیمیکي) ابېڅې له توغه یې ووتلای شي.

ویي پوهنه:

ویي پوهنه یا علم اللغت د پوهاند زیار د هغه کتاب نوم دی، چې پر **۱۳۶۰**ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا د لوړو او مسلکي ښوونو د وزارت په چاپخونه کې د شوکت حسیني په خطاطۍ په افیست ډول او په ښکلې کچه او ډیزاین د ۱۰۰۰ ټوکونو په تیراژ له چاپه راوتلی دی. دا کتاب د استاد زیار له خوا د پښتو ویي پوهنې او ملي ژغورنې د لارې شهید عبدالرحمن لودین ته ډالۍ شوی دی.

نوموړی کتاب ټول **۳۵۱** مخونه لري او د استاد د څو کلونو د کار بیبره (ثمره) ده. په دې کتاب کې د پښتو ژبې یو ګڼ شمېر وییونه (لغتونه) له پارسي انډول سره یوځای راغلي دي. په یاد شوي اثر کې د پښتو ژبې د لغتونو د جوړښت او څرنګوالي په باب پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومات وړاندې شوي دي. د دغه کتاب په پيل کې په درېو مخونو کې د دوکتور زيار يو يادښت راغلی او وروسته بيا په دوو مخونو کې د پوهندوی نوراحمد شاکر يوه کتنه راغلې ده.

پوهندوی شاکر د دغه اثر په باب ليکي:

((دغه کتاب د دوکتور زيار د څو کلونو د څېړنو او پلټنو محصول دی او د پښتو ويي پوهنې (ليکزيکولوژۍ) په برخه کې يو لومړی جامع او سيستماتيک اثر دی. نوموړی همدا رنګه زياتوي: ((زيار دا عيني مساله په خورا ښه توګه دلته څېړلې او شرح کړې ده چې پښتو غوندې د يوې نوې علمي کېدونکې ژبې کار بايد د لغوي زېرمې له برسېرونې، ټولونې او پر کار اچونې څخه بېل شي او په دې توګه د محاوري، د متني، مصنوعي او مستعارو برخو ترمنځ يو انډول ټينګ شي)).

د نور احمد شاکر تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د هغه وخت د انګليسي ژبې او ادبياتو د رشتې استاد پوهندوی محمد عمر زاهدي تقريظ راغلی دی، چې د دې کتاب د ځرنګوالي په باب يې رڼا اچولې ده. ښه به وي چې د دغه ارزښتمن کتاب د زياتې پېژندنې په هڅه د هغه نيوليک (فهرست) راوړو:

د ويپونو ډولونه:

- وييي پانګه (لغوي ذخيره)
- وييي پيدا ښت، وييي جوړښت، وييي جوړونه
- د پښتو کولتوري کولو ليار...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ پلټنه، ټاکنه، پورونه

ـ نیولوګیزم یا لغت جوړونه

ـ د لیکنۍ پښتو یوه تاریخي اړتیا

ـ د خپلې پانګې ترویج، تصفیه نه ګڼل کېږي.

ـ همانیز (مترادف) وییونه

ـ پور وییونه (مستعار لغات)

ـ وییکي (ادوات)

ـ ګړنې یا اصطلاحات

ـ د ویي رغاونې له مخې د کړ ډولونه

(کړ نومونه (فعلي مشتقات)

ـ ننوم بېلنګونه (اسمي مشتقات)

ـ ستاینومونه (صفتونه)

ـ چار نومونه

ـ اړیکنومونه (نسبتي اسماء

ـ لوښنومونه

ـ ځاینومونه

ـ مانا نومونه

ـووړنومونه

ـووړ نوم ډوله، شیزنومونه

ـ ډېر ګړي (جمع) شیز نومونه

ـ ترنګونه

ـ ستاینوم ترنګونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ جوړه تړنګونه (بشپړاند ، هممانیز، کړول، څیزنوم، ستاینوم)
ـ ټاکنتړنګونه (لوښنوم،څیزنوم، ستاینوم، څیزنوم)
ـ بیاځلي تړنګونه
ـ یومخیز
ـ برخیز
ـ برخیز سمغږي
ـ ورته مانیز- مقفی
ـ ورته مانیز- مقفی
ـ مقفی- مهمل
ـ نوې نومونې (اصطلاحات)
ـ راز راز تړنګونه.

د یادونې بل ټکی دا دی، چې ځینې خلک داسې فکر کوي چې ګنې دکتور زیار یوازې داسې سوچه پښتو غواړي، چې ښېخي د بلې ژبې یوه کلمه هم په کې راغلې نه وي، خو په حقیقت کې داسې نه ده. دا دی ددغه ټکي د روښانیتا په موخه د یاد شوي کتاب څو مخونه را اخلو:

د خپلې پانګې ترویج تصفیه نه بلل کېږي:

زموږ غوندې په یوه وروسته پاتې ټولنه کې هر نوی ګام زوړ عنعني ذهنیت پاروي، که څه هم دا نوی ګام د نوي ژوند زېری وي او د نړۍ والې سیالۍ سریزه. دلته د نوي ګام اخیستونکي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ازې زغمنه نه، چې سربښندنه او قرباني په کار ده چې یې د خپلې ټولنې د نوي کولو په خاطر د بري شرط او آړ وګڼي، دلیل او منطق په دلیل او منطق ځواب کړي او هسې بې منطقي او سر زوري په ((قالو سلاما))، نو ځکه مو دغه د تخنیکي خبرو پرځای د پښتو لیکلار په برخه کې د نوي ګام دفاع غوره وګڼله.

لیکونکي په ژبپوهنه کې لوړو زده کړو او په هېواد کې د پښتو ګړدودونو (لهجو) اوږدو څېړنو تر هر څه لومړی د ېته ځیر کړي چې پښتو بنه نوي علمي او کلتوري ژوند ته ورتمبول کېږي او ګړی پر ګړی او ورځ پر ورځ د بې کچه عربیزم په منګولو کې په لوی لاس ورښکېل کېږي، تر دې چې یې کور ته هستي له ډار سره مخامخوي او په ډېره لنډه موده کې یې د ګډوله کېدو او بیا د بېخي پردي کېدو کېدون رامنځته کوي.

ددغه ستر خطر د مخنیوي لپاره د ځو نورو خواخوږو پښتو لیکوال په ننګه او ملاتړ مې وپتېیله چې په همدې (نوي علمي او کلتوري ژوند) پیل کې چې په منځوال (اوسط ډول) لا د شلمې پېړۍ په یوه پوهنه او فن کې هم یو لیکلی یا ژباړلی اثر نه لري او د چا خبره کار له کاره تېر نه دی، په ډېره چټکۍ او هر اړخیزه توګه د پښتو آره او اصیله پانګه رابرسېره خوندي او جوته شي او د دودولو او کارولو لپاره یې سیخه شي.

د نورې علمي او کلتوري نړۍ ازمېښتونه او چمونه هم په واک کې وو، هغه دا چې دلته له موږ سره د نوي ژبپوهنې د بنسټونو او څېړندودونو ترڅنګه لکه څنګه چې انګرېزي، جرمني، پرانسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

روسي او نورو يادو ژبو د خپل علمي ژوند په پيل او اغاز کې له درو ، په بله وينا څلورو لارو څخه خپله پانګه رابشپړه کړې او هغه دا چې لومړی خپله آره پانګه له ګړدودو (لهجو) څخه راټولاسه کړي، بيا يوازې په علمي تخنيکي او مدني ډګر کې د پښتو د ويي پوهنې او ويي رغاونې بنسټونو له مخې نوې ټاکنې وکړي او تر ټولو وروسته بيا پرديو ژبنيو (وارداتو) ته غېږ پرانيځي.

په دې هڅه مو تر دا منځ د يوه انډول او تناسب د ټينګولو لپاره سمدلاسه د (يوې- نګه بشپړې- کره ليکنۍ يا علمي پښتو) د رامنځته کولو لپاره د فيصدي آر او معيار وټاکه:

ـ په سلو کې (۲۵) له اوسنيو ګړدودو (لهجو) ، (۲۵) له زړو ادبي متنو ، (۲۵) له ټاکنو او (۲۵) له نورو ژبو څخه د پورونو په توګه. هو ، د هرې عصري ژبې پانګه پر دغو څلورګونو بنسټونو ولاړه ده. (لهجوي، متني، مصنوعي، عاريتي).

پښتو هم حق لري له نړيوال دود سره سم د پردۍ پانګې ترڅنګه خپله پانګه په کار واچوي او د نورو ژبو غوندې علمي او مدني اصطلاحات وټاکي.

ـ پښتو د خپلې پانګې ترويج غواړي، نه تصفيه او د نورو ژبو غوندې د علمي اصطلاحاتو ټاکنه.

ژبنۍ خبرې په ژبپوهانو پورې اړه لري. يو ژبپوهاند پوهېږي چې کوم اړخ ولسي دی او کوم علمي.

ـ د پښتو پانګې تثبيت د نوي علمي ژوند لپاره د وخت اړتيا ده، ټولونه او پکار اچونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ــ پښتو هم حق لري، همدومره د غربيزم او عربيزم مخنيوى وکړي چې له خپلې ټولنې پردى نه شي.

او تر ټولو وروسته پښتو پردى پانګې ته په سلو کې (۲۵) زياته اړه نه ده او د خپلې پانګې ترويج تصفيه نه ګڼل کېږي.

دا شعارونه د هغو بې منطقيو او بې ځايه تورونو غبرګون دى، چې له علمي، عيني او افاقي حقايقو څخه سترګې پټې کړي او څه يې چې پر خوله ورځي، هغه وايي:

له تنګ نظرو، ځان ساتو او ځان ښکارو سره لومړى درسته او حربه داده، چې ګوندي زموږ دغه کار تصفيه او پيوريزم دى او دا يو زوړ رټلى او فاشيستي مسلک دى.

يوه ډله داسې پوهېدلې ده، چې موږ ګوندې د خلکو (ګړنى) پښتو سموو، نه د ليک او علم پښتو، ځينې دا سپسته رامنځته کوي، چې د نړۍ ژبې او بيا زموږ د ګاونډ دا دغه کار نه کوي، نوي ځيزونه نه دودوي، موږ يې ولې دود کړو؟ او له دې ناخبره چې که نورو ژبو يو څو پېړۍ مخکې دا هڅه کړې او زموږ ګاونډيانو (تورکې او ايران) که پخوا دومره نه وه کړې، همدا اوس يې کوي او روان دي او حق هم لري، ځکه يو هېواد چې هر څومره ځان نړيوال او بشروال ګڼي، خپله ژبه او کلتور سل په سلو کې پردي کول نه غواړي، ځينو دا اورېدلي دي چې ژبه په دې ډول سوچه کول د ژبې عامه استفاده راټيټوي او زموږ په راډيويي او اخباري پښتو بايد هر سړى پوه شي. حال دا چې دلته د هر سړي پوهېدل په يوې داسې بې ليک لوسته ټولنه کې بې له هغې کوم امکان نه لري، نه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهجوي لغاتو له پلوه او نه د علمي لغاتو له پلوه او يو څه لږ پراخ الواکي بيا په داسې حال کې چې د آرو وييونو او ټاکنو دودول د يوه آر (اصل) په توګه مني، مګر ټوکونه او جزئيات يې نه. دا نو په رښتيا هماغه ډله ده چې دليل او منطق ته غوږ نيسي او سړی ورسره يوې روغې ته رسېدای شي.

پښتو نومترنګونه (اسمي ترکيبونه):

پښتو نومترنګونه يا (اسمي ترکيبونه) د استاد زيار د دوکتورا تيزس دی، چې د سويس د برن پوهنتون له خوا پر ۱۹۷۴ کال خپور شوی دی. دغه علمي ژبنی اثر چې په الماني ژبه کښل شوی او ۱۱۲ مخونه لري، د هند و اروپايي زړو او نويو ژبو د ويي رغاونې (لغوي ساختمان) په رڼا کې د پښتو ويي رغاونه او بيا نومترنګونه تر څېړنې لاندې نيسي او بېلابېل ډولونه يې په بېلابېلو څپرکو او لښتليکونو (جدولونو) کې وړاندې کوي پر دغه کتاب باندې د سويسي، الماني، فرانسي او امريکايي پوهانو له خوا ارزونې او کره کتنې شوې دي، چې يو لړ يې زموږ په خپرونو کې هم انګازه موندلې ده.

الماني- پښتو فرهنګ:

دغه فرهنګ د استاد زيار د يوه شپږژبيز فرهنګ يوه برخه ده چې په ختيز المان کې د برلين د هومبولت پوهنتون د ايرانپوهنې او افغانپوهنې د څانګې له خوا د څو کلونو راهيسې تر کار لاندې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تراوسه لا چاپ ته استول شوی نه دی. دا اثر څه د پاسه ۱۵۰ مخونه لري.

پښتو ليکلار:

پښتو ليکلار د دوکتور مجاور احمدزيار يو بل درونډ ژبنی اثر دی، چې د ۱۳۶۰ ل کال د کب پر مياشت د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې د پوهنځي له خوا په ښکلې کچه او صحافت له چاپه راوتلی دی.

دا اثر ټول ۲۲۷ مخونه لري او د پښتو ژبې د ليکنې لپاره يو ګټور اثر دی. په دې اثر کې د پښتو ژبې د معياري ليکنې لارې چارې په مفصله توګه څېړل شوې دي. دغه اثر ((د يوې يوازينۍ کره (معياري) ليکنۍ پښتو)) ((مانيفيست)) بلل شوی دی (د هيله من د ماسترۍ تيزس). د کتاب په پيل کې په درو مخونو کې په خپله د پوهاند زيار يادښت راغلی دی. نوموړی اثر د غلام محی الدين افغان د شپېتم تلين په وياړ خپور شوی دی.

د کتاب له ۱۷۹-۲۰۲ مخونو پورې هغه لغتونه راغلي دي، چې په پارسي او پښتو کې کارول کېږي او د پارسي مانا ترڅنګ يې د پښتو درسته او نادرسته مانا هم راغلې ده.

له ۲۰۳-۲۱۰ مخونو پورې ځينې هغه لغتونه راغلي دي چې د دري او پښتو ژبې ترمنځ ګډ دي او په پښتو کې يې سمه او ناسمه کارونه ښوول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې وروسته بیا له **۲۳۷-۲۷۲** مخونو پورې د ځینو لغتونو ویې پانګه راغلې، چې په پارسي ژبه هم مانا شوي، دلته له دغه با ارزښته اثر سره د زیاتې بلدتیا په هڅه د هغه نیولیک او یو مطلب را اخلو:

ـ څو نومونې (ترنومونه)
ـ یوه نګه، بشپړه او کره لیکنۍ پښتو.
ـ معیاري کېدنه د پښتو لومړنۍ ربړه
ـ لنډون د لیکنۍ پښتو د یو معیار په توګه
ـ پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې...
ـ نیولوګیزم (ویې رغاونه)
ـ همانیز (مترادف) وییونه
ـ همجولیز او ډېر مانیز وییونه
ـ وییکي (ادوات)
ـ ګړنې (اصطلاحات)
ـ (څو) یا (تر څو)
ـ له (چې) سره (کوم، چا...، مه ملګري کوئ!
ـ سم، سوچه، لنډه، روانه او اسانه پښتو
ـ د معیاري لیکنۍ پښتو اړتیا
ـ ټکي پر ټکي یې مه راژباړئ!
ـ ویې پانګه (لغتنامه)

دا دی، د دې کتاب له **۲۱-۲۴** مخونو پورې یو مطلب را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له (چې) سره (کوم-څوک- چېرې...) بې ځایه مه یو ځای کوئ!

لکه څنګه چې په کابلۍ پښتو کې د دري ژبې ((تا)) تر اغېزې لاندې (څو) او (ترڅو) یا (څو چې) او (تر څو چې) بې ځایه دود موندلی، دغه راز په پېښوري پښتو کې د اردو ژبې له لوري د انګرېزي اړیکنو مځرو (ارتباطي ضمیرو) تر اغېز لاندې (کوم چې)، (څوک چې)، (څومره چې)، (کله چې)...، هسې بې ځایه کارېدنه موندلې ده. ښایي دلته له انګرېزي پرته د نورو اروپايي ژبو مخامخ اغېزه هم بې څه نه وي او کوم پښتانه لیکوال، چې تر زده کړې وروسته خپل هېواد ته راستنېږي او تازه په پښتو لیکنه یا ژباړنه پیل کوي، نو په ناځانخبري (غیر شعوري) ډول د خپلې زده کړې ژبې په پېښو د پښتو له آر (اصیل) او ساده ارتباطي ضمیر (چې) سره (کوم)، (څوک)، (چا)، (چېرې) او داسې نور استفهامیه ضمیرونه ملګري کوي او په دې توګه خپله پښتو کړکېچنوي، لکه په دې وروسته جملو کې:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده (څوک) چې په کابل ننداري کې کار کوي.
۲- نن مې هغه سړی ولید، (چا) چې له ما سره مرسته کړې وه.
۳- زه په داسې کور کې اوسېږم، (کوم) چې دوه ورونه لري.

په سمه پښتو:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده چې په کابل ننداري کې کار کوي.
۲- نن مې هغه سړی ولید چې له ما سره یې مرسته کړې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ما يو کتاب واخيست چې له چاپه نوی راوتلی دی.
۴- زه په داسې کور کې اوسېږم چې دوه ورونه لري.

د پورتنيو تقليدي مرکبو ارتباطي ضميرونو داسې نورې بېلګې له پېښور، مسکو او بي بي سي راډيو څخه اورېدل کېږي چې دوی خپلو اکې جملې سره په وچ زور يو ځای کوي، لکه په دې وروسته بېلګو کې:

۱- د هند د بهرنيو چارو وزير شوروي اتحاد ته ولاړ، څوک چې د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې کوي.
۲- ما پښتو ګرامر وليکه، کوم چې اوس تر چاپ لاندې دی.
۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، چېرې چې هوا ډېره په زړه پورې وي.
۴- زه ماښام کورته راغلم، کله چې هوا خرابه وه.

په سمه پښتو:

۱- د هند د بهرنيو چارو وزير شوروي اتحاد ته ولاړ، دی به هلته د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې اترې وکړي.
۲- ما پښتو ګرامر وليکه، دغه کتاب اوس تر چاپ لاندې دی.
۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، هلته ژمی ډېر په زړه پورې وي.
۴- زه ماښام کورته راغلم، دغه مهال هوا خرابه وه.

له ښه مرغه دغه ډول جملو لا زموږ ليکنو او خپرونو ته لاره نه ده پيدا کړې او هيله ده پښتو ليکوونکي ترې مخکې له مخکې ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې بې ځایه پېښو په لړ کې دا وروسته بېلګې هم د پاملرنې وړدي:

۱- ما هغه سړی ولید د چا په باره کې چې ما ډېر څه اورېدلي وو.

۲- د نړۍ پرمختللي ځواکونه به د نړیوال امپرالیزم هغه ټولې د سیسې شنډې کړي د کومو له مخې چې د اتومي جنګ خطر رامنځته کېږي.

۳- توریالی له کندهاره په هغه الوتکه کې راغی، په کومه کې چې ځلمی هم و.

۴- زه له لغمانه راغلم، له کوم ځایه چې ډېرې ښې وریجې راځي.

۵- زه په کابل کې اوسېږم، له کله راهیسې چې په کار ګومارل شوی یم.

په دې توګه پښتو (چې) پر بیانیه، علنیه، ارتباطیه او داسې نورو دندو سربېره لکه د (ترڅو) په برخه کې یې چې یادونه شوې، د اروپایي ژبو د ټولو ارتباطي ضمیرونو دنده هم پرځای کوي، هغه هم په دې شرط چې په ملګرې جمله کې ورسره بل ارتباطي ادات (اړیکوییکي) هم راغلی وي، لکه (یو، هغه، داسې...). لکه په پورتنیو پنځو لومړیو جملو کې. که نه، (چې) په ځانته ډول د نورو ژبو غوندې هېڅکله د دوو خپلواکو جملو د یوځای کولو لپاره د ارتباطي ضمیرونو په توګه کارېدلای نه شي، لکه په تېرو دویم ډول پنځه ګونو جملو کې. همدا خبره ده چې په پښتو کې ډېرې جملې سره لرې کول یا په بله وینا ډېرې پېچلې مرکبې او مختلطې (ګډې او ګډلې) جملې جوړول سم نه دي او که څوک یې له نورو ژبو نه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښو جوړې هم کړي، يو نادوده کار به وي، لکه د (څو)، (ترڅو)، (کوم چې)، (چا چې) او داسې نورو ځېزونو بې ځايه کارونه.

که کوم ليکوال نه غواړي يو مطلب په بېلابېلو خپلواکو جملو کې څرګند کړي، بلکې د دوو يا زياتو جملو ته سره اړيکي ورکړي، نو ورته په کار دي چې پورتني ارتباطي شرطونه پرځای کړي او که وغواړي، ګرد سره د دوو يا زياتو خپلواکو مطلبونو لپاره سره دوې يا زياتې خپلواکې جملې وتړي هم کولای شي، د پښتو د ګرامري جوړښت دننه له راز راز ارتباطي وييکو (صله او موصول) څخه کار واخلي، بې له دې چې د اروپايي ژبو تقليد وکړي، لکه په دې وروسته جملو کې:

((زه د سپين غر په لمن کې زېږېدلی يم (چېرې چې) څپاند رودونه بهېږي او سمسور کڅونه خړوبوي)). دلته ګران لوستونکي ښه قضاوت کولای شي چې کومه بېلګه له پښتو رغاونې سيستم سره ښه ترا اړخ لګوي؟ د اجمل خټک په دې لاندې شعر کې که څه هم د (څوک چې) د کارونې يو شرط پرځای شوی نه دی او هغه دا چې د هغې فرعي جملې په سر کې يې ځای نيولی دی چې تر اصلي جملې وروسته راغلې ده، مګر د شعري اړتيا له مخې دومره نادوده نه برېښي، که نه په نثر کې بايد د پښتو ګرامر له دود سره سم دغسې څرمه جملې تل تر آرې دمخه راشي.

ځئ هغو خوارو ته جنت وګټو
څوک چې له موره دوزخيان پيدا دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه:

دا هم د پوهاند زيار يو علمي ژبنى اثر دى، چې استاد زيار له ۱۳۶۳ل کاله تر ۱۳۶۶ل کال پورې د برلين په هومبولت پوهنتون کې د استادۍ د دندې د ترسره کولو پر وخت ليکلى دى او اوس چاپ ته تيار دى، په دې اثر کې د پښتو او الماني ژبې پرتله شوې ده. دا اثر په الماني ژبه کښل شوى او تر ۱۰۰ زيات مخونه لري.

پښتو پښويه (ګرامر):

پښتو پښويه (ګرامر) د استاد زيار يو ژبنى اثر دى، چې په ۱۳۶۲ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا په ښه ډيزاين او کچه د لوړو او مسلکي ښوونو په چاپخونه کې چاپ شوى دى. دا اثر د نوې علمي ژبپوهنې پر بنسټ ليکل شوى دى او په پښتو ژبه کې د ګرامر په برخه کې يو نوى او ستر اثر ګڼل کېږي.

دا اثر له يوه يادښت او دوو کتنو پرته ټول ۲۷۴ مخونه لري. دا اثر د پښتو ګرامر بنسټ ايښودونکي پير محمد کاکړ ته اهدا شوى دى.

د کتاب په پيل کې د استاد زيار خپل څلور مخيز يادښت راغلى دى، چې يو ځاى ليکي: ((ما د ژبپوهنې د يوه نوي زده کوونکي او پښتو ګړدود څېړونکي په توګه د سويس له زده کړو نه له بېرته راستنېدو سره له زړې ژبپوهنې او زړې ژبښودنې سره يو مخيز نه پخلاکېدونکي سر غړاوي ته راودانګل او خپله لومړنۍ دنده مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وبلله چې له پښتو ځانګې څخه نور د زړې ژبښودنې ټغر وبلېږدوم...)).

پر دې اثر باندې د استاد زیار تر یادښت وروسته په ۳ مخونو کې د پوهاند محمد رحیم الهام یوه کتنه راغلې ده چې وایي: ((پښتو پښویه (ګرامر) د پښتو په تشریحي ژبپوهنه کې یو نوی د پام وړ او ګټور اثر دی. له دې ګرامر نه رومبی د پښتو ځینې ګرامرونه د بهرنیو ژبپوهانو او کورنیو څېړونکو له خوا لیکل شوي دي، خو زیاتره یې عنعنوي څېړندود لري او معاصر علمي څېړندود په کې نه دی کارول شوی او ځینې یې چې علمي څېړندود لري، مکمل او مشرح نه دي. نوموړی زیاتوي: ((دغه کتاب اوس د ازموینې له ډګر څخه په هسکه غاړه راوتلی دی او بله دا چې په دې کتاب کې د ژبپوهنې معاصر بین المللي اصطلاحات ټول پر پښتو اړول شوي دي)).

د محمد رحیم الهام تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د پوهنمل محمد صابر خویشکي له خوا یوه کتنه شوې ده، چې نوموړی په یوه برخه کې وایي:

((ددې کتاب په تالیف کې چې د لیکوال د اوږدو مودو د څېړنې او مطالعاتو نتیجه ده، له ډېرو سترو معتبرو کورنیو او بهرنیو اثارو څخه استفاده شوې او په ډېر دقت او د یوه منظم پلان له مخې او زموږ د زمانې د علمي مقتضیاتو په پام کې نیولو سره لیکل شوی دی او د محصلانو او نورو څېړونکو لپاره یو ارزښتناک او ګټور اثر دی...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو پښويه (ګرامر) اثر کې په درو څپرکو کې تر دغو لاندې سرليکونو لاندې بېلابېل ژبني مسايل څېړل شوي دي:

- ژبه
- غږ او ليک
- ژبه او ګړهار
- نومونې
- ځنځيري واحدونه
- اواز
- د اواز ډولونه
- بلغږ- فشار
- څپه
- ګړ
- ويي- غونډله
- نومونه
- کړ
- وييکي
- ژبوهنه
- ګړدود پوهه- پښويه
- غږ پوهه
- مورفولوژيکي اوښتنې
- وينابييز غړي
- ويند غړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ زېږ ډولونه
ـ پورويي
ـ زيرځي- وتوځي
ـ پښتو اواز پوهه
ـ تم بېواک
ـ د خپلواکو لښتليک
ـ نيمواک غږونه
ـ غبرګغږونه
ـ د بېواکو لښتليک
ـ کوچنۍ ترينه جوړه
ـ پښتو ګړپوهه (صرف)
ـ نوم ګړپوهه
ـ د نوم اوړون اړخونه
ـ نرينه نوم- ښځينه نوم
ـ د ګڼې نښې
ـ پېر (حالت)
ـ ناوښتوني نومونه
ـ څيز نوم
ـ ستاينوم
ـ شمېر نوم
ـ نومځري (ضمير)
ـ ځانګړنومځري

(c) ketabton.com: The Digital Library

- تولنومځري
- پوښتنومځري
- پلوي نومځري
- اړيکنومځري
- غبرګون- ناټيکنومځري
- ګډ ټولنومځري
- ټول- ځانګړي نومځري
- کړ ګړپوهه
- د مصدر جوړښت او دنده
- کړ اوړون توکونه
- کم اوړوني (حکمي متعدي)
- اوړونونه- تېرمهال
- لنډ تېرمهال
- لر تېر مهال
- ګوماني تېر مهال
- ارماني تېر مهال
- اړوتی تېر مهال
- تواني او ټينګاري تېر مهال
- نالبرېند کړ- خبري
- لنډ او لر تېر مهال
- روږدني او ارماني تېر مهال
- تواني تېر مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ټینګاري تېر مهال
- ګوماني تېر مهال
- پوښتني تېر مهال
- هیښني او اړوتی تېر مهال
- د اوسمهال کړاوون- لېږند
- اړوتی، ارماني او پوښتني...
- هېښني او تاني
- امري- ټینګاري او غوښتنې
- نالېږند- بشپړ وسمهال
- د اوستر مهال کړاوون
- د کړ رغاونې ډولونه
- ناوړېدني ګړونه
- وییکي
- سربلونه او اوستربلونه
- وینا واښتي
- د پښتو ګړونو انځور لیک
- غونډله پوهه- غونډله
- د غونډلې رغنده ټوکونه
- اوډون
- د اینښي او اینښوني سمون
- نوموالـه او کړواله غونډله
- یوه ستوې غونډله

(c) ketabton.com: The Digital Library

- غبرګغونډله
- ګډه غونډله
- ګډلې غونډله
- ګړنې يا اصطلاحات
- غونډله پوهيزه شننه.

همدارنګه د کتاب په پای کې له **۲۵۷-۲۷۳** مخونو پورې د هغو نويو نومونو (اصطلاحاتو) او ويپونو مانا راغلې ده چې په نومورې اثر کې کارول شوي دي.

ددې کتاب د چاپ يا د ټوکونو شمېر ناڅرګند دی، خو د استاد زيار په وينا ۱۰۰۰ ټوکه چاپ شوی دی.

پښتو ګړدودونه:

پښتو ګړدودونه د استاد زيار يو بل ژبنی اثر دی، چې څه دپاسه ۷۰ مخونه لري. دا اثر يو ځل د ((پښتو څېړنې)) د **۱۳۵۲** کال په غونډ کې خپور شوی. همدارنګه د وړمې مجلې په ځينو ګڼو کې يې ځينې برخې خپرې شوې دي په دې اثر کې د بېلابېلو پښتو ګړدودونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

پښتو آر پوهه:

پښتو آر پوهه د استاد زيار يو بل ژبنی اثر دی، چې د وړمې مجلې په ځينو ګڼو کې يې ځينې برخې خپرې شوي، خو د ځانګړي اثر په توګه لا تراوسه نه دی چاپ شوی.

دري- پښتو فرهنګ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري پښتو فرهنګ د استاد زيار يو بل ژبنی اثر دی، چې تراوسه نه دی خپور شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړونکی زيار

ژباړه سره له دې چې په خپله هغې ژبې ته چې ژباړه پرې کېږي، ګټوره نه پرېوزي، بلکې ژبې ته لا ډېر زيان او تاوان پېښوي. په خپله د استاد زيار خبره ((ژباړه د پښتو پښتنی ماتوي)) او له همدې کبله پر پردو بهرنيو ژبو له لاسبري سره سره ژباړې ته زړه نه ښه کوي او پرځای يې څېړنې او پنځونې ته زيات ارزښت ورکوي. خو بيا هم د ژباړې له لارې کېدی شي، موږ له نړيوالې پوهې او فرهنګ سره اړيکې ټينګ کړو، نور له خپل فرهنګ څخه خبر کړو او د نورو له هغه څخه خپل ځان. بيا هم استاد زيار د ژباړنې په برخه کې د کتنې وړ کار کړی دی، خو د ده ژباړه هسې ژباړه نه ده چې ګنې زموږ د ژبې پښتنی به ماتې کړي. ده چې له هرې ژبې څخه پښتو ته څه راژباړلي دي، ښه يې ژباړلي دي، په ښه پښتو يې ژباړلي دي، په معياري پښتو او سوچه پښتو. دا ځکه چې ژبه د ده رسمي ځانګه ده، دی په ژبه کې استاد دی. د هېواد پر لرغونو او اوسنيو خوارلسو ژونديو او نيم ژونديو ژبو يې څېړنې کړي دي او په علمي ډول پر الماني، روسي، انګليسي، عربي او نورو بهرنيو ژبو پوهېږي او بايد هم د ده په ژباړنه کې د ((خو)) ځای نه وي.

په ژباړه کې هر ګوره له هغو کسانو څخه زيات تېروتنه کېږي، چې په پردی او بيا په ځانګړي ډول پر خپله ژبه علمي لاسبری ونه لري. دا دی، دلته د استاد زيار پر ژباړيزو فعاليتونو رڼا اچوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زيار له خپل ژورناليستيک فعاليت سره سم په ژباړنه لاس پورې کړی دی، چې له **۱۳۳۵** څخه تر **۱۳۳۷** پورې يې له دري څخه او بيا راوروسته له انګريزي او الماني څخه راز راز موضوعګانې د مقالو او کتابو په بڼه په پښتو ژباړلې دي.

دلته د استاد د ژباړو يو لنډيز راوړم، خو بيا هم يادونه کوم، چې د ده د ټولو ژباړو موندل او سمهال يو ناشونی کار دی، ځکه چې ده له ډېر پخوا څخه په ژباړو لاس پورې کړی دی او لکه څنګه چې د ژورناليستيک فعاليت په برخه کې يې يادونه شوې ده، دمخکې کلونو د جريدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسينونه په کتابتونونو کې نيمګړي دي. د ده د خپلې وينا له مخې له دري ژبې څخه يې لومړنۍ ژباړې پر **۱۳۳۵** ل کال په انيس ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

له انګليسي څخه يې لومړنۍ ژباړه پر **۱۳۳۷**ل کال د هېواد په ورځپاڼه کې خپره شوې ده، چې د دغو کلونو د يادو شويو ورځپاڼو کلکسينونه اوس په کتابتونونو کې نه پيدا کېږي.

دا يې هم د لاسته راغلو ژباړو لنډيز:

طب او حکمت په اسلام کې:

((طب او حکمت په اسلام کې)) د هغه اثر نوم دی، چې استاد زيار پر **۱۳۳۲**ل کال کله چې د ښوونځي د يوولسم ټولګي زده کوونکی و، له پارسي ژبې څخه ژباړلی دی او پر **۱۳۳۷**ل کال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونې او روزنې موسسې له خوا د خپلواکې رسالې په توګه افسیت شوی دی، د مخونو شمېر یې څه د پاسه ۲۰ ته رسېږي.

د سره کوتل ډبر لیک:

د سره کوتل ډبر لیک یوه بله ژباړه ده، چې استاد زیار له الماني ژبې څخه کړې ده. دا ژباړیز اثر د علومو اکاډمۍ له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ پر ۱۳۶۹ کال له چاپه راوتلی دی، چې د مخونو شمېر یې ۱۰۰ ته رسېږي.

پښتانه او ورونه ملیتونه:

پښتانه او ورونه ملیتونه د دیموکراتیک المان د یوه ختیځپوهاند ((بورخارد)) اثر دی چې استاد زیار هغه په پښتو ژباړلی دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په ښکلې کچه او سکښت له انځورونو او عکسونو سره د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ په دولتي چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د نوموړي اثر متن ۹۲ مخونه لري او څه د پاسه ۲۰۰ عکسونه، انځورونه او نقشې لري. له دې پرته یې په ۱۷ مخونو کې ویې پانګه راغلې، یو مخ یې د تېروتنو سمونلیک او یو مخ یې نیولیک(فهرست) نیولی دی. د کتاب سرته په دوو مخونو کې په خپله د ژباړن یادښت راغلی دی. دلته د ده د پېژندګلوۍ لپاره ددغه اثر نیولیک راوړم:

مخنۍ خبرې مخګڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی: د اسیا ناسپړلې غوټې ۳
دویم څپرکی: پښتانه، تاجک او نورستانیان ۱۳
دریېم څپرکی: د غرنیو هېوادونو لرغونی مهال ۲۳
څلورم څپرکی: د زرتشت په هېواد کې ۴۸
پنځم څپرکی: د اسلام په څپان کې ۲۷
شپږم څپرکی: د افغانستان پر لوري لار ۸۲
اووم څپرکی: یوه ګرانه پاتمړې (میراث) ۹۲

دلته به د استاد له ژباړې سره د پېژندګلوۍ په موخه د دغه اثر له اووم څپرکي څخه **۹۵** مخ راواخلو:

((یوه ګرانه پاتمړې (میراث):

کله چې ((وسپنیز امیر)) پر **۱۹۰۱**م کال ومړ، افغانستان تر بخارا هم وروسته پاتې و، دلته د راپاتې دودیزې (عنعنې) ښوونې ترڅنګه اروپایي فرهنګ او پوهې پښې هومره ټینګې کړې وې. انګرېزانو هم د کرګري فیوډالي ټبرینو ډلو ټپلو په کچه (سطح) د خپل ((سرحدي ولایت)) پښتانه او د سویل بلوڅان له ځان سره وساتل.

د ړنګېدونکې قاجاري واکمنۍ ختیځ چې بلوڅو او پښتنو په کې ژوند کاوه، له هر راز پرمختګه لرې پاتې و. په دې توګه منځنۍ اسیا په یوه بد اکر (حالت) په شلمه پېړۍ کې پل کېښود، چې تاریخ یې په کې د نړیوال تاریخ هغه برخه راخیسته چې د جنګ جګړو او اړپېچونو له لاسه څیرې ویرې وه، دا هغه برخه ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپړنه یې زموږ د دغه کتاب له موخو (هدفو) څخه تېرې کوي او
هغه زموږ د شپو ورځو د جنګ جګړو د مخه تاریخ انځورول وو او
دا دی زموږ د پېړۍ په پای کې د خوشال خان هغه ارمان رښتیا ینه
مومي چې درې سوه کاله مخکې یې داسې انځورلی و:

ترمغولو پښتانه په توره ښه دي
که په پوهه پښتانه وای څه هوښیار

ولسونه چې سندو بلـه وکـا
پادشاهان ورته سجود کاندي اختیار

که نفاق که اتفاق که جهل پوهـه
د هر چا د خدای په لاس ده هره چار

دا چې نن سبا د هندوکش پرګنو له شاهانو سره نوره شلولې ده،
نو دا هیله غځونې کوي چې دوی به یو ځل بیا د خوشال خان شعرونه
په نوې مانا راواخلي...)).

بلنه:

بلنه د انګلیسي شاعر الفرید د شعر پښتو ژباړه ده، چې د شعر په
نیم ازاد کالب کې اچول شوې او دوه درې کاله وروسته د کابل
مجلې د ۱۳۴۳ل کال په ۳ ګڼه کې خپره شوې ده او په ((ګلکځونه))
نومي شعري غونډ کې یې هم راغلې ده. داسې ښکاري چې دا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار د ازاد شعر لومړی ازمېښتي بېلګه ده. دلته یې بشپړ متن وړاندې کېږي، چې د کابل مجلې د یادې شوې ګڼې ۴۷-۴۸ مخونه یې نیولي دي.

بلنه

پرېږدئ
پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور
راشئ یه د نړۍ خلکو
دا نغمې مه غږوئ نور
پرېږدئ
پرېږدئ
بدمرغۍ او ناخوالې چې تېرېږي
وروستۍ شپه د زاړه کال ده
ورته ګورئ سبا کېږي

❋ ❋ ❋

په ناوړه فکر مه ځئ
نوي نوي شیان واخلئ
د خوښۍ په شورو زوږ کې
نور په سر دا جهان واخلئ

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ېږدئ
ځئ پر خپله مخه
کال زوړ شوی اوس تېرېږي
رښتيا مل کړئ د خپل ځان
چې:
په دروا غ کلي ورانېږي

✵ ✵ ✵

پرېږدئ، پرېږدئ
چې تېر شوي
زاړه شوي
او ترې نه وينو هېڅ اوس
آ چې غلو پرېږدئ درومي
چې اوس خلاص شو له هغه اوس

✵ ✵ ✵

نور يې هېر کړئ
اخ و ډب د نيستمنانو، بې شتو پرېږدئ
پر ناسورو پرهرونو د همځېلو ملهم کېږدئ

✵ ✵ ✵

راشئ بس کړئ
د مړ ژواندي حال څه فکر مه کوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهيلو مه کړنګوئ نور

✵ ✵ ✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه کړئ
مه کړئ
یو د بل مخ ته ګوزار
خپلو منځو کې
راشئ وکړئ تل لپاره
ښه روزګار خپلو منځو کې

✵ ✵ ✵

په ښه خوی او ښو کړو وړو او
په خوږو پښتو خبرو
شئ راپورته په جګړه
د تورو تبو سره لرو
تنګ نظر کړئ لږ پراخه
له ښځای خوشې کارونو
نور مو ژوند په هوسایۍ کړئ
په زرو زرو کلونو

✵ ✵ ✵

د زرګونو کلو جنګ او
هم نفاق مه یادوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور
راشئ
یه دنړۍ خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نغمې مه غږوئ نور

(ګلکخونه، ۳۴-۳۷مخونه.

د کنېشکا د سره کوتل ډبرلیک:

دا د استاد زیار بل ژباړیز اثر دی، چې پر ۱۳۲۹ل کال د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په بشکلې قطع او صحافت د پوهنې په چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د افغان شوروي فرهنګي اړیکي (د ورزش په برخه کې):

له روسي منابعو څخه د استاد زیار ژباړه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۷ ګڼې په ۴۳-۵۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان شوروي فرهنګي اړیکي (د ورزش په برخه کې):

د استاد یوه ژباړه ده چې له روسي منابعو څخه شوې ده او د دوستۍ مجلې د ۱۳۲۲ل کال د ۲ ګڼې په ۵۲-۵۸ مخونو کې خپره شوې ده.

له انګلیسي ژبې څخه چې استاد کومې ژباړې کړې دي، د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۳۷ او ۱۳۳۸ کلو په ګڼو کې خپرې شوې دي، خو د یادو شویو کلونو ګڼې اوس په کتابتونو کې نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد بله ژباړه يو چيني داستان دی، چې يې د چيني اخځونو له انګليسي متن څخه په پښتو ژباړلی دی، چې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۳۹ او يا د ۱۳۴۰ کال په څو ګڼو کې خپور شوی، خو ما د اړتيا وړ دا ګڼې پيدا نه کړای شوې.

د واخي ژبې ټولنيز دريځ:

دا د فرانسي افغانپوهاند (شارل کيفر) د هغې وينا پښتو ژباړه ده، چې په الماني ژبه يې د ۱۳۵۷ل کال د تلې پر څلورمه د ژبو او ادبياتو په پوهنځي کې اورولې وه. په دې لکينه کې د واخي ژبې پېژندګلوي، له نورو ژبو سره د هغې اړيکې او همدارنګه د ژبې د جوړښت او څرنګوالي په باب معلومات ورکړل شوي دي. دغه ژباړه د وږمې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د هنري تندې د ماتولو لپاره چوپړ وهل:

دا د هغې ژباړې نوم دی، چې پوهاند زيار له يوې امريکايي خپرونې ((ريډر ډايجسټ)) څخه په پښتو کړې ده او د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لومړۍ ګڼې په ۳۳-۳۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د ساو ژبه په ختيځ افغانستان کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه ژبنۍ څېړنیزه لیکنه ده، چې د الماني افغانپوهاند گیورگ بودروس له خوا کښل شوې او استاد هغه په پښتو ژباړلې ده. دا ژباړه د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د ۲ گڼې په ۱۰-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

په زړه پورې خبرونه:

په زړه پورې خبرونه د پوهاند زیار هغه ژباړې دي، چې له الماني ژبې څخه په پښتو ژباړل شوي دي او د کابل پوهنتون (پوهنتو کابل) اوونیزې د ۱۳۲۲-۱۳۲۷ کلونو په ځینو گڼو کې خپرې شوې دي.

دغه راز د پوهنې مجلې د ۱۳۳۸-۱۳۴۰ کلونو په ځینو گڼو کې هم له بهرنیو سرچینو څخه د استاد زیار ځینې ژباړې خپرې شوې دي.

همدا رنگه یې د (گوند) لپاره له الماني او انگلیسي څخه ځینې ځانگړې لیکنې په پښتو ژباړلې دي، په تېره بیا د ۱۳۵۵-۱۳۵۷ل کلونو ترمنځ د گوند ((د ژباړې بورډ)) د غړي په توگه ((تاریخي ماتریالیزم)) په پښتو ژباړلی، چې یو نقل یې د ((انقلاب)) له راتگ سره له منځه تللی او بل یې له ځانه سره ساتلی دی او همدا ډول یې د گوند په سپارښتنه وخت ناوخت له ((واشنگټن پوست)) او ((زوید د ایجلند څایتونگ)) څخه یو لړ مطالب په پښتو او دري

(c) ketabton.com: The Digital Library

را اړولي دي. دغه راز يې يوه بله ژباړه د زېرې جريدې د **۱۳۶۴**ل او يا **۱۳۶۵**ل کال په يوه ګڼه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت (سریزه) لیکونکی زیار

د غرونو څوکې:

دغرونو څوکې کتاب د عبدالکریم پتنګ لـه خوا اوډل شوی او پر **۱۳۵۹ل** کال د کابل پوهنتون د هغه وخت د ژبو او ادبیاتو بشري علومو د پوهنځي له خوا خپور شوی دی چې په دربو مخونو کې یې د کتاب د ارزښت او د لیکوال د هڅې په باب د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

نومورکي مؤرخین:

نومورکي مؤرخین د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی، چې پر **۱۳۵۹ل** کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي لـه خوا چاپ شوی او پـه دوو مخونو کې پرې د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

د میا فقیرالله جلال ابادي فوايد فقیرالله:

دا کتاب د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد په سریزه، **تعلیقاتو** او **لغتنامې** پر **۱۳۵۹ل** کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي لـه خوا چاپ شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د پټې خزانې فرهنګ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو خزانې فرهنګ د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد یو ژبنی اثر دی، چې په هغه کې د پښتو خزانې د ځینو لغتونو څرنګوالی ښوول شوی دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی او د استاد زیار له خوا پرې په دوو مخونو کې یو یادښت کښل شوی دی.

د میا فقیرالله پېژند لیک:

دمیا فقیرالله پېژند لیک د پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی چې پر ۱۳۵۹کا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د پوهاند زیار له خوا په درېو مخونو کې یو یادښت کښل شوی دی.

د احمد شاه بابا د دېوان غورچاڼ:

دا د هغه کتاب نوم دی، چې د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد له خوا ترتیب شوی دی. په دې کتاب کې د احمدشاه بابا د دېوان د ځینو شعرونو انتخاب راغلی دی. دا کتاب پر ۱۳۵۷ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی او د پوهاند زیار له خوا پرې په دوو مخونو کې یادښت راغلی دی.

د چینیانو یونلیکونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب د عبدالکریم محب له خوا ژباړل شوی دی او د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی. په دې کتاب کې په دوو مخونو کې د پوهاند زیار یو یادښت راغلی دی.

دا لیکوال دا څېرې:

((دا لیکوال دا څېرې)) د هېواد د شاعرانو او لیکوالو تذکره ده، چې د ځوان شاعر او لیکوال افضل ټکور له خوا ترتیب شوې ده. دا اثر د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا پر ۱۳۶۶ل کال خپور شوی او د استاد له خوا پرې په څلورو مخونو کې یو یادښت راغلی دی.

مقدمه یی بر زبانشناسی:

د پروفیسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر له خوا لیکل شوی او د کابل پوهنتون له خوا پر ۱۳۶۳ل کال چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا په ۴ مخونو کې یوه پارسي سریزه کښل شوې ده.

زړه پانګه:

د دوست شینواري اثر دی، چې پر ۱۳۶۳ل کال خپور شوی دی او د استاد له خوا پرې په ۴ مخونو کې د (زړه پانګه د نوې پانګې د یوه بشپړاند ټوک په توګه) په نوم یوه سریزه کښل شوې ده.

د خوشال خټک فراقنامه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا پر ۱۳۶۳ل کال خپره شوې ده او د استاد له خوا پرې په ۲ مخونو کې يو يادښت کښل شوی دی.

د کوشنيانو ژبه:

د پروفيسور سيال کاکړ يو اثر دی، چې پر ۱۹۷۹م کال په کوټه کې خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۲ مخونو کې د (کوچنيانو ژبه) تر سرليک لاندې د استاد يو يادښت راغلی دی.

ټولنپوهنه:

دا اثر له الماني ښخه د عبدالروف خپلواک له خوا په پښتو ژباړل شوی او پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون د اقتصاد پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا يو تقريظ کښل شوی دی.

مينه نه مري:

د باقي بريال د شعرونو دويم غونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی دی. پر دې شعري غونډ باندې د (تلپاتې بريال او شعر يې) په نوم په ۷ مخونو کې د استاد سريزه راغلې ده.

پوځ د پېرېو په پوړيو کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د محبوب سنګر اثر دی، چې پر **۱۳۶۵**ل کال خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زيار له خوا يو يادښت کښل شوی و، خو له چاپه پاتې شوی دی.

پښتو روزنه:

د استاد عبدالروف بېنوا اثر دی، چې پر **۱۳۵۷**ل کال د پښتو څېړنو د نړۍ وال مرکز له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په **۲** مخونو کې د استاد زيار له خوا يو يادښت کښل شوی دی.

د غلام محی الدين افغان افکار او اثار:

د هغه کتاب نوم دی، چې پر **۱۳۶۰**ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپور شوی او په **۴** مخونو کې پرې د استاد زيار يادښت راغلی دی.

ستا د چم ګلونه:

((ستا د چم ګلونه)) د ښاغلي نصرالله حافظ د شعرونو مجموعه ده، چې پر **۱۳۶۵**ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا خپره شوې ده. پر دې مجموعه باندې د استاد له خوا په **۵** مخونو کې د (حافظ او د ده نظم او غزل) په نوم سريزه کښل شوې ده.

د افغان ياد:

د محی الدين افغان د شپېتم تلين د سيمينار د ليکنو مجموعه ده، چې پر **۱۳۶۰**ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپره شوې ده او د استاد زيار له خوا پرې يو يادښت کښل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شګې او ګلونه:

دا د صدیق کاوون د یوه شعري غونډ نوم دی، چې پر ۱۳۶۸ل کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی او استاد پرې یو اته مخیزه سریزه (ازمېښتونه او نوښتونه) کښلې ده.

د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس:

د ابراهیم عطایي اثر دی، چې د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د کوزې پښتونخوا په معاصر شعر کې د ملي او مترقي افکارو انعکاس:

دا د بریالي باجوړي اثر دی، چې د ماسټرۍ د پوهنلیک (تیزس) لپاره یې کښلی و، چې د استاد له خوا پرې یوه ارزونه کښل شوې ده. دا اثر تر اوسه پورې ناچاپ دی.

ادبي ژانرونه او مکتبونه:

دا د ډوکتور محمد ګل نورزي اثر دی، چې پر ۱۳۶۲ل کال یې کښلی او پر ۱۳۷۰کال د کابل پوهنتون له خوا افسیټي چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یوه اوږده ارزونه کښل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(A Camparison of Tani dialect with the standard Pashto)

دا د تڼيو د ګړدود په برخه کې په انګرېزي ژبه د سيد کريم شاه نېکمل د ماسټرۍ او پوهنملۍ تيزس دی، چې په ۱۳۶۷ل کال کې پرې دلاربنود استاد په توګه د استاد له خوا يو يادښت کښل شوی دی. همدارنګه يې د نوموړي د ترفيع لپاره يوه جلا ارزونه هم کښلې ده.

ګيتا نجلي:

دا د بنګالي لیکوال رابندرانات ټاګور د اثر پښتو ژباړه ده چې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا ترسره شوې ده. دا اثر پر ۱۳۳۶ل کال د راډيو د نشراتو د څانګې له خوا خپور شوی او استاد زيار پرې يو يادښت کښلی دی.

د لمر شغلو ته:

د لمر شغلو ته د کمال الدين مستان د شعرونو غونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی او د استاد زيار له خوا پرې يو ارزونه کښل شوې ده.

ارمانونه:

ارمانونه د حبيب الله زړه سواند د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۷کال خپره شوې ده. پر دې غونډ باندې د استاد زيار له خوا يوه سريزه کښل شوې وه، خو په مجموعه کې چاپ شوې نه ده.

نوي څنډونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي څنډونه د فاروق فردا د شعرونو غونډ دی چې لا تراوسه چاپ شوی نه دی. پر دې غونډ باندې د استاد زیار له خوا یوه سریزه کښل شوې ده.

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر:

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر دی، چې پر **۱۳۵۲**کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا چاپ شوی او استاد زیار پرې په انګلیسي ژبه یو یادښت کښلی دی.

تلوسې:

د برکت الله کمین د شعرونو غونډ دی، چې استاد زیار پرې یوه وړه سریزه کښلې ده. دا اثر پر **۱۳۵۲**ل کال خپور شوی دی.

خاوره:

د امین افغانپور داستاني غونډ دی، چې استاد پرې یوه وړه سریزه کښلې، که څه هم دغه کتاب پر **۱۳۲۷**ل کال چاپ شوی، خو سریزه له آره پر **۱۳۵۳**کال هغه مهال کښل شوې وه چې افغانپور غوښتل، دغه داستاني غونډ چاپ ته وسپاري. لکه څنګه چې په خپله په غونډ کې کمی زیاتی راغلی، نو پر سریزه کې هم وړنده بدلون او سمون راوړل شوی دی.

ډولۍ:

دا د پوهنمل خالق رشید داستاني غونډ دی چې پر **۱۳۲۸**ل کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی دی. استاد زیار پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه اثر یوه هر اړخیزه سریزه کښلې ده چې په هغه کې د پښتو پر اوسني داستاني بهیر هم یوه لنډه کتنه شوې ده.

همدارنګه استاد د عزیز رویش پر شعري غونډ په دري ژبه یوه وېړه سریزه کښلې ده. دغه غونډ پر ۱۳۶۸ل کال د کورنیو چارو وزارت د خپرونو په لړ کې له چاپه راوتلی دی. دغه راز استاد زیار یو ګڼ شمېر تقریظونه د (کتنه، ارزکتنه، ارزونه، یوه لنډه ارزونه...) په نومونو د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي، اقتصاد پوهنځي، انجنیري پوهنځي، د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ښوونې او روزنې او پښتو ادبیاتو پوهنځي د لوستلیکیو (درسي کتابونو)، علمي ترفیعاتو او د ماسترۍ پر اثارو کښلي دي، چې یو شمېر یې په کې په دري ژبه هم دي.

پر دغو ټولو لیکنو سربېره یې یو ګڼ شمېر ازادې او لیکلې راډیویي مرکې او ویناوې کړې، چې زیاتره یې چاپ شوې نه دي، چې زه یې دلته د څو بېلګو لنډه یادونه کوم.

راډیویي مرکې:

له ۱۳۵۱- ۱۳۵۳ کال پورې یې په ((مور او اوربدونکي)) پروګرام کې هره اونۍ یو ځل د ژبنیو مسالو په باب رسېدلو پوښتنو ته ځوابونه ویلي دي.

همدا ډول یې له ۱۳۵۱ل کال راهیسې تراوسه په ((کره کتنه))، بوډۍ ټال، ولولو او داسې نورو پروګرامونو کې لړ و ډېره په لیکنۍ یا ګړنۍ توګه برخه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تلويزيوني پروګرامونو کې يې د ۱۳۵۸ل کال له مرغومي څخه تراوسه پورې په ځينو ادبي او سياسي مرکو او ((ګرد مېزونو)) کې برخه اخيستې ده.

د کابل پوهنتون، د علومو اکاډمۍ او د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د ليکوالو انجمن او ژورناليستانو ټولنې په يو لړ علمي کنفرانسونو، سيمينارونو او سمپوزيمونو کې يې د ليکنو ترڅنګه ځينې ازادې ويناوې هم کړې دي.

همدا راز د ژوندون او هنر مجلو، هېواد، انيس او کابل ټايمز ورځپاڼو او ځينو نورو مهالنيو خپرونو په ګرديو مېزونو او مرکو کې يې برخه اخيستې ده. د ((يوې يوازينۍ، بشپړې، نګه او کره ليکنۍ پښتو)) په برخه کې يې له ۱۳۵۱ کال څخه تراوسه پورې د مخامخ خبرو اترو، لکچرونو او ويناوو له لارې د باختر اژانس، راډيو، تلويزيون او د هېواد د زياترو مهالنيو چاپي خپرونو پښتو ليکونکو او ژباړونکو ته وخت پر وخت لارښوونې کړې دي.

پر ۱۳۶۲کال يې د اساسي قانون، ملي سولې او پخلاينې په تبليغ کې کارنده ونډه اخيستې او په کابل او ننګرهار کې يې په يو لړ کولکتيفونو، فرهنګي، علمي او ټولنيزو سازمانونو کې ويناوې کړې دي.

همدا راز يې د افغانستان د سولې، پيوستون او د دوستۍ سازمان د رئيس او مرستيال او د ليکوالو د ټولنې د استازي په توګه په بېلابېلو سياسي ادبي او ټولنيزو غونډو کې ويناوې اورولې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هېواده د باندې:

۱- پر ۱۳۴۹ کال چې په سویس کې یې د لوړو زده کړو وروستۍ شپې ورځې تېرولې او په خپل هېواد (افغانستان) کې یې د وچکالۍ له کبله سخته ولږه رامنځته شوې وه، د سویسیانو د انساني مرستو او خواخوږیو د هڅونو لپاره یې د برن ښار په یو کلیسا کې ګڼو لمونځغاړو ته په الماني ژبه لیکلې او ازاده وینا کړې ده.

۲- د ۱۳۵۹ل کال د غبرګولي پر درېیمه یې د افغانستان د سولې او پیوستون د سازمان د مشر او فوق العاده استازي په توګه په هغه نړۍ واله غونډه کې په انګلیسي لیکلې وینا اورولې ده چې د ناپییلو هېوادونو د غورځنګ د پنځه ویشتمې کالیزې د نمانځنې لپاره د سریلانکا په مرکز کولمبو کې جوړه شوې وه.

۳- د ۱۳۵۹ کال د تلې پر اتلسمه یې د افغانستان د سولې او پیوستون د سازمان د پنځه کسیز هئیت د مشر په توګه د مجارستان په مرکز بوداپست کې د صنفي اتحادې یوې غونډې ته دوه ساعته اوږده وینا کړې ده.

۴- د ۱۳۶۰ل کال دوري له پنځمې تر اتلسمې یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د رئیس په توګه د هند د اتلس ورځني سفر په ترځ کې د ډیلي پوهنتون، جواهر لال نهرو پوهنتون، پنجاب پوهنتون، حیدراباد پوهنتون او ممبیي پوهنتون او ځینو فرهنګي موسسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سازمانونو د کتنې پر وخت ویناوې او مرکې کړې دي. د دغه سفر یو گزارش یې هماغه مهال په هېواد ورځپاڼه کې هم خپور شوی دی.

۵- پر **۱۳۶۵** او **۱۳۶۰** کال یې د شوروي اتحاد د علمي او فرهنگي سفرونو په ترڅ کې د اذربایجان په راډیو او د ازبکستان په تلویزیون کې خبرې اترې او مرکې کړې دي او دغه راز یې د ((شوروي ادبیات)) او ((نوویستي)) له خبریالانو سره یو لړ مرکې کړې دي.

۶- د **۱۳۶۵** کال د زمري میاشتې پر شلمه یې په برلین کې د المان دیموکراتیک جمهوریت د متحد سوسیالیست گوند خپرنې اورگان ((نوایزددایچلند)) پازوالو ته د افغانستان د وخت د بدلونونو په باب په الماني ژبه یونیم ساعته لکچر ورکړی دی.

۷- د المان متحد سوسیالیستي گوند په یوولسمه کنگره کې یې ((د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې)) د افتخاري خبریال په توگه گډون کړی دی، چې د ۱۹۸۲م د اپریل له ۱۸-۲۰ د برلین په جمهوري ماڼۍ کې جوړه شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

لکه څنګه چې ښکاره ده او موږ هم د مخه ورته ګوته ونیوله، د پوهاند زیار د لیکنو شمېر پرته له ځانګړو اثارو (۱۱۰۰) ټوټو ته رسېږي او کېدی شي له دغو څخه لا زیاتې وي. استاد زیار خپلې دا لیکنې له ۳۰-۳۵ کلونو راهیسې په هېواد او بهر کې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني ژبو د بېلابېلو مهالنیو (چاپي، راډیویي او تلویزیوني) خپرونو له لارې خپرې کړې دي. د دغو لیکنو یو شمېر مې د خپلو نژدې ملګرو او په خپله د استاد په مرسته پیدا کړې، هغه هم په ډېره ستونزه، هغه جریدې، مجلې او ورځپاڼې چې د علومو اکاډمۍ، عامه کتابتون او د کابل پوهنتون په مرکزي کتابتون کې موجودې وې، پوره پوره مې ورڅخه ګټه واخیسته، چې یو اوږد زماني واټن یې ونیو، خو بیا هم زه په دې بریالی نه شوم، چې د استاد زیار یو لړ چاپي لیکنې له اخځلیک سره دلته راوړم دا ځکه چې په کتابتونونو کې د ډېرشمو کلونو د جریدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسیونونه نیمګړي دي او په تېره بیا د هېواد ورځپاڼه چې ۳۷-۴۳ کلونو پورې په کې د خبریال په توګه د استاد ډېرې لیکنې او راپورتاژونه خپاره شوي دي او د ځینو خو لا هېڅ نه شته. استاد زیار د خپلو چاپي لیکنو یو اخبار هم له ځانه سره نه دی ساتلی. زه له ځینو نورو لیکوالو سره چې ځانګړي کتابتونونه لري هم په تماس کې شوم، له هغوی سره هم زما د اړتیا وړ مواد نه وو. نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه مې ونه شو کړای، چې د پوهاند زیار ټولې چاپي لیکنې دلته راوړم.

دا دی دلته د هغو جریدو، مجلو او ورځپاڼو یادونه کوم چې د استاد د لیکنو یوه زیاته برخه په کې خپره شوې ده، خو په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي او په یوځايي ډول یې موندل ډېر زیات زماني واټن غواړي او ځینې بیا هم ښایي هېڅ پیدا نه شي:

۱- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۲- د (هېواد) ورځپاڼې د ۴۰-۴۱ او ۴۲ ځنې اړتیا وړ ګڼې.

۳- د اصلاح ورځپاڼې د ۳۵-۴۳ کلونو ګڼې.

۵- د ننګرهار ورځپانې د ۴۳ او ۴۴ کلونو د حمل او ثور د میاشتو ګڼې.

۶- د (پکتیا وړانګه) ورځپاڼې د ۴۲ کال ګڼې.

۷- د (پلوشه) مجلې د ۵۲-۵۷ کلونو ګڼې.

۸- د ژبې جریده د ۳۵ کال ګڼې او ځینې نورې اړتیا وړ ګڼې.

۹- د مېرمن مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۰- د (پوهنتون کابل) اوونیزې د ۱۳۶۶ کال ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۱- د کابل پوهنتون خبرونه د ۱۳۳۸-۱۳۴۱ کال ګڼې.

۱۲- د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۴۱ کال ګڼې.

۱۳- د کهول مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۴- درفش جوانان اوونیزې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۵- د حقیقت سرباز جریدې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۶- د (ننداره)) مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما په خپله دغه څېړنيزه ليکنه کې له خپل واک و وس سره سم هڅه وکړه، چې د استاد زيار پر اند وژوند او فرهنګي شخصيت، د لاسته راغلو اخځونو او توکونو له مخې رڼا واچوم، خو بيا هم هاغسې چې ما غوښتل او ښايي نور يې هم وغواړي، ونه شو کړای او ډېر څه نا سپړلي او ناجوت پاتې شول. له دې کبله مې غوره وګڼله، په خپله له استاد زيار سره هم يو لړ خبرې اترې او مرکې وکړم، چې ګوندې له دغې لارې زما د څېړنې پاتې تشې او نيمګړتياوې څه ناڅه بشپړوالی او کره والی ومومي. دا هم زما پوښتنې او د ده غبرګونې:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زيار! ما خو ځايه ستا د ژوند ليکونو په ترڅ کې چې ستا د چاپ شويو کتابونو پر دوتنو (پښتيو) او ژوندون مجلې د ۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څېړنيزو، ژباړيزو او زېږندويزو (تخليقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او د ليکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوی دی، خو زما د لړو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، مګر ستا د بېلابېلو ليکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو د کلکسينونو د نشتوالي او نيمګړتيا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو ليکنو(مقالو) شمېر هم زياتره په ژورنالستيک فعاليت پورې اړه لري او په تېره بيا دا چې له ۱۳۳۸ څخه مې تر ۱۳۴۵ پورې د هېواد ورځپاڼې د خبريال په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زښتې ډېرې لیکنې خپرې شوي، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسینونو نشتوالی او نیمګړوالی یې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسیونونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د مننې سرخوځاوه، ځکه ښه مې په یاد دي چې د ۱۳۳۸ کال له ژمي بیا د ۱۳۴۱ کال تر پایه د هېواد ورځپاڼې یوه ګڼه هم بې زما له لیکنې خپره شوې نه ده. ان دا سې وخت راغلی چې په بېلابېلو پورنومو (لکه مزینه وال، اخترخېل...) مې په کې تر درو لیکنو هم خپرې شوې دي: یو راپورتاژ، یوه مرکه او یا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه یو ښاري خبر خو به مې بې نومه هم په کې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې یوازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ لیکنې خپرې شوې وي، نو یوازې مې په نوموړو درو کلونو کې د ژورنالیستیکو لیکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنیو کې هم لږ تر لږه ۵۰ لیکنې ورسرباري شوي دي او دغه راز ژورنالستیک فعالیت مې لږ و ډېر تر دې دمه رارسېږي.

زه دا باېې نه وهم چې ګوندې زما ټولې ۱۱۰۰ لیکنې دې یو مخیزه علمي او څېړنیزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځینو هغو لیکنو هم غبرګون (دوبلکیت) موندلی چې په علمي سیمینارونو او غونډو کې مې اورولې او بیا وروسته په اړوندو غونډونو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او یا لکه ژبنۍ هغه چې یوه زیاته برخه یې په (لیکلار) او (ویې پوهنه) کې راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور واړه واړه مطلبونه لکه سريزې، يادښتونه، کتنې، ارزونې يا تقريظونـه هـم پـه پـورتني شـمېر کـې راځـي چـې پـر ځينـو علمـي تيزسونو، څېړنيزو اثارو، پوهنتوني لوستليکيو (درسي کتابونو) او يـا شـعري او داسـتاني غونـډونو مـې کښـلي دي او دا هـم بايـد ووايم چې زمـا د ليکنو شـمېر پـه دوه مخکې کلو اړه لـري او نـورې ليکنې مې همداسې روانې دي.

هوګـوره، زمـا ادبـي زېږنـدويې (تخليقـات) تـر نومـوړي شـمېر د باندې دي چې تا هم ورته ځانته جلا څپرکی ورکړی دی.

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ريکارډ)) خبره ښايي پر ځينو کسانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب مو څه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېړه نه دی)) ترڅو چې پوهاند حبيبي ژونـدی و، دا حق مـې ځانتـه نـه ورکـاوه، ځکـه هغـه د يـوه افغـاني ليکوال او پوهاند پـه توګـه پـه ټول افغـاني فرهنګـي تـاريخ کـې نـه يـوازې د مقـالو او کتـابونو د څومره والـي لـه پلوه يـو ملـي ريکـارډ ټينګ کړی و، بلکې پـه ځينـو علمـي څانګو، لکـه تـاريخ ليکنـه او مـتن پوهنـه کـې يـې څرنګـوالی (کيفيت) هـم پـه برخـه و. خـو تـر ده وروسـته پـه ټولـه پـازوالی (مسـووليت)، پـه نـورو مړو او ژونـديو ليکوالو او څېړنوالو کې پـه څه دپاسه ۱۳۰ خپلواکو اثـارو او ۱۱۰۰ مقـالو سـره ځـان د ((ملـي ريکـارډ)) څښـتن بـولم، کـه څـوک يـې نـه منـي، ((دا ګـز او دا ميـدان))، ((کـه شـپه تيـاره ده، منهې پـه شـمار دي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتـابي)) اثـارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ۱۰۴ ټوکه هغه ډګر څېړنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي چې د هېواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړې دي او د چا خبره یوازې څېړنیزه او دیتایي بڼه لري، همدا سې مې څرمه (ضمیمي) فولکوریکي څېړنې هم دروا خله ! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم چې ما د دغو اومو توکونو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هم هغه مهال کارنده برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوګنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژ ردار او دوکتور شارل کیفر سره پرځای کړې ده او هر ټوک به یې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راووځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې په خپل ځای کې څرګندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنیو دیتاوو څخه تل ګټه اخیستې او زما د ژبنیو او فولکوریکو څېړنو یوه غوره سرچینه بلل کېږي.

که ځینې را سره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لګي، نه یې ته خوله ترلای شې او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې ګوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه نابانديوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړې غورځنګ او بیا نه ایلېدونکې انتقادي لوښې سره یې لري. له اروانباد استاد حبیبي سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي، چې ته د ځانګړي سياسي او فرهنګي تګلارې له کبله تل ((چپی)) پاتې شوی يې او همدا ناړامه او نه ايليدونکی چپې دريځ دې د لوړو دولتي څوکيو لپاره خنډ ګرځېدلی دی، ايا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زياته کړم، کله چې په ناڅاپي توګه يوې لوړې څوکۍ ته رسېدلی هم يم، د همدغه دريځ له کبله ترې نه يوازې بېرته ژر لرې شوی يم، بلکې جزا مې هم ليدلې ده، يا زندان ته تللی يم او يا بهر ته. د خپلې ګروهې او دريځ، يا په بله وينا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسيپونو) د څوکۍ، بلکې د ژوند پروا مې هم ساتلې نه ده. زه به هېڅکله دا سې شرايطو ته سر کښته نه کړم چې زما د ځانګړې سياسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دريځ په بيه پرېوځي. ښايي ډېر فرهنګيالان لړو ډېر دغه راز نه ايلېدونکی دريځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چاته مې شک او خرخشه پرې ايښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند د رښتيني ځېرې په ځلونه کې زما ناړامه او بې پروا ((زړورتيا او رښتينتيا)) بس دي چې د وخت واکمنان راباندې کومه پوړۍ او څوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ويلي دي ((ليکوالي زما د ژوند يو نه جلا کېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتيايي حالت ښه برېښي، ايا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پايه پورې پر ځان ومنئ!؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: هسې خو هر څوک دا هیله لري، په پوره روغتیا سره یو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نیمګړې هیلې او ارمانونه د بري تر بریده ورسوي، مګر له ما سره د روغتیا او ژوند اوږدتیا هیله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ ساه پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بیا یې د جهاني فرهنګ تاریخ ته وسپارم.

هو ګوره، له دې سره به زما ټوله کازمني (ازمندي) خړوبتیا ونه مومي او غواړم د دغه اوډوني (تدویني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنیزو، ژباړیزو او زېرېندویزو) ډګرونو کې هم خپل نه ستړي کېدونکي کار و زیار پرمخ یوسم. په ځانګړي ډول په ناپیلې (منثورې) زېرېندویزې برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او یادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کور ناستې سره ورته د لنډ، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتاینه وبښم، هغه هم په دې آړ (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتو لیکني معیار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنګ یو غوځ بشپړتیایي پړاو ته رسولی وي، د اګاهانه او نا اګاهانه ((مخالفینو)) غوږونه دې کاڼه وي.

۵- پوښتنه: ځیني کسان وایي: ((استاد زیار په خپله علمي-ادبي او همدارنګه سیاسي تګلاره کې له ښندې (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وایې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: په يوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني ټولنه کې هر نوی ټولنيز او فرهنګي بدلون او غورځنګ هرومرو له نابانديو سره مخامخېږي او ذهنيتونه راپاروي که به څه هم د دغې نابانديو او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده او نالوستې پرګنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي ګټو په پار د دغو پرګنو له ساده ګۍ او نالوستۍ ناوړه ګټه اخلي. د ساري په توګه د ثور اوښتون ضد پارونې له آره له همدغه راز شاتګ پالو او ځانساتو ((روښاندانو)) څخه سرچينه اخلي او فرهنګي بدلون يا اوښتون خو چې د ټولنيز اوښتون يو نه جلاکېدونکی ټوک بلل کېږي، بيا په ځانګړي او سيده ډول د همدوی په خپل لاس له خنډو ځنډ سره مخامخېږي. له کلو راهيسې چې ما د ((پښتو ليکني معيار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راګومارلې دي، د وخت د پښتو ټولنې ټيکه والو راپسې د مخالفت بيرغ راپورته کړی او هماغومره پلويان يې د ځان ملګري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملګري کړي دي. نو دا څرګنده وه، چې هغوی دغه غورځنګ د خپلې ټيکې لپاره خطر انګېره او څه يې چې له لاسه کېدل، ډډه يې ترې ونه کړه.

د دوی همدومره پروپاګند بس و، چې د ((ژبني معيار)) جاج له ((ژبني تصفيې (پيوريزم))) سره په سپسته يې توګه ګډ کړي او د وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اګاهانه يا نااګاهانه زما او زما د لارويو پر ضد راوپاروي. (ددغې ربړې په باب زما اړوندې ليکنې او کتابونه هم په پام کې ونيسئ، همدا سې د نوي او ازاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر هاندو هڅې هم درواخله چې په را وروستو څو کلونو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته یې ګورې چې تر پایه پورې مې څومره ځوان استعدادونه ملګرتیا کوي او یوازې څو زوړ خوښې مې مخې ته دربرې. د پښتو ټولنې د وخت ټيکه وال چې له لرو ډېر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ ته په میراث پاتې دي، سره له دې چې له شعر او شاعرۍ سره دومره سرو کار هم نه لري، خو بیا هم له دغو زوړ خوښیو سره خپل پخواني ګروپونه (کمپلکسونه) ګډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وایې، نور به راته څه وو ایي. په سیاسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بیا هم تر بل هر چا زیات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سیاسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ما سره او خپله د ((اپولوتیستانو)) په توګه د خیر پر غونډۍ کېني. پاچاخان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سیاسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نیولې وه، بیا هم ګوډاګیانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه یم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو دیموکراتیک ګوند)) غړی پاتې شوی یم او د دوران سازې ایډیولوژۍ یو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې یې په بېلاریو پیل وکړ او زه یې هم په زندان وسپارلم. تر شل میاشتني زندیو او زندانونو وروسته چې د ګوند شړل شوې څانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) څانګې سره یې په سمه سمیا (فیفټي- فیفټي) کې دربیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلې نیم بند یووالی وکړ، زما پر سترګو هم یو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخیسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې یوه نیمه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچمیانو د ((امینیانو- تره کیانو) ضد سیاست د ټولو پښتنو پر وړاندې راواخیست او د انتي پشتونیزم او پرو تاجکیزم بازار یې تود کړ. ما ولیدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه اشه ښه ده نه ګله، دوی دې وخوري یو تر بله)) او په برلین کې مې د استادۍ په پلمه خپله استوګه غوره وګڼله. پر ۱۳۶۵ل کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجیب د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته څپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسته د شتو ټولونې سیالي د بډو او چور، غلا او خیانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان په خپله د مشرتابه د غړیو له خوا شورو زور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمونو کې شریکېدل وبرېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مګر د ((ایډیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوی به مې د ژوند ترپایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر و ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توګه په سیاست پورې تړلی بولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی چې ستا لیکلار ډېره ګرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تر کوم ځایه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما په خپله د ((یوې، یوازینۍ، نګه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا په لنډ ډول ((معیاري پښتو)) غورځنګ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پښتو یوه څرګندویه بېلګه وي او جوته ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو غوندې یوه لنډه تنګه سیمه ییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو، تاریخي متنونو او نویو رغاونو استازي کوي او یوازې په سلو کې پنځه ویشت پورویيونه (دخیل لغات) را اخلي. ځکه د نورو سترو نړیوالو ژبو غوندې د معیاري پښتو لیکلار هم باید پر جوړښتي (ګرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالي ولاړه وي. دا هم باید ووایم چې ددغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د دښنه یم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا هم کېدی شي، د انتقاد لپاره پلمه شي خو دا پلمه هم بې سرو بوله ده په دې چې هنر زېږونه له ګزارش سره همدا تو پیر لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسې شا او ځینې لا مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه مې چې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتینی پرمختللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غور ځنګ بې ګټې نه وي او جوته ده چې هر راز ناباندي يې بې ځايه او بې ګټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل را ياد کړم، بل ورته ځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي.)) هيله ده چې زما دغه غبرګون ته په خپله ((افراط)) ونه بولې.

۸- پوښتنه: ستا په نظر د يوه ليکوال هغه هم ستا غوندې د يوه ستر ليکوال لپاره په سياست کې سيده ګډون ښه برېښي او که څه ډول؟

ځواب: که يو ليکوال او بيا اديب غواړي، پرګنو ته لار پيدا کړي او ټولنيز ګرانښت او منښت يې په برخه شي، بايد د خپلې ټولنې په پرمختللې مبارزه کې کارنده ګډون ولري او لا هڅه يې تل دا وي چې په مخکښانو کې يې ځای ونيسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((ادب د ژوند لپاره)) په خپله سياست دی. دا خبره چې ځينې ليکوال وايي ((له سياست سره کار نه لرو يا مو سياست نه خوښېږي)) په خپله يوه سياسي خبره ده. دا سې کسان هم له سياسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو يوه سياسي لار او تګلار لري او په کړن کې ليدل شوي دي، چې تل د پرمختللي سياست او مبارزې په مخالف سنګر کې ټيکاو لري او د دې لپاره چې د خپل ارتجاعي سياسي دريځ د پټولو هڅه يې کړې وي، سياست او ادب سره نه پخلاکېدونکی بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی يا داستان، ننداريک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، کـه فلمليـک، هرومـرو يـو سياسـي، يـا پـه بلـه وينـا يـو ټـولنيز ارمان او پيغام لري، خو که دغه ارمان او پيغام يو خوا لـه لـه هنري ارمان سره اخښلی را اخښلی وي او بل خوا د ټولنې لـه پرمختـګ او پرمختيايي بهير سره سمون ولـري، داسې چې د اندو جاج (فکـرو مفهوم) له پلـوه پـوره ژور او د ژبنـۍ او هنـري جولې لـه پلـوه لـه يـوه ښـکلاييز خونـد او راکښـون څخـه ډک وي او لـه دې سـره سـره يـې د انسـاني ټـولنې او ژونـد پـه انځورنـه او ځلونـه کـې پـوره رښـتينولي نغښـتې وي، هغه زېږندې به په رښتيا سره منښت او ګرانښـت ولـري او له دې سره به يې زېږندوی هم له دغه وياړ څخه برخمن وي.

د نـړۍ نوميـالي شـاعران او ليکـوال تـل پرمختللي او جنګيـالي وي. دلته د سيده او ناسيده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګونـدي غړيتـوب وي، نـو ((شـنې پـه غـلا نـه چيچـل کېـږي))، د يـوه تـش ((اپولوتيست)) ليکوال يا په بله وينا د يوه ارتجاعي دريـځ ليـد تـوګې او نـړۍ ليـد لرونکي ليکـوال پـرمخ د پرمختـګ ورشـو ډېـره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لر ليدونه په مـخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غونـدې يـې منـډه تـر مـړوي پـورې وي)) او بس.

۹ - پوښـتنه: ځينې کسـان وايـي چې ((د اسـتاد زيـار د پښـتو پالنې روحيه د ده له سياسي تګلارې سره ټکر خوري)) سـتا پـه انـد دا خبره سمه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې له کوم ناپښتو مليت يا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنيز او فرهنګي پرمختګ په ګټه ده او له بلې خوا زما له سياسي تګلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لګوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته ليدل کېږي، آره (منشا) يې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو يا ګونديانو او ناګونديانو سره ده چې پښتنو ته د مشر ورور يا اکثريت په سترګه نه ګوري، کاشکې دوی له ما سره، نه يوازې د مارکسيستي- لينيستي آرونو (اصولو) له مخې، بللکې لږ تر لږه د ټولمنليو نړيوالو آرونو پر بنسټ استدلال کولای، هسې بې آرو بې دليله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنګه چې څرګنده ده، ته د نورو ټولو مخينه والو او ازمېښتکارو ليکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او ليکوالو سره زيات نږدېوالی او لورېينه لرې او له همدې کبله در نه ډېر ګڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې ليدلې او تر اوسه يې لا ګورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښی پاتې شم او د ((زوړ)) د خوشالونې په بيه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخيستی، چې تل يې پر خپلو ((زړو)) ټينګار کړی او د نوي پښت د نوښتونو پر ضد درېدلي، يا په بله وينا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نيستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويني. دا سي زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان يې ورته بايد وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پايلې ته رسېدلی يم چې نه يوازې ځوانانو ته په کمه سترګه ونه ګورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته يې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زياته ده، ليکنې ورسموم او سمه لارښوونه يې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې ګران يم، لکه څومره چې دوی پر ما ګران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو خيال، هيله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدې او په دې ډول به تر مرګه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند وهڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه ددې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښې زاړه دې رانه خوښ وي يا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د ګور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره يې بې ګټې اندونه او ازمېښتونه هم يوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان يوه ويړه راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو ليکوالو او فرهنګيالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزيابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنګه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر پر اوس وخت څه ډول دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کار ډېر کوم او له دې سره مې ورځنۍ اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمې خیال دومره نه ساتم، تش همدومره بو بچت هومره په پام کې نیسم چې زما او زما د کورنۍ غړیو کومې نابېرې پېښې ته ځواب وویلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه ، بلکې د فرانسیانو لپاره خوښوم، لکه چې وایي: ((المانیان د دې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسیان د دې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتیایي حالت ډېر ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکارې او د همدغې روغتیا په برکت دې په **۳۵**-**۳۲** کلن لیکوالي ژوند کې دا دومره کار کړی دی، نو که همدا سې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولرې، کله دې دا هیله هم په زړه کې غځونې کوي، چې په لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وایي: ((نړۍ په امید خوړل کېږي))، نو زه هم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ د ننه له یوه امید سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي بري او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په تاریخ کې نوم په غټو تورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د یوه روغتیایي اوږده ژوند پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه توګه تر ډېرو همزولو ځوان پاتې یم. زه د بې خرته دماغي کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګه جسمي کار او ورزش، پلي ګرځېدل او هوسايیز پروګرام او بیا سم او ارام خوب او وړنده خوراکي رژیم هم له یاده نه باسم د سویس شپږ کلنې تحصیلي استوګنې زما د مادي او مانیز ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چې هغه هم د څرخي زندان یو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بیا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او اندېښنو زغم مې د رواني تلقین له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوړو)) په پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم. زما زیات شعرونه له همدغه تلقین څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سر ترپایه رنځ او کړاو، درد او څړیکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زیار زړېږي))

زه په زیار لوی شوم، په ناز زړېږم

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وایي، د لوړ استعداد او ذکاوت خاوندان، یا په بله وینا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زیاتره نارمل نه وي، یا په ډاګه ووایم له نبوغ سره یو راز لېونتوب هم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ایا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي بریاوې د همداسې لوړ استعداد یا ((نبوغ)) ښکارندویي نه کوي او دویم دا چې که دا خبره سمه وي، نو ستا ځینې ناړامۍ او نه سازښتونه یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول (لېونتوب) نه ګڼل کېږي او باور لري چې ته هېڅ راز جسمي او رواني یا دماغي ناروغي نه لرې؟

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد، ذکاوت یا نبوغ دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نه کوم، زما د ذکاوت کچ و مېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې وو ړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورسي. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نا رسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې ګاللی دی، که نه کله کله د بې پروایۍ او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره ګي بایللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروح د شننې له مخې) او له همدې کبله چې له هرڅومره ګرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایله (نتیجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توګه حل کړم او هرو مرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلې ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږې وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېوزلی او بدويت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهيسې پوه شوی يم چې ښي غوږ او کينه سترګه مې کمزوري دي او له دې سره متې پر دې هم ورسېدم چې دا دومره عمر او بيا د زده کړو په بهير کې هرومرو زيانمن شوی يم او ډېر څه مې چې بايد لاسته راوړي وای او ژر مې لاسته راوړي وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پياوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پېژې د څوکې يو څه کږوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه ځيرتيا سبب شوی دی. زما نه ژبورتيا هم ښايي د پاسنيو طبيعي او کسبي روغتيايي نيمګړتياوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په ګړنيو ازموينو کې تل پوره نومرې نه دي اخيستې او په ليکنيو (تحريري) هغو کې مې بيا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وينا په ليکنه کې ځان ډېر پياوړی ننګيرم که دا خبره سمه وي چې د هر چا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره همغومره د لېونتوب لوړوالی هم وي، نو کېدای شي، دغه غبرګ وياړ زه هم ولرم. خو رښتيا رښتيا دا ده چې زه ټول فرهنګي او علمي بري او برياوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تويونو ييبره بولم، زه دلته د نوميالي مخترع اډيسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب يې د يوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه:

((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې تويونه اړه لري او يوازې يو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانپېژندنې

(Autobiography)

د ځانپېژندنو ثبت د لیکوال د ځاني، ټولنیز، سیاسي او فرهنګي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بیا دا چې دا پېژندنې په خپله د لیکوال په قلم ثبت شوي وي. دا لیکنه یا ځانپېژندنې، چې دلته یې لولئ، پوهاند استاد زیار په خپل قلم لیکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشریح کې ډېره مرسته کوي.

کله چې سړی د همېشه بهار ننګرهار له منځي جلال اباد څخه مخ پر سویل یو د پرش څلوېښت کیلومتره د مزینې په بڼه سکلې او سمسوره دره کې پورته ولاړ شي او د سپین غر شنې لمنې ته ورنژدې کېږي، په هر نیم کیلومتري واټن کې یوې لویې ویالې ته رسي چې لوی لوی کلي او لوړې برجورې کلاوې، شنې کروندې، بڼې د بېرې او ښېرازې باغچې وربادې لکه د مرغلرو لړ پرله پسې پرتې دي. دغه ویالې له پسرلي نیولې، د اوړي تر وروستیو شپو ورځو له مست څپاند ((مزینې)) رود څخه د لویو لویو دودیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندونو له لارې اوبه را اخلي او ډکې بهېږي او بيا وروسته يې د چينو او کارېزونو نرۍ نرۍ اوبه ځای نيسي؛ له همدې کبله يې د لرنيو (وروستي ورخو) برخو منګني کښتونه د برنيو (سر ورخو) هغو هومره ګڼ سمسور او ښېرازه نه وي- مزينې رود له خپلې ښکلې او اوږدې درې سره د سپين غر له هغو سويلي سر درو څخه سرچينه اخلي، چې د شينوارو او خوګيانو ترمنځ تېرنی او اداري بريد جوړوي او شمالي هغه يې د کورمې سيند سرچينه؛ د مزينې رود پر نويو اوبو (باريکاب) باندې پر کابل سيند پای ته رسي.

دغه رود له کوټ او چپرهار هغو سره د ((روداتو ولسوالۍ)) رغوي چې لومړی ترې په ((تور راغه)) او دويم ترې په ((سپين راغه)) جلا کېږي.

د همدا سې يوې ويالې له سر ورخ څخه پر شمال د ((اخون کلی)) د کلاوو لړۍ رانښلي چې څلورمه يې د ملک ميرسيد کلا نومېږي او ځينې يې د ملا رحمت الله کلا هم بولي، ځکه د دوارو مخورو ترمنځ سمه پر دوو برخو وېشل شوې او دواړه يو برابر اړوندان او ګاونډيان لري. دغه کلا تر ټولو هملړو کلاوو ډېره لوړه او برجوره ده او مخه يې د تلبهاندې ويالې له کبله تل په شنو کروندو، بڼو دېرو او بڼکيو ښکلې او ښېرازه برېښي. د مزينې رود منځ لار چې اوس سړک شوی دی، د دغې کلا له سويلي اړخه تېرېږي.

زما مور وپلار تر يوه لانجمن واده دولس- ديارلس کاله وروسته له يو زوی لور سره له پاسني حصارک، ميدانک او بيا روغانيو څخه دغې کلا ته رالېږدېدلي وو او د ملک ميرسيد د ګاونډي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه يې په يو خونيز کور کې استوګنه غوره کړې وه، چې له ځارويو سره په کې يوځای اوسېدو. زه د خپلې مور د وينا له مخې په همدغه کورګي کې د **۱۳۱۵ل** کال پر دويمه يا دريمه مياشت زېږېدلی يم، چې د صفرې له مياشتې او د مندتو (زردالو) له موسم سره يې سمون درلود؛ دا ځکه چې دغه تازه راوتې مېوه يې راباندې وېشلې وه دا هغه شپې ورځې وې چې زما د دوو خويندو ترمنځ يوازينی اووه- اته کلن ورور د کوي د ناروغۍ له کبله له نړۍ څخه تازه سترګې پټې کړې وې. له دې لامله زما زېږېدنې دغې کوچنۍ کورنۍ ته نوې رڼا وبښله او له ټولې ښوزلۍ سره سره يې د ناز او هوسايۍ په غېږ کې رالوييدلم او په مينه مينه يې پاللم او روزلم. پلار به مې په هر اختر کې په ښايسته کاليو پټولم او په کال کې به يې د سيالۍ په توګه د ولسوالۍ بازار (شيرشاهي) ته پر شا لېږدولم او يوه ښکلې چرمه يي ټټرۍ (سدرۍ)) به يې راته پر درزي باندې ګنډله. د پلار د ځوانۍ د ځواکمنو متو او نه ستومانېدونکي کارو زيار په برکت مو يو شډل، مګر څه ناڅه هوسا او بسيا ژوند درلود. له کرګرۍ او جولاګرۍ سره يې د غوا خوسي او مېږې وزې ساتنه پالنه هم کوله. له همدې کبله مو د شودو، شړومبو کوچو او غوړيو کمی نه و او هېڅ ژمی مو بې لاندي نه تېراوه.

له فرهنګي پلوه ميرسيد کلا تر نورو کلاوو پوره دمخه وه، هسې خو ټول اخون کلی، لکه څنګه يې چې له نامه ښکاره وه، يو ديني- فرهنګي کلی و او د سيمې د يوه مخور او ستر ځمکوال اخون په نامه نومول شوی و چې شاهي دربار ته يې هم لار درلوده او امير

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبیب الله خان ورته د ورځې تر اوو وژنو (قتلونو) فرمان ورکړی و. خو کله چې وربانديې د اوبخرې (حقابې) د بلوسنې لـه کبله یو سر تېر بزګر غلیلاک راوړ او له غټو زامنو سره یې یوځای بلې نړۍ تـه ولېږه او ساتندوی امیر یې هم هممهال د خپلو چرچو بلهارې شو، نو یوې نوې را لېږدېدلې فرهنګي ((قاضي امین جان)) کورنۍ یې ځای ونیو. دغې کورنۍ هم نژدې شل کاله پر اسکیرلې ولس باندې د یوه ځبېښاکګر پـه توګـه خپلـه واکمنـې وچلولـه، تـر څـو یـې د جاسوسۍ په تور له چوچو پوچو سره د کابل دهمزنګ ځای شو او تـرې راپـاتې سمسـور بـاغ او دېـره یـې د یـوه لـومړني ښـوونځې د پرانیسـتنې لپاره پـه زړه پـورې انګېـزه شـوه چې د مزینـې حصـارک ښـوونځې پـه نامـه یې د تېـر فرهنګې برم یـوازینی پـاتوړی او ځـای ناستی وګرځېد.

زموږ کوچنۍ کورنۍ د نورو دوه درو ګاونډیو کورنیو غوندې د کلا د دواړو ځمکوالو دیني فرهنګي کورنیو لـه اغېـز سره سره زمـا نورو خویندو ورونو له لیک لوست سره کومـه لېوالتیـا نـه درلـوده. خو کلـه چې زه تـر شپږ کلنۍ واوښتم او د کـال مخکې جوړ شوي ښوونځي پلټونکي راپسې راغلل، نو پلار مې له ټولو هلو ځلو سره ونه شو کړای، مـا تـرې د کلا د یـوازیني ښـوونځي منګي هلک پـه توګه وژغوري. له دې سره یوه اند ښېښنه دا وه چې زه نـه چېـرې د یـوه نارامه هلک پـه توګه کوم سرکاري کتـاب ځیـرې کـړم او ده تـه خطـره پېښـه شي. یوه همداسې ورته اند ښېښنه ورته بله هغه مهال پیـدا شـوه چې ما ترې د سرښوونکي په سپارښـتنه د یـوې بغـدادۍ سـیپارې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانیوني غوښتنه وکړه. دا یې بیا داسې انګېرله، ګوندې چې هغه راڅخه ځیرې یا تر پښو لاندې شي، غاړه به یې راسره بنده شي، خو مور مې دغه کار یو ستر ثواب ګاڼه، سیپاره یې راته پیدا کړه. د هغې له پای ته رسولو سره یې راته (عم) سپیاره او بیا یې په هغې پسې قران شریف هم د ملا او ملک له کورنیو څخه راته په سوال وغوښتل او د هماغو کورنیو له ښځمنو سره مې لوستل. پلار مې له دغه کار څخه متې هماغه مهال خبر شو چې زما تربور استاد ترې د مبارکۍ ویلو په ترڅ کې د پګړۍ غوښتنه وکړه، بیا یې نو په هسکه غاړه هغه ته پګړۍ ورکړه او زه یې ونازولم. مګر تر څو چې ژوندی و ، د ښوونځي د یوې سلیټ تختې اخیستنه یې را باندې ونه لوروله. دریم ټولګي ته نوی بریالی شوی وم چې د پلار سیوری مې له سره پرېوت او ما ددې لپاره چې متې راته مور سلیټ تخته واخیسته، مړینې یې دومره اند ېښمن نه کړم. له دې ناخبره چې یوازینی رزمنه وال (نفقه رسان) مو له لاسه ورکړ او د مشروټي نرینه غړي په توګه د درو نورو غړو (مور او دوو کشرانو ورونو) کالخوایي همدا زما تر غاړې شوه. زه اړوم چې په هماغه نه کلنۍ کې تر ژرندې او لو و لور پورې ټولې بهرنۍ چارې پرمخ یوسم. له پلاره راته دومره پانګه پاتې وه چې متې مو پرې یوه وزه واخیسته، نور نو د خدای اسرې ته کېناستو. له بده مرغه هماغه ژمی له سختو واورو سره ملګری و او بل کال ته ورپسې پر ټوله سیمه د یوې بېسارې وچکالۍ او قحطۍ ناتار راخپور شو. ځوانې جانې کونډې مور مې نوره اړووته چې د کور څلور د ېوالي پربېږدي، تور ټیکری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر سر کړي او لـه مـوږ درو سرو زامنو سره پـه کوچيـاني ژوند پيـل وکړي؛ دوارې مشرې خويندې مو خو لا د پـلار پـر ژونـد پـه خپـل بخـت پسـې تللـې وې. مـور بـه مـې د لـو و لـور او مـزدورۍ لپـاره کشروټي درې کلن وړور په غېږ کې ونيو او موږ دوه لږ شان غوټکي (نه کلن او شپږ کلن) ورونه به يې لـه لاسه ونيـوو او د کـامې، جلال اباد او نورو لريو نژديو سيمو په تکل به مو خپل ((عاريتي)) کـورو کلی پرېښوول. يا به مو د غنمو وربي ټولـول، يـا کـودي، يـا بـه مـو د جوارو وربي سپينول، يا به مو پومبه اوبله او يا خو به مو لـه چـا سـره په يوه خبته مزدوري کوله.

ما له دغو ټولو خواريو مزدوريو او لولنگريو سره سره بيا هم د زده کړې لړۍ نه پرېښووه او له څلورم ټولگي څخه مې تر شـپږمه څـه پـر مزينـه او څـه پـر کـامـه د يـوه او بـل پـه مـزدورۍ پـرمخ بوتلـه. دغـه مهال ۱۳۲۸مو له ميرسيد کلا څخه خپل پلرني کلي حصارک ته کډه وکړه. هلته مو د خپـل پخـواني ځـای ځـايگي او پـولې پټـې څه نښـه نښانه او قباله پاتې نـه وه او تـر کلونـو کلونـو گاونډيتوب وروستـه مو متې په خپلو متو ځانته کلاگۍ جوړه کړه او جريب نيم ځمکه مو ورسره هم وپېرله. د ښوونځيوالي زده کړې ترڅنگه مې هر سهار او مازيگر ديني هغه هم پرې نه ښووه او تر شپږم ټولگي وروستـه راتـه د همدې مزد کې زده کړې کېدون راترلاسه شو او د چړي په توگه مې پوره څلور کاله د ننگرهار په بېلابېلو لريو نژديو سيمو کې عربي او پارسـي زده کـړې پـرمخ يـووړې، ترڅـو رابانـدې د کـوم زړه سـوانـد فرهنگيالي زړه وسوه او په جلال اباد کې يې تر ازموينې وروستـه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۳۲ تعلیمي کال لپاره د کابل لیلیه ښوونځي ((دارالمعلمین)) ته راواستولم. دا زما په ژوند کې لومړی اوړون ټکی و چې هم یې له بېوزلۍ او لولنګرۍ وژغورلم او هم یې له ناپوهۍ او بې لیک لوستۍ.

کابل د هېواد د یوازینۍ غورې فرهنګي منځۍ په توګه زما د هر اړخیزې روحي او ذهني ودې او غړېدا لپاره لیاره اواره کړه او زما پرمخ یې د پراخو علمي- فرهنګي پرمختیاوو روښانه ځنډونه او لرلیدونه پرانیستل. په ابن سینا ښوونځي او دارالمعلمین کې زما شپږ کلنې زده کړې له ډېرو بریو او بریاوو سره ملګرې وې. له اتم ټولګي څخه مې د شاعرۍ او لیکوالۍ وړتیا غځونې وکړې او زه یې د ښته وهڅولم چې په ټولو پوهنتوني ځانګو کې له چانس درلودنې سره سره ژبې او ادب ته مخه وکړم او همدا مې تر پایه د ژوند یو نه بېلېدونکی ټوک وګرځي. له دې سره سره مې له لسم ټولګي څخه تر دولسمه د ژمنۍ رخصتۍ له خوا د هلمند ناوې په پروژه کې له امریکایانو سره لومړی کال د ډیزاینر او پر دویم کال د افیس انجنیر په توګه کار کاوه چې پر جیب خرڅ سربېره مې خپله انګلیسي زده کړه هم پراخه د تعلیمي کال په اوږدو کې مې هر ګوره ادبي او ژورنالیستي لړۍ هم پرمخ وړه او د باسکټبال د ټیم د غړي او مشر په توګه مې وزګار وخت هم هسې وزګار نه تېراوه. پر ورځپاڼو، مهالنیو او اوونیزو سربېره مې سر له دولسم ټولګي ۱۳۳۷ څخه له راډیو افغانستان سره د همکارۍ لړۍ هم رانښلولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه او په پوهنتوني دوره کې مې پرې د ځو ورځپاڼو او مجلو پر له پیلي خبريالي هم ور زياته شوه.

پر ۱۳۴۱ل کال له پوهنځي څخه له وتلو سره سم له سمونې په علمي کدر کې ونیول شوم او د ژبپوهنې د نوې پرانيستل شوې څانګې (موسسې) په چوکاټ کې راته ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره د ژبنيو څېړنو کار را تر غاړې شو چې پر ۱۹۶۰م کال په ويانا کې د يونسکو د ختيځپوهنې د ځليرويشتمې کانګرې له خوا يې سپارښت شوی و او د اروپايي ژبپوهانو په علمي تخنيکي او مالي مرسته د يوې اوږد مهالې پروژې په توګه پرمخ وړل کېده. ما نژدې پنځه کاله د هېواد په غرو رغو او کليو باندو کې د هېواد د څوارلسو ژبو څه د پاسه سل ګړدوده د جلا جلا اثارو په بڼه وڅېړل او وکښل. دغه ډګر څېړنې (فيلډ ريسرچونه) چې د هېواد او سيمې په کچه يې مخينه نه درلوده، زما د راتلونکو لورو څانګيزو زده کړو په برياليـ پرمخوړنه او علمي فرهنګي بشپړتيا کې يو بېساری غوره نقش ولوباوه.

ما په دغه ترڅ کې د نورو دوه درو ملګرو په توپير يوازې د ګړدودو پر څېړنه، کښنه او ټولونه بسنه نه کوله، بلکې ورسره ورسره مې د هرې اړوندې ژبې او سيمې فولکور او دودونه جالونه هم کښل او راټولول. له دې سره سره مې ژورناليستي هڅې هم پرمخ وړې او د بېلابېلو خپرونو د همکار او په تېره د هېواد ورځپاڼې د لومړني او همېشني خبريال په توګه مې د هر څېړنيز سفر يو اوږد انځوريز راپورتاژ هم را برابراوه. د علمي او فولکوريکو څېړنو يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه مې علمي خپرونو لکه کابل مجلې او ورمې مجلې ته سپارله او بله مې له ځان سره په ځانګړو ځرمه کتابچو کې راخوندي کوله؛ ثبت کړې هغه خو مې له ژبنيو څېړنو سره يوځای د پروژې د امانت په توګه د اړوندو ځانګو په واک کې ورکوله چې آر (اصل) يې سويس ته استول کېده او کاپي يې د پوهنځي د ژبپوهنې په موسسه کې خوندي کېدله.

زما د علمي- فرهنګي بشپړتيا دويم اوړون ټکی د لوړو ځانګيزو زده کړو لپاره هغه بورس و چې د نوموړو پنځه کلنو څېړنو د پاداش په توګه د سويس ملي فونډ راپه برخه کړ. ما د دغه هېواد د پايتخت برن په دولتي پوهنتون کې شپږ کاله د ټوليزې (عمومي) ژبپوهنې هندو اروپايي او هندو اریاني فيلولوژۍ او په ځرمه توګه د وګړ پوهنې (اتنولوژۍ) او ادبپوهنې زده کړې پرمخ بوتلې. چې لومړي درې کاله مې د الماني او انګليسي ژبو زده کړې او پياوړتيا او ماسترۍ ونيول او درې وروستي مې د يفل دوکتورا. ما د سويس په ښکلي هېواد کې له شپږ کلنې استوګنې څخه نه يوازې د خپلې ځانګيزې پرمختيا او بشپړتيا لپاره ګټه واخيسته چې لا تر څنګه مې له خپل استاد پروفيسور ژارژردار سره د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د تياروني په بهير کې هم خپله مرسته ونه سپموله، په تېره د خپلو څېرليو او کښنليو ګړدودو په برخه کې. پروفيسور ژاردار د سويس د ناسيونال فونډ درې- څلور ټوکه چاپ ته چمتو کړي او پاتې کار ته له کور ناستې سره سره دوام ورکوي. له هېواد سره مې پرله پيبيلې ژورناليستي او ادبي اړيکي دپخوا په څېر پالل. د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په برخه کې مې ښځي يوه نوې لياره ونيوله او دا نه يوازې له دې لامله چې د اروپايي ادبي او شعري بهير تر اغېزې لاندې راغلی وم، هغه هم زياتره له جوليز (فورمال) پلوه، بلکې نوي طبيعي، ټولنيز او فرهنګي چاپېريال راباندې نوې اغېزې وښندلې، په تېره د سويس ښېساري ښکلي او الهام ښښونکي پنځ زما پر شاعرانه ولولو يو نه اټکلېدونکی اثر واچاوه. ما په وزګار او ازادو ورځو کې له غر ګرځيو او سکې لوبغاړو سره يوځای پر واورينو الپونو او ښېرازو ځنګلونو، سيندګيو او سيندونو او ټولو جنتي منظرو ګرځېدم او د ايشيا د جنت ((افغانستان)) په ياد به مې تري شاعرانه الهامونه اخيستل، په سويس او نورو اروپايي هېوادو کې زما د شعرونو ښېلګې په بېلابېلو غونډونو کې له ځای او نېټې سره راخوندي شوې دي. ما د سويس له ديموکراسۍ څخه په ګټه اخيستنه د خپل يوه شعر الماني ژباړه د پوهنتون په يوه کينږ لاسې اوونيزه ((برنرسټوډنټ)) کې خپره کړه چې ډېره هنګامه او انګازه يې پيدا کړه او د اړوندو زده کړيالو (محصلينو) د ټولنې ((فوروم پوليتيکوم)) له تاوده هر کلي سره سره راباندې په وروستيو دوو کلو کې يو نيم زريز بورس پر پنځه سويز بدل شو. هماغه وو چې له سياسي شعرونو سره مې هغه پخوانۍ لېوالتيا کمه شوه او له ټولنوال رياليزم سره مې د روماتنتيسيزم او سمبوليزم راګډولو ته هڅه ډېره شوه، يا د چا خبره د ((شعريت)) په هڅه کې شوم. که څه هم زما دغه هڅه هېواد ته له راستنېدو او ګوندي فعاليت سره نيمزالې غوندې پاتې شوه او متې يې د شپېتمو کلونو له پيل سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرته ساه واخیسته. هسې خو سیاست زما له شعر سره نه بېلېدونکی پیوند لري. ځکه زه شعر او هر هنر په ژوند پورې تړلی بولم او سیاست ور پورې د ژوند د یوه واقعیت په توګه اړوند ګڼم خو دومره نه چې هغه د شعار تر بریده ورسوي. ما د همدې وروستۍ لسیزې په سر کې پاسني آر ته خپله پاملرنه زباته کړه او په پای کې مې هم کره کتونکو ته زباته کړه چې نور مې وچ او سپېره شعار ته پای ټکی ایښی دی او دا دی د همدې لړۍ تر دوه ګونو غونډونو (اور او وینې- ګلولې) پسې مې درېیم غونډ چاپ ته چمتو دی چې په یو مهال کې د ازاد پښتو شعر لومړنۍ بشپړې بېلګې هم ګڼل کېږي او له دې سره سره زما د شل کلن ازاد شعر غورځنګ له عملي او لاربنودو بېلګو څخه شمېرل کېدای شي. د ۱۳۵۱ په درشل کې مې له سویس څخه له راستنېدو سره د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې د ژبپوهنې د استاد په توګه خپله رسمي او مسلکي دنده له سره پیل کړه او د تدریس ترڅنګه مې د څېړنو او لیکنو او له دې سره د ژورنالیستي فعالیت لړۍ هم په نوي دود او سبک راونښلوله. د پوهنځي د دوې میاشتنۍ مهالنۍ (وږمې) را تر غاړه کېدل مې د دوو غبرګو غورځنګونو د سیستماتیکولو او ربښتیاینې لپاره ښه فال وګاڼه چې لومړی مې د ((یوې یوازینۍ ګډې نړه بشپړې کره لیکنۍ پښتو)) او دویم مې د ((نوي ازاد پښتو شعر)) په نامه ان د سویس د استوګنې په وروستیو کلو کې د کابل مجلې او ځانګړو لیکونو له لارې اعلام کړي و. په دغه (وږمې) مجله کې مې ټولې رارسېدلې لیکنې له پورتني آرو معیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سمې کره کولې او بیا مې چاپ ته سپارلې او همدا سې یې د ازادو او نیم ازادو شعري بېلګو خپرول درواخله. له هماغې لومړۍ ګڼې څخه مې پر وړاندې ټینګار (مقاومت) پیل شو، خو ما خپله درسته پر ځمکه ونه غورځوله، کتونکې ډله او همکاران مې په منطق او استدلال له ځان سره ملګري کړل او د پښتو ټولنې رسمي او نیم رسمي ګواښونه مې د پوهنتوني اتاریتۍ او علمي ځوابیه لیکنو سره شنډ کړل.

هغه مهال چې لومړۍ ډله ییز ټکر مې پر ۱۳۵۴ کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز په پرانیستونکي نړیوال علمي سیمینار کې له دودیزو پښتو پوهانو او ټیکه والو سره پېښ شو او ځوان زده کړوال پښت او د اروابناد ناروېژي استاد پروفیسور مورګن ستیرن تر مشرۍ لاندې مې ټول مېلمانه اروپایي ژبپوهان او ختیځپوهان پر خوا ودرېدل او د چا خبره هغو ته مې علمي او رواني ماته ورکړه. نور مې زوړ اندو بډانو له ډاګیزې (علني) مخامختیا څخه لاس واخیست او له هغې ورځې راهیسې یې چې له سرکاري واک وویسا څخه په ګټه اخیستنه زما مخې ته هر څومره کرکندې راغورځولې، له پښو یې غورځولای نه شوم، که څه هم توکیز او مانیز زیانونه یې ډېر راورسول، نه مې کوم اثر جایزه وړای شوه او نه یې د چاپ کابو پیدا کوله، مګر یو مخیزه یې زما د علمي او ژورنالیستي هلو ځلو مخه نیولای نه شوه. هغه ټول څېړلي او لیکلي اثار مې پرله پسې زېرمه کول او متې مې د ثور اوښتون له دویم پړاو راهیسې د هغو د چاپ لړۍ راونښلوله چې اوس یې شمېر ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته رسېږي. دا زما د ګوند يتوب يوازينۍ ګټه وه چې د نورو ليکوالو او پوهانو غوندې زما اثارو ته هم د چاپ لاره اواره شوه. نور خو يې تر اوښتونه پوره اووه کاله د سر په کاسه اوبه راکړې او را وروسته مې هم يو کلن څرخي زندان د همدغه ګوند پر سر وګاله چې په جنتي سويس کې يې زما د رښتيني ژوند شپږ کاله بېرته له صفر سره برابر کړل او دا بايد اعتراف وکړم چې ګوند يتوب زما د ((معياري پښتو)) او ((ازاد پښتو شعر)) د غبرګو غورځنګونو د خنډ و ځنډ تل يو غوره لامل بلل شوی دی. په علمي، ژورناليستي او زېږندويي (ايجادي) ډګر کې هر ګوره زه ډېر لږ د ګوند د ديکتې او دوکتورين اړوند شوی يم او که په يوه ليکه کې ورسره راغلی يم، هغه مې ورسره له ښه يا بد مرغه اند پوهيز (ايډيولوژيکي) ګډوالی و. اوس چې مې د واکمن ګوند له ليکو څخه د وتو دوه کاله تېر شوي هم دي، د خپل پاڅکيز رغښت او د افغان ولس د وروسته پاتېوالي په غوښتنه له خپلې اند پوهې او نړۍ ليد څخه تېرېدونکی نه يم. زه د يوه نړيوال سيستم په توګه د ستاليني سوسياليزم د راپرځېدنې هر کلی کوم، خو کپيتاليزم يې هېڅکله يوازينی الترناتيف او ځايناستی نه بولم او د يوه منځګړي هومانيستي ژغورنده نړيوال غورځنګ منځته راتګ ته سترګې پر لار يم له دې سره په زېږندويي ډګر کې هم د سوسياليستي رياليزم پر ځای د يوه رښتيني هومانيزم لاروي خوښوم او د هېڅ بېلاري کوونکي پانګوالي (ايزم) لاره به ونه نيسم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ځان پوره بريالی ننګيرم چې زما شل کلنو غبرګو غورځنګونو نن سبا خپلې ييبرې او اغېزې ښندلې له يوې يوازينۍ کره پښتو سره په لره بره پښتونخوا کې ((ازاد)) يا په بله وينا ((نوي ازاد پښتو شعر) نور له هغې کړغېړنتيا (ابتذاله) را ژغورل شوی دی چې تر شپېتمو کلونو دمخه ورسره لاس و ګرېوان و. دا کومه پوچه او بې سرو بوله ادعا نه ده، بلکې د زبات لپاره يې عيني لاسوندونه لرم. د ساري په توګه د نوي او نوي ازاد شعر او ان نوي داستان هېڅ يو ځوان نوښتګر زما له سيده او ناسيده شاګردۍ او لارښوونې څخه انکار نه شي کړای. دا ماته نور کوم ارزښت نه لري چې څوک مې د شاګردۍ يا لارښوونې پاسلنه مني يا نه مني مګر د غورځنګ ويار راځني هېڅکله اخيستلای نه شي.

زما ټولې ليکنې، څېړنې، علمي، ژورناليستيکي او ژبړندويي کارونه په لومړي سر کې په خپله مورنۍ ژبه دي او کله نا کله مې په کې له پارسي، انګليسي او الماني څخه هم کار اخيستی. لومړی شعري ازمېښت مې هم په پارسي ژبه و چې د اتم ټولګي په پای کې مې ويلی و او د ۱۳۳۴ل کال د ابن سينا ښوونځي په پسرلنۍ غونډه کې مې اورولی و. همدارنګه له پارسي څخه زما لومړۍ پښتو ژباړه له لسم ټولګي، له انګليسي څخه له دولسم ټولګي او له الماني څخه له ماسترۍ مهاله راپيلېږي دا چې پارسي شعر مې دومره نه دی پاللی، ښايي چې چا به ورهڅولی نه يم، خو هڅه مې کړې چې په هر شعري غونډ کې يې يوه نيمه شعرډوله ښېلګه راواخلم. په کتابي بڼه زما لومړۍ ژباړه هم له دري څخه په پښتو وه چې د ((طب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حکمت په اسلام کې)) تر سرلیک لاندې مې په یوولسم ټولګي کې پر ۱۳۳۲ل کال تر سره کړی او پر ۱۳۳۷ل کال د وخت د ښوونې او روزنې د موسسې له خوا په افسیټ چاپ خپره شوې ده.

زما ادبي ژباړې له انګلیسي څخه پر ۱۳۳۹ کال د الفردو موسس د یوه شعر او د یوه چیني لیکوال د داستان له پښتو کولو سره پیل کېږي او له الماني څخه پر ۱۳۴۸کال د سویسي ګتهیلف، الماني ګویتې، برتولت برېښت او داسې نورو شاعرانو د شعرونو له ژباړې سره. د پارسي شعر را اړونه مې خو ټیک له هماغه شپږم ټولګي څخه رانښلي چې په جومات کې مې د سعدي ګلستان او بوستان، د جامي یوسف و زلیخا، د نظامي سکندر نامه او د داسې نورو کلاسیکو شاعرانو او ناثرانو اړوند اثار د یوه ټاکلي دودیز کریکولم په چوکاټ کې له عربي هغو سره یوځای یو بل پسې لوستل او ورسره ورسره مې پارسي لیک زده کاوه. د همدغه کار له برکته مې وکړای شول، کابل ته له رسېدو او د اووم ټولګي له پیلونې سره مې پر پارسي باندې د لاسبرې بهیر تر نورو پښتو ژبیو ډېر ګړندی و، تر دې کچې چې دوه کاله وروسته مې په کې خپل لومړی شعر هم وکښه.

زه دا خپله ستره نېکمرغي ګڼم، تر هغې مخکې چې له بهرنیو ژبو سره مې پېژندویي پیدا شي، د مورنۍ ژبې ((پښتو)) تر څنګه دغې دویمې غورې هېوادنۍ ژبې زما په علمي- فرهنګي بشپړتیا کې یوه نه هېرېدونکې اغېزمنه ونډه اخیستې ده او پر دې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویاړم او ښاغلم چې د ناپلیون له خبرې سره سم دغې دویمې زده کړې ژبې ماته دویم شخصیت رابښلی دی.

ما په ۲۹ کلنۍ کې د یوې اوږدې سوځنده مینې تر بریالنۍ پایلې وروسته واده کړی او د همدغه بریالیتوب له کبله یې راته د ((پښتیان)) او ((پښتیانا)) په نومونو دوه غبرګ نښانونه د مینه وړې برخلیک پر ټټر راځړولي دي.

دا دی، په څرمه ډول خپل ژوند لیک له یوې لنډې کرونولوژۍ سره د خپلو لیکنو څېړنو، ژباړو او ادبي زېږونو بشپړ لیکلو ستاسې مخ ته ږدم چې په لنډ ډول زما له پېژندګلوي پیدا کړئ.

په تاوده فرهنګي او شاعرانه مینه
پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
کابل، مرغومی، ۱۳۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

ددغه اثر په کښلو کې له دغو لاندې اخځونو او یادښتونو څخه ګټه اخیستل شوې ده:
۱- دوکتور عبدالحکیم طبیبي، تلاشهای سیاسی سید جمال الدین افغاني، ۱۳۵۵ل کال، ۲۰مخ.
۲- د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، د اکبر کرګر له خوا د استاد زیار اورول شوی ژوند لیک.
۳- ژوندون مجله ۱۳۲۷ل کال، د میزان-عقرب ګڼه، ۷۸-۸۰مخونه او د پښتنې ځلورم مخ.
۴- د نورمحمد سهیم مقاله، د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.
۵- وږمې مجله، ۱۳۴۲ل کال، ۹ ګڼه، ۳۵-۴۳ مخونه.
۶- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، ۹ ګڼه، ۲۷-۷۴ مخونه.
۷- پوهنې مجله، ۱۳۳۹کال، ۱۰ ګڼه، ۵۷-۲۲ مخونه.
۸- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، ۱۳۶۴ل کال ۲۵۵ ګڼه، ۵ مخ.
۹- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، ۱۳۶۲ل کال د ۷ میاشتې د ۱۴ نېټې ګڼه، لومړی مخ او درېیم مخ.
۱۰- وږمه، ۱۳۵۱ل کال، ۴-۵ ګڼه، ۱-۲مخونه.
۱۱- کابل مجله، ۱۳۴۹ کال، ۴ ګڼه، ۵۷-۵۸ مخونه.
۱۲- وږمه، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱-۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- پوهنتون کابل (اوونیزه) ، ۱۳۵۳ل کال، ۱۲ گڼه، ۲مخ.
۱۴- درفش جوانان (اوونیزه) ۱۳۶۰ل کال، د ۱۱ میاشتې د ۲۷ نېټې گڼه.
۱۵- پوهنتون کابل (اوونیزه) ۱۳۶۷ کال د ثور د اوومې نېټې گڼه.
۱۶- زنان مجله، ۱۳۶۰ کال، ۲ گڼه، ۱۹ مخ او ۳۳ مخ.
۱۷- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ کال، ۱۰ میاشت، ۲۳ نېټې گڼه.
۱۸- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ کال، ۳ میاشت، ۱۲ نېټې گڼه.
۱۹- عبدالروف بېنوا، اوسنی لیکوال، ۳ ټوک، ۱۳۴۲ کال، ۱۱۰۸ مخ.
۲۰- د اصف بهاند مقاله، د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.
۲۱- وینه او مینه (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ کال.
۲۲- اور او وینې (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ کال.
۲۳- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، د ۱۳۶۲ کال، ۳مه میاشت، د ۱۱ نېټې گڼه، د ن. سیوري یا (اسحق ننگیال) لیکنه.
۲۴- زیار، مجاوراحمد: گلکځونه (شعري غونډ)، ۱۳۶۷ل کال.
۲۵- پوهاند زیار: زنداني نغمې (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ل کال.
۲۶- سوزونه او سازونه (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ل کال.
۲۷- پوهاند زیار: اند و ژوند (شعري طرحې او ځلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳۶۸ل کال.
۲۹- ژوندون مجله، ۱۳۶۷ل کال، ۱ گڼه، ۵-۲۲مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ۴ ګڼه، ۵۰-۵۷ مخونه.
۳۱- د عبدالحمید مومند یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۲ ل کال.
۳۲- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۴۷-۵۴ مخونه.
۳۳- د حمزه یاد، ۱۳۶۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۲۹-۲۸ مخونه.
۳۴- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۳۴-۴۲ مخونه.
۳۵- د محمد هوتک یاد، ۱۳۶۲ل کال، ۱۴۵-۱۵۲مخونه.
۳۶- کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، ۷-۸ ګڼه، ۲۳-۳۲ ګڼه.
۳۷- کابله مجله، ۱۳۴۲ل کال، ۹ ګڼه، ۱۴-۳۶ګڼه.
۳۸- کابل مجله، ۱۳۴۳ل کال، ۴ ګڼه، ۷-۲۳مخونه
۳۹- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۱۲-۱۳ مخونه
۴۰- کابل مجله، ۱۳۶۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲۹-۳۹ مخونه
۴۱- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۱۲ ګڼه، ۱-۸ مخونه
۴۲- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۹-۲۱مخونه
۴۳- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۵۵-۶۲ مخونه
۴۴- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۷۲-۸۰مخونه
۴۵- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۳ ګڼه، ۵-۹ مخونه.
۴۶- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۴ ګڼه، ۹-۱۵ مخونه.
۴۷- فولکور مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۱۱ ګڼه، ۱۵۷- ۱۶۲ مخونه.
۴۸- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۶ ګڼه، ۲۶-۲۹ مخونه
۴۹- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۳ ګڼه، ۳۵-۳۹ مخونه.
۵۰- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۲ ګڼه، ۳۹-۴۲مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱- فولکور، ۱۳۵۵ال کال، ۴ گڼه، ۳۲-۳۵ مخونه.
۵۲- فولکور، ۱۳۵۲ال کال، ۳ گڼه، ۲۸-۲۹ مخونه.
۵۳- فولکور، ۱۳۵۵ال کال، ۵ گڼه، ۲۹-۳۱ مخونه.
۵۴- فرهنگ خلق مجله، ۱۳۵۷ال کال، لومړۍ گڼه، ۲۴-۲۵ مخونه.
۵۵- هنر مجله، ۱۳۵۷ال کال، لومړۍ گڼه، ۲۴-۲۵ مخونه.
۵۶- هنر، ۱۳۵۹ال کال، لومړۍ گڼه، ۵-۶ مخونه.
۵۷- هنر، ۱۳۵۸ال کال، ۴-۵ گڼه، ۱۸ او ۸۴ مخ.
۵۸- هنر، ۱۳۶۱ال کال، قوس، حوت، گڼه، ۳-۶مخونه.
۵۹- هنر، ۱۳۵۹ال کال، ۴ گڼه، ۵-۷ مخونه.
۶۰- هنر، ۱۳۵۹ال کال، ۵-۶ گڼه، ۱۷-۱۸ مخ.
۶۱- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ال کال، ۴ گڼه، ۲۳ مخ.
۶۲- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ال کال، ۳ گڼه، ۲۰-۲۳ مخونه.
۶۳- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ کال، ۳ گڼه، ۱۸-۱۹ مخونه.
۶۴- بلخ مجله، ۱۳۵۷ ل کال، لومړۍ گڼه، ۱۴-۱۵ مخونه.
۶۵- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ال کال، ۳ گڼه، ۵-۹ مخونه.
۶۶- ژوندون، ۱۳۶۱ال کال، لومړۍ گڼه، ۱۲-۱۵ مخونه.
۶۷- ژوندون، ۱۳۶۱ال کال، ۳ گڼه، ۱۱-۱۴ مخونه.
۶۸- ژوندون، ۱۳۶۱ال کال، ۴ گڼه، ۴۴-۴۷ مخونه.
۶۹- اجتماعي علوم مجله، ۱۳۶۱ال کال، ۳ گڼه، ۱۲۳-۱۷۲ مخونه.
۷۰- تحقیقات کوشاني مجله، ۱۳۵۹ال کال، ۲ گڼه، ۱۱-۱۱۶ مخونه.
۷۱- دوستي مجله، ۱۳۵۹ال کال، ۲-۳ گڼه، ۴-۳۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۲- بدني روزنه مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲-۱۴ مخونه.
۷۳- بدني روزنه، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۱-۱۳ مخونه.
۷۴- مېرمن مجله، ۱۳۴۴کال، د اسد د میاشتې ګڼه، ۱۱او ۱۳ مخونه.
۷۵- مېرمن، ۱۳۴۴کال، د سنبلې- میزان ګڼه، ۲۳ او ۵۳ مخ.
۷۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲ کال، ۳ ګڼه، ۸۰-۸۴ مخونه.
۷۷- دوستي، ۱۳۶۳کال، ۴ ګڼه، ۲۷-۲۹ مخونه.
۷۸- دوستي، ۱۳۶۰ کال، ۸ ګڼه، ۴۴-۴۸ مخونه.
۷۹- دوستي، ۱۳۶۲کا ، لومړۍ ګڼه، ۵۱-۵۷ مخونه.
۸۰- دوستي، ۱۳۶۱ کال، ۱۱ ګڼه، ۵۷-۲۳مخونه.
۸۱- ژوندون مجله، ۱۳۶۷کال، میزان-عقرب ګڼه، ۵۳-۵۴ مخونه.
۸۲- ژوندون، ۱۳۶۵کال، ۵-۶ ګڼه، د پینځتۍ څلورم مخ.
۸۳- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳ کال، ۵ ګڼه، ۸ مخ.
۸۴- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳کا ، ۵ ګڼه، ۱۳ مخ.
۸۵- کابل مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ ګڼه، ۲۵-۳۷-۱۸۰مخونه.
۸۶- وږمې مجله، ۱۳۵۲کا ، ۱-۲ ګڼه، ۱۷۴-۱۸۰ مخونه.
۸۷- کابل مجله، ۱۳۴۹کا ، ۸ ګڼه، ۴۴-۵۱ مخونه.
۸۸- کابل مجله، ۱۳۶۲کال ۸ ګڼه، ۴۱-۵۱ مخونه.
۸۹- ننګرهار مجله، ۱۳۵۴کال، د حوت میاشتې ګڼه، ۱۰او ۳۲ مخ.
۹۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵۴ کال، د سلواغې ګڼه، ۱۵او ۳۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۱- ننگرهار، ۱۳۵۴کال، د مرغومي او سلواغې گڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.
۹۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۲کال، ۴ گڼه،۴ مخونه.
۹۳- پکتیا ، ۱۳۵۲ کال، ۴ گڼه، ۲۲-۲۳ مخ.
۹۴- پکتیا ، ۱۳۵۲کال، ۶ گڼه، ۱۲ مخ.
۹۵- وږمه، مجله۱۳۵۴ کال، ۳ گڼه، ۱۷۳-۱۷۷ مخونه.
۹۶- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۷ گڼه، ۸ مخ
۹۷- پکتیا ، ۱۳۵۲ کال، ۸ گڼه، ۱۲ مخ
۹۸- پکتیا ، ۱۳۵۲کال، ۹ گڼه، ۸ مخ.
۹۹- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ گڼه، ۱۲ مخ.
۱۰۰- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ گڼه، ۲۸ مخ.
۱۰۱- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۷ گڼه، ۲۳ مخ.
۱۰۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۴ گڼه، ۱۵ مخ.
۱۰۳- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۵ گڼه، ۱۵ مخ.
۱۰۴- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، مرغومي-سلواغې گڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.
۱۰۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۳ گڼه، ۱۱-۱۱۲ مخونه.
۱۰۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۴-۵ گڼه، ۱۲۴- ۱۷۸ مخونه.
۱۰۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ گڼه، ۱۷۲-۱۷۶ مخونه.
۱۰۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۳-۴ گڼه، ۱۵۲-۱۹۴ مخونه.
۱۰۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۵ گڼه، ۱۲۱- ۱۲۹ مخونه.
۱۱۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۶ گڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۱- سباوون مجله، ۱۳۲۲کال، ۵ گڼه، ۳۵ او ۲۳ مخ.
۱۱۲- زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۲۴ کال، لومړۍ گڼه، ۱ مخ.
۱۱۳- سباوون مجله، ۱۳۲۷کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹- مخونه.
۱۱۴- مېرمن مجله، ۱۳۲۷ کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹ مخونه.
۱۱۵- کابل مجله، ۱۳۵۵کال، ۷-۸ گڼه، ۷۱-۷۴ مخونه.
۱۱۶- پوهنتون کابل، (اوونیزه)، ۱۳۲۲کال، ۵ میاشت، ۲۷ نېټې گڼه.
۱۱۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۶۹-۷۱ مخونه.
۱۱۸- ژبنۍ څېړنې، نوراحمد شاکر، ۱۳۵۲کال.
۱۱۹- وږمه مجله، ۱۳۵۰ کال، ۵-۶ گڼه، ۱۱۲-۱۱۵ مخونه.
۱۲۰- خراسان مجله، ۱۳۶۰-، ۵-۶ گڼه، ۱۵۰-۱۵۳ مخونه.
۱۲۱- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۲۲- وږمه، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۵۵-۵۶ مخونه.
۱۲۳- پښتو څېړنې، (د مقالو مجموعه) د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵۲ کال.
۱۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۵ گڼهو ۵۷-۵۹ مخونه.
۱۲۵- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۱-۲ گڼه، ۹۰-۹۱ مخونه.
۱۲۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۱-۲ گڼه، ۹۸-۱۰۲ مخونه.
۱۲۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ گڼه، اته مخیزه.
۱۲۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۶ گڼه، اته مخیزه.
۱۲۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۵ گڼه، ۲۳-۲۷ مخونه.
۱۳۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۱-۲ گڼه، ۱۱۳-۱۲۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۱- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۱-۲ گڼه، ۱۳۹-۱۴۰ مخونه.
۱۳۲- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶گڼه، ۸۹-۹۲ مخونه.
۱۳۳- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۳۴- وږمه مجله، ۱۳۵۴کال، ۴ گڼه، ۸۷-۱۲۰ مخونه.
۱۳۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۴-۵ گڼه، ۷۳-۷۶ مخونه.
۱۳۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۴-۵ گڼه، ۱۱۷-۱۲۲ مخونه.
۱۳۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۳ گڼه، ۱-۳ مخونه.
۱۳۸- ۳ گڼه، ۸۲-۸۷ مخونه.
۱۳۹- عرفان مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴-۵ گڼه، ۲۱-۲۷ مخونه.
۱۴۰- د امیر کروړ یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۴کال، ۳۹۰-۳۹۹ مخونه.
۱۴۱- وږمه، ۱۳۵۲کال، ۳-۴ گڼه، ۱۲۵-۱۳۲ مخونه.
۱۴۲- وږمه مجله، ۱۳۵۲کا ، ۶گڼه.
۱۴۳- وږمه، ۱۳۵۲کال، ۳-۴ گڼه، ۶۹-۷۰ مخونه.
۱۴۴- کابل مجله، ۱۳۴۶کال، ۹ گڼه، ۲۰-۳۰ مخونه.
۱۴۵- کابل مجله، ۱۳۵۷کال، ۲ گڼه، ۱۰۲-۱۰۷ مخونه.
۱۴۶- کابل مجله، ۱۳۵۹کال، ۲ گڼه، ۱۹-۳۵ مخونه.
۱۴۷- کابل مجله، ۱۳۵۹کال، ۳ گڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
۱۴۸- کابل مجله، ۱۳۶۱کال، ۲ گڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
۱۴۹- خراسان مجله، ۱۳۶۲کال، ۱۲ گڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
۱۵۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳کال، لومړۍ گڼه، ۳۰ مخ.
۱۵۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د ثور میاشتې گڼه، ۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۲- ننګرهار مجله، **۱۳۵۳** کال، د غبرګولي میاشتې ګڼه، **۳۷-۳۸** مخونه.

۱۵۳- ننګرهار مجله، **۱۳۵۵**کال، د وری میاشتې ګڼه، **۱۵** مخ.

۱۵۴- ننګرهار مجله، **۱۳۵۳**کال، د وری میاشتې ګڼه، **۳۴** مخ.

۱۵۵- ننګرهار مجله، **۱۳۵۵** کال، د لړم میاشتې ګڼه، **۲۹** او **۳۶** مخ.

۱۵۶- ننګرهار مجله، **۱۳۵۶**کال، د لیندۍ میاشتې ګڼه، **۱۳** مخ.

۱۵۷- ننګرهار مجله، **۱۳۵۳**کال، د لیندۍ میاشتې ګڼه، **۲۳** مخ.

۱۵۸- ننګرهار مجله، **۱۳۵۳**کال، د مرغومي او سلواغې میاشتو ګڼه، **۴۸** مخ.

۱۵۹- عرفان مجله (میاشتنۍ)، **۱۳۵۶**کال، لومړۍ ګڼه، **۱۴۱-۱۴۶** مخونه.

۱۶۰- عرفان مجله، **۱۳۵۵** کال، ۱۱ ګڼه، **۱۵۷-۱۶۶** مخونه.

۱۶۱- پکتیا مجله (میاشتنۍ)، **۱۳۵۶**کال، لومړۍ ګڼه، **۱۲** او **۳۷** مخ.

۱۶۲- پکتیا مجله، **۱۳۵۵** کال، **۲** ګڼه، **۲** مخ.

۱۶۳- پکتیا مجله، **۱۳۵۶** کال، **۲** ګڼه، **۱۸** مخ.

۱۶۴- وږمه مجله (درې میاشتنۍ)، **۱۳۵۴**کال، **۴** ګڼه، **۸۷-۱۰۸** مخونه.

۱۶۵- وږمه مجله، **۱۳۵۱** کال، **۶** ګڼه، **۳۷-۴۲** مخونه.

۱۶۶- وږمه مجله، **۱۳۵۱**کال، **۶** ګڼه، **۸۵-۹۲** مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۷- ننګرهار مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵۲ کال، د وري میاشتنۍ ګڼه، ۳۷-۳۹ مخونه.
۱۶۸- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۶ ګڼه، ۲۲ مخ.
۱۶۹- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۴ ګڼه، ۲۲ مخ.
۱۷۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۵ او ۴۹ مخ.
۱۷۱- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۳ ګڼه، ۱۳ او ۲۸ مخ.
۱۷۲- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۵ ګڼه، ۱۳ مخ.
۱۷۳- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۰۴-۱۰۶ مخونه.
۱۷۴- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲۲-۱۲۴ مخونه.
۱۷۵- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۳۱-۱۴۰ مخونه.
۱۷۶- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۳ ګڼه، ۱۲۹-۱۳۱ مخونه.
۱۷۷- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۴ ګڼه، ۱۵۹-۱۶۲ مخونه.
۱۷۸- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال ۱۲۱- ۱۳۵ مخونه.
۱۷۹- پښتو څېړنې، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۷کال، ۴۱۲-۴۵۹ مخونه.
۱۸۰ کابل مجله، ۱۳۴۷ کال، ۱۱-۱۲ ګڼه، ۱۰۹ مخ.
۱۸۱- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د وري میاشتې ګڼه، ۲۳ او ۳۳ مخ.
۱۸۲- بیاض، فارسي هندوستاني خپرني اورګان، ۱۹۸۳م کال، لومړۍ ګڼه،
۱۸۳- هېواد ورځپاڼه، ۱۳۵۹کال، وږی، ۱۳۱ نېټې ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۴- پوهاند زیار: ویي پوهنه، کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
۱۸۵- پوهاند زیار: ویي رغاونه، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵۵ کال.
۱۸۶- پوهاند زیار: د ژبپوهنې بنسټونه، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵۳ کال.
۱۸۷- پوهاند زیار: نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵۶ کال.
۱۸۸- پوهاند زیار: پښتو لیکلار، ننګرهار پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
۱۸۹- پوهاند زیار: پښتو نومترنګونه، د سویس د برن پوهنتون خپرونه، ۱۹۷۴م کال.
۱۹۰- وږمه مجله، ۱۳۵۷کال، ۳ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۱۹۱- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۲۳-۳۶ مخونه.
۱۹۲- کابل مجله، ۱۳۵۳ کال، ۲ ګڼه، ۱۰-۱۵ مخونه.
۱۹۳- پوهاند زیار: پښتانه او ورونه ملیتونه،ژباړه، ۱۳۶۶ کال.
۱۹۴- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۹۵- دوستي مجله، ۱۳۶۰ کال، ۷ ګڼه، ۴۳-۵۲ مخونه.
۱۹۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲کال، ۲ ګڼه، ۵۲-۵۸ مخونه.
۱۹۷- عبدالکریم پتنګ: د غرونو څوکې، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۵۹ کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۸- عبدالحی حبیبي: نوموركي مورخین، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۵۹**کال.
۱۹۹- میا فقیر الله جلال ابادي: فوايد فقیرالله، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۵۹**کال.
۲۰۰- عبدالشکور رشاد: د پټې خزانې فرهنګ، د ادبیاتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۶۲**کال.
۲۰۱- عبدالحی حبیبي، د میا فقیرالله پېژند لیک، د ادبیاتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۵۹**کال.
۲۰۲- عبدالشکور رشاد: د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، **۱۳۵۷** کال.
۲۰۳- عبدالکریم محب: د چینیانو یونلیکونه، ژباړه، د علومو اکاډمۍ خپرونه، **۱۳۵۷**کال.
۲۰۴- افضل ټکور: دا لیکوال دا خبرې، د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست خپرونه، **۱۳۶۲**کال.
۲۰۵- عبدالروف خپلواک: ټولنپوهنه، ژباړه، **۱۳۵۲**کال.
۲۰۶- پروفیسور دوکتورعبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر: مقدمه بر زبانشناسی، د کابل پوهنتون خپرونه، **۱۳۶۳**کال.
۲۰۷- دوست شینواری، زړه پانګه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ **۱۳۶۳**کال.
۲۰۸- پروفیسور سیال کاکړ: د کوشنیانو ژبه، د کوټې چاپ، **۱۹۷۹**م کال.
۲۰۹- باقي بریال: مینه نه مري، شعري غونډ ، **۱۳۶۷** کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۰- عبدالروف بېنوا: پښتو روزنه، د پښتو ټولنو د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
۲۱۱- د غلام محی الدین افغان افکار او اثار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
۲۱۲- نصر الله حافظ: ستا د چم ګلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیټې خپرونه، ۱۳۶۵ کال.
۲۱۳- کاوون توپاني: شګې او ګلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیټې خپرونه، ۱۳۶۶ کال.
۲۱۴- ابراهیم عطایي: د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس، د پښتو ټولنو د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
۲۱۵- دوکتور ګل محمد نورزی: ادبي ژانرونه او مکتبونه، ۱۳۷۰ کال.
۲۱۶-پوهاند زیار: ګلکثونه، د لیکوالو انجمن خپرونه، ۱۳۶۷کال.
۲۱۷- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۲۱۸- د خوشال ختک فراق نامه، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ کال.
۲۱۹- د راحت یاد، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ کال، ۵۷-۶۵ مخونه.
۲۲۰- پښتو پښویه (ګرامر)، پوهاند زیار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۲ کال.
۲۲۱- مېرمن مجله، ۱۳۶۴ کال، ۵ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۲- څارندوی مجله، ۱۳۶۷کال، ۱۰ گڼه.
۲۲۳- پوهنتون کابل اوونیزه، ۲۱-۵-۱۳۶۶ نېټې گڼه.
۲۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۳ گڼه، ۶۹-۷۱ مخونه.
۲۲۵- پښتو مجله، ۱۳۶۰کال، لومړی گڼه، ۴۵-۴۷ مخونه.
۲۲۶- پښتو مجله، ۱۳۵۹کال، ۴ گڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۲۲۷- پښتو مجله، ۱۳۵۹کال، لومړی گڼه، ۹۲-۱۰۵ مخونه.
۲۲۸- پښتو مجله، ۱۳۶۰کال، ۳ گڼه، ۶۵-۷۰ مخونه.
۲۲۹- پښتو مجله، ۱۳۶۲کال، ۳ گڼه، ۴۵-۵۰ مخونه.
۲۳۰- کابل مجله، ۱۳۵۷کال، ۲ گڼه، ۱۰۲-۱۰۷ مخونه.
۲۳۱- کابل مجله، ۱۳۵۹کال، ۳ گڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
۲۳۲- پلوشه مجله، ۱۳۵۷کال، ۱-۲ گڼه، ۲۴-۲۶ مخونه.
۲۳۳- پلوشه مجله، ۱۳۵۷کال، ۳گڼه، ۳۴-۳۵مخونه.
۳۳۴- پلوشه مجله، ۱۳۵۶کال، ۴ گڼه، ۲۵-۳۲ مخونه.
۲۳۵- پلوشه مجله، ۱۳۵۵کال، ۲ گڼه، ۲۳-۲۸ مخونه.
۲۳۶- برکت الله کمین: تلوسې، شعري غونډ، ۱۳۵۲کال،
۲۳۷- کابل مجله، ۱۳۶۷کال، ۵ گڼه، ۳۵-۵۴ مخونه.
۲۳۸-زیار: د کنیشکا د سره کوتل ډبرلیک (ژباړه)، ۱۳۶۹کال.
۲۳۹- خاوره، امین افغانپور، ۱۳۶۷کال.

یادښت: ما په پورتنیو یاد شویو اخځونو کې د هغوی ټول یاد شوي مخونه نه دي را اخیستي، یوازې مې د لیکنو څرنگوالی او د هغوی سرلیکونه را اخیستي دي او په ځینو ځایو کې مې د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول مخونه هم را اخیستي دي. د پوره مخونو راوړنه مې په دې خاطر کړې ده، چې شمېر او څومره والی یې څرګند شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ بشپړونه

د کتاب د چاپ چمتو کېدنې په وروستیو شېبو کې د استاد زیار د تازه زېږونو او خپرونو دا لنډیز برابر کړای شو:

۱- په ادبي برخه کې یې څلور شعري غونډونه (د سبرونو نڅا، ګلوییونه، رزم و بزم، څڅواکي) او یو داستاني اثر (مینه د زړه په وینه) له چاپه راووتل. همدارنګه یې یو نندارلیک (ډرامه) چې پر ۱۳۵۷ کال یې کښلې وه او چاپ و ننداري ته لا نه ده وړاندې شوې، دلته د یاد وړ ده.

۲- په څېړنیزه برخه کې یې یوه نوې څېړنه ((د پټې خزانې لیکزیکي شننه)) چې برخه برخه د ((وفا)) په اوونیزه کې خپره شوې ده، په همدغه روان کال کې په کتابي بڼه چاپ ته سترګې پر لار ده. د پېښور پوهنتون پښتو څانګې او پښتو اکېډمۍ د باره ګلۍ د تېر او سږ کال په غېرګو سیمینارونو کې یې اوږدې اوږدې څېړنې وړاندې کړې دي. همدا راز یې د بېلابېلو غونډو او خپرونو لپاره یو لړ لیکنې څېړنې، کره کتنې او سریزې کښلې دي او د لوی احمد شاه بابا د ۲۲۰ تلین په نمانځنه کې یې یوه لیکنه په وفا اوونیزه او بله د خلیل ولسي ادبي جرګې د اړوند سیمینار په غونډه کې چاپ شوې ده.

۳- په ژباړیزه برخه کې یې ((د هند و اروپایي ژبو لرغونی تاریخ)) د یادونې وړ دی چې له الماني سرچینو څخه یې را ژباړلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کابل مجلې د ۱۳۷۰ کال د دربیمې گڼې برابر ۳۴ مخه یې پرې نیولي دي.

د فرانسې افغانپوهاند کیفر لپاره یې ((د پټې خزانې الماني ژباړه او گرامري شننه)) خو تراوسه کوره هېره وه، همداسې یې په څلورو ژبو لیکلې ((ځانپېژندنې)) هم درواخله.

یون، ۱۳۷۲ل کال، مرغومی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نومورې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نومورې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نومورې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د(پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې ببړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیاد جرګې د غړو له خوا د ببړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو.استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا ترسره شول استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه
کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا
کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان
د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په
کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر
حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه
شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په
کابل کې به تر دې لوړه دنده ورو سپارو، خو استاد یون ونه منله او
خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د
جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د
ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر
اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او
پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په
توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ
شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي،
راډیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د
څرګندیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اینښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او(د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې،سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	خرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هیلې ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- نیمګړي ارمانونه د حیران شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د نازو انا یاد د سیمینار د لیکنو ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د استاد الفت نثري کلیات د استاد الفت نثرونه دریم ۱۳۸۷
- سیندونه هم مري د اسحق ننګیال شعري منتخبات دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  د پوهنوال روستار تره کي اثر دویم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پنټاګون ترخنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- خبرنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- ببرړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او وسېلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

Ostad Zeyar,

a bright star of pashton's culture

By:

M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-06-8

9 789936 500068 >

د خپرونو لړ: (۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library